

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ ประจำปีงบประมาณ 2559

การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านเกาะแรต
ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

The Development of Thai-Song-Dum Cultural Learning Center,
Baan Koh Rat, Bang Pla Sub-district, Bang Len District,
Nakorn Pathom Province.

พรพิมล ศักดา และคณะ
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

สิงหาคม 2559

รหัสโครงการ 2559A16962001

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ ประจำปีงบประมาณ 2559

การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านเกาะแรต
ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

The Development of Thai-Song-Dum Cultural Learning Center,
Baan Koh Rat, Bang Pla Sub-district, Bang Len District,
Nakorn Pathom Province.

พรพิมล คักดา และคณะ

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

สนับสนุนโดย

สำนักบริหารโครงการส่งเสริมการวิจัยในอุดมศึกษาและพัฒนามหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติ
สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

กิตติกรรมประกาศ

การดำเนินโครงการวิจัยครั้งนี้ สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความสะดวก ความอนุเคราะห์และน้ำใจจากหน่วยงานและบุคคลหลายฝ่าย คณะผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณทุกท่านมา ณ โอกาสนี้

ขอขอบคุณสำนักบริหารโครงการส่งเสริมการวิจัยในอุดมศึกษาและพัฒนามหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) ที่ได้ให้การสนับสนุนการวิจัย

ขอขอบพระคุณ ผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้ให้คำปรึกษา และข้อเสนอแนะในการดำเนินโครงการจนกระทั่งลุล่วงไปได้ด้วยดี

ขอขอบคุณ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ และสถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ ที่มีส่วนในการช่วยเหลือในด้านต่างๆ ตลอดโครงการ

คณะผู้วิจัย

กันยายน 2559

บทคัดย่อ

รหัสโครงการ 2559A16962001

ชื่อโครงการ การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านเกาะแรด ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

ผู้วิจัย นางสาวพรพิมล ศักดา¹ ดร.ณัฐปคัลภ์ กิตติสุนทรพิศาล¹

การศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านเกาะแรด ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม พบว่า มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เพราะ การศึกษาบริบททางวัฒนธรรมไทยทรงดำ พบว่า วัฒนธรรม ประเพณีรวมถึงพิธีกรรมและความเชื่อของชาวไทยทรงดำมีเอกลักษณ์เป็นของตนเองที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ การแสดงออกในส่วนนี้ได้ถูกนำมาจัดไว้เป็นนิทรรศการเพื่อการเรียนรู้ในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

การประเมินรูปแบบผลงานสื่อผสมสำหรับการจัดแสดงภายในศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านเกาะแรด และแปลนการจัดแสดงผลงาน โดยการประชุมระดมความคิดของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก พบว่า สื่อผสมที่ออกแบบขึ้นเพื่อนำไปจัดแสดงภายในศูนย์การเรียนรู้ฯ มีความหลากหลาย มีความน่าสนใจ และมีความแปลกใหม่ มีมิติ มีการจำลองเหตุการณ์ที่ทำให้เห็นชัดเจน จะช่วยให้ผู้มาเยี่ยมชมสนใจมากยิ่งขึ้น และช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ได้มากขึ้น ป้ายชื่อศูนย์มีความสวยงาม และความคงทนมากขึ้นกว่าเดิม สามารถถอดอัตลักษณ์ที่สำคัญของกลุ่มชาติพันธุ์ได้อย่างดี และมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม เรื่องความคงทนของผลงานในบางชิ้นงาน จากนั้นทำการประเมินความพึงพอใจต่อรูปแบบศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านเกาะแรด ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม พบว่า ก่อนการเข้าชมศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านเกาะแรด กลุ่มตัวอย่างมีระดับความรู้ในเรื่องกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ในระดับปานกลาง ($\bar{X}= 2.66$; S.D= 0.48) และหลังจากการเข้าชมมีความรู้เพิ่มขึ้นในระดับมาก ($\bar{X}= 4.36$; S.D= 0.48) ได้รับประโยชน์จากการเข้าชมในระดับมาก ($\bar{X}= 4.46$; S.D= 0.50) และมีความประทับใจในระดับมาก ($\bar{X}= 4.12$; S.D= 0.33) ข้อมูลและการนำเสนอของพิพิธภัณฑ์ พบว่า รูปแบบการจัดแสดงข้อมูลน่าสนใจในระดับมาก ($\bar{X}= 4.48$; S.D= 0.50) มีการนำเสนอด้วยเทคนิคสมัยใหม่ในระดับมาก ($\bar{X}= 4.16$; S.D= 0.51) และข้อมูลที่น่าสนใจละเอียด ชัดเจนในระดับมาก ($\bar{X}= 4.10$; S.D= 0.74) ความเหมาะสมของสถานที่ศูนย์การเรียนรู้ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}= 4.58$; S.D= 0.50) และบริเวณศูนย์การเรียนรู้สะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อยในระดับมาก ($\bar{X}= 4.08$; S.D= 0.49)

คำสำคัญ: ศูนย์การเรียนรู้, ไทยทรงดำ, บ้านเกาะแรด, บางเลน, นครปฐม

E-mail Address: Pompimol.Sak@rmutr.ac.th

¹ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

ABSTRACT

Code of Project 2559A16962001

Project Name The Development of Thai-Song-Dum Cultural Learning Center, Baan Koh Rat, Bang Pla Sub-district, Bang Len District, Nakorn Pathom Province.

Researchers Miss Pompimol Sakda^{1*}, Dr.Nattapakal Kittisunthonphisarn¹

A study on the development of Thai-Song-Dum Cultural Learning Center, Baan Koh Rat, Bang Pla Sub-district, Bang Len District, Nakorn pathom Province were found to be consistent with the objectives set, because Thai-Song-Dum Cultural context study finds Thai-Song-Dum culture. The traditions, rituals, and beliefs, including nationals of Thai-Song-Dum has its own unique inherited from ancestors. Expressions in this section have been taken the exhibition to learn in the local

Evaluation forms for works of mixed media exhibits Thai-Song-Dum Cultural Learning Center and work plan. By brainstorming meeting of a group of primary data providers. It found that a combination designed to exhibit within the learning center customer support. There are diverse, interesting and exotic. There is a dimension. There is a simulation of events that clearly helps visitors interested and help promote learning more. The label has a beauty centre and a greater durability than the original. Can be removed from the major ethnic identity, and there are suggestions of further works in some piece of work, and then to assess the satisfaction of the Thai-Song-Dum Cultural Learning Center, Baan Koh Rat, Bang Pla Sub-district, Bang Len District, Nakorn pathom Province found that before the visitor Thai-Song-Dum Cultural Learning Center, Baan Koh Rat, Bang Pla Sub-district, Bang Len District, Nakorn pathom Province Moderate ($\bar{x}$ = 2.66; S.D = 0.48) and after the visits have increased knowledge on many levels ($\bar{x}$ = 4.36; S.D = 0.48) Benefit from the traffic on many levels ($\bar{x}$ =4.46; S.D = 0.50) and have a lasting impression on many levels ($\bar{x}$ = 0.33; S.D = 4.12) The data and the presentation of the Learning Center. Find interesting information in the exhibit level ($\bar{x}$ = 0.50; S.D = 4.48) With modern techniques, presentation on many levels ($\bar{x}$ = 4.16; S.D = 0.51) and offered details on many levels ($\bar{x}$ = 4.10; S.D = 0.74) The appropriateness of the learning center locations in most of the levels ($\bar{x}$ = 4.58; S.D = 0.50) and area Learning Center, clean and tidy, very level ($\bar{x}$ = 4.08; S.D = 0.49)

Keywords: Cultural Learning Center, Thai-Song-Dum, Baan Koh Rat, Bang Len District, Nakorn Pathom Province.

E-mail Address: Pompimol.Sak@rmutr.ac.th

¹ Faculty of Architecture and Design, Rajamangala University of Technology Rattanakosin

สารบัญเรื่อง

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	
บทคัดย่อ	
ABSTRACT	
สารบัญเรื่อง	
สารบัญตาราง	
สารบัญภาพ	
บทที่	
1 บทนำ	
1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
2. วัตถุประสงค์	3
3. ขอบเขตของโครงการวิจัย	3
4. นิยามศัพท์	3
5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	4
2 แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	
1. ทฤษฎีแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้	5
2. แนวคิดเกี่ยวกับศูนย์การเรียนรู้ชุมชน	9
3. แนวคิดหลักการออกแบบและจัดการสภาพแวดล้อมทางกายภาพภายในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน	14
4. ความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ	22
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	37
3 วิธีดำเนินการวิจัย	
1. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informants)	43
2. ขั้นตอนการวิจัย	43
3. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา	47
4. การวิเคราะห์ข้อมูล	47

	หน้า
4 ผลการวิจัย	
ตอนที่ 1 บริบทของชุมชนไทยทรงดำบ้านเกาะแรต ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม	48
ตอนที่ 2 รูปแบบที่เหมาะสมในการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านเกาะแรต ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม	64
ตอนที่ 3 การสร้างต้นแบบศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านเกาะแรต ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม โดยชุมชนมีส่วนร่วม	70
5 สรุปและอภิปรายผลการวิจัย	
1. สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล	89
2. ข้อเสนอแนะ	93
6 ผลผลิต ผลลัพธ์ที่เกิดจากการวิจัย	
1. การบูรณาการกับการเรียนการสอน	94
2. แหล่งเรียนรู้ด้านชาติพันธุ์ในชุมชน	94
รายงานการเงิน	95
บรรณานุกรม	96
ภาคผนวก	98
ประวัติผู้วิจัย	102

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและระดับความพึงพอใจต่อรูปแบบศูนย์การเรียนรู้ วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านเกาะแรต	88

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	การเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับบริบทของชุมชน และข้อมูลเกี่ยวกับศูนย์ วัฒนธรรมไทยทรงดำของเดิมที่มีอยู่	44
2	การศึกษาศูนย์วัฒนธรรมไทยทรงดำในเขตบริเวณใกล้เคียงเพื่อรวบรวมข้อมูล ด้านการจัดศูนย์การเรียนรู้และการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยว	44
3	การประชุมระดมความคิดเห็นและการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนเพื่อรวบรวมข้อมูล ด้านรูปแบบการจัดศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านเกาะแรด	45
4	นักศึกษาลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อเตรียมการจัดทำสื่อผสมสำหรับการ จัดแสดงภายในศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านเกาะแรด	46
5	การบูรณาการการเรียนการสอนผลการวิจัยกับรายวิชาเทคโนโลยีนิเทศศิลป์ 5 โดยการมอบหมายโครงการ	46
6	แสดงหน่วยเสียงพยัญชนะและรูปเขียนภาษาไทยดำ	50
7	แสดงหน่วยเสียงสระ	51
8	ศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านเกาะแรด ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐมรูปแบบเดิม	69
9	แผนที่ท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ไทยทรงดำในเขตอำเภอบางเลน และอำเภอ กำแพงแสน จังหวัดนครปฐม	70
10	ป้ายศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านเกาะแรด ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม และภูมิทัศน์บริเวณด้านหน้าศูนย์	71
11	แบบร่างสื่อผสมสำหรับการจัดแสดงภายในศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรง ดำบ้านเกาะแรด เรื่องการละเล่น	72
12	แบบร่างสื่อผสมสำหรับการจัดแสดงภายในศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรง ดำบ้านเกาะแรด เรื่องพิธีกรรม	73
13	แบบร่างสื่อผสมสำหรับการจัดแสดงภายในศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรง ดำบ้านเกาะแรด เรื่องเครื่องแต่งกาย	74
14	แบบร่างสื่อผสมสำหรับการจัดแสดงภายในศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรง ดำบ้านเกาะแรด เรื่องพิธีเสนเรือน	75
15	แบบร่างสื่อผสมสำหรับการจัดแสดงภายในศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรง	76

ภาพที่		หน้า
	ตำบลเกาะแรต เรื่องประวัติความเป็นมา	
16	แบบร่างสื่อผสมสำหรับการจัดแสดงภายในศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำ	77
	ตำบลเกาะแรต เรื่องบ้านเรือนไทยทรงดำ	
17	แบบร่างสื่อผสมสำหรับการจัดแสดงภายในศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำ	78
	ตำบลเกาะแรต เรื่องภาษา	
18	แบบร่างสื่อผสมสำหรับการจัดแสดงภายในศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำ	79
	ตำบลเกาะแรต เรื่องอาหารพื้นบ้านไทยทรงดำ	
19	ผลงานสื่อผสมสำหรับการจัดแสดงภายในศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำ	80
	ตำบลเกาะแรต	
20	แปลนการจัดแสดงผลงานสื่อผสมสำหรับการจัดแสดงภายในศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านเกาะแรต	80
21	การเตรียมความพร้อมสถานที่	82
22	ศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านเกาะแรต ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม	83
23	ผลงานสื่อผสมกลุ่มเรื่อง ของใช้ในชีวิตประจำวัน	84
24	ผลงานสื่อผสมกลุ่มเรื่อง ประวัติความเป็นมาของไทยทรงดำ	85
25	ผลงานสื่อผสมกลุ่มเรื่อง อาหาร	85
26	ผลงานสื่อผสมกลุ่มเรื่อง การละเล่น	86
27	ผลงานสื่อผสมกลุ่มเรื่อง พิธีเสนเรือน	86
28	ผลงานสื่อผสมกลุ่มเรื่อง ภาษา	87

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยมีความพร้อมด้านทรัพยากรที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ วัฒนธรรม และ ทรัพยากรมนุษย์ที่มีความเป็นเลิศในการต่อยอดแนวคิดสร้างสรรค์เพื่อเพิ่มขีดความสามารถให้ประเทศ รวมทั้งมีบทบาทที่สำคัญในเวทีการค้าโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมหรือเชิงชาติพันธุ์ที่ได้รับความนิยมเพิ่มขึ้น วัฒนธรรมตามท้องถิ่นต่างๆ จึงถูกใช้เป็นจุดขาย เพื่อดึงดูดความสนใจจากนักท่องเที่ยว ทำให้ความแตกต่างและความหลากหลายของวัฒนธรรมมีความสำคัญขึ้นมาในฐานะที่วัฒนธรรมนำมาซึ่งเงินตราเข้าสู่ประเทศ โดยการที่วัฒนธรรมถูกทำให้กลายเป็นสินค้า รัฐเองจึงได้เริ่มเข้ามาส่งเสริมการอนุรักษ์ และฟื้นฟูวัฒนธรรมเดิมของท้องถิ่นขึ้นอย่างจริงจัง ส่วนหนึ่งก็เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ขณะเดียวกันก็เพื่อรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นต่างๆ ซึ่งได้รับผลกระทบจากกระแสโลกาภิวัตน์และระบบทุนนิยมที่เข้าสู่ประเทศด้วย รัฐจึงมีนโยบายให้ชุมชนท้องถิ่นมีการอนุรักษ์ ฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่นของตน (สิริรัตน์ สีสสมบัติ, 2552) โดยนำวัฒนธรรมหรืออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของตนดังกล่าวเป็นจุดดึงดูดหรือจุดขาย เพื่อยกระดับความเป็นอยู่ของคนในชุมชนให้ดีขึ้นด้วยรากฐานทางวัฒนธรรมของตน ในขณะเดียวกันก็เพื่อประกาศความมีตัวตนของกลุ่มตนให้กับคนภายนอกได้รับรู้ และธำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของตนด้วย

กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆในประเทศไทย เป็นกลุ่มชนที่มีการดำรงคงอยู่ของอัตลักษณ์ที่สำคัญที่แสดงถึงความเป็นตัวตนของชาติพันธุ์ตนเอง มีการสืบทอดงานศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาพื้นถิ่น เป็นความรู้ที่สั่งสมมาแต่บรรพบุรุษจนกลายเป็นวัฒนธรรมที่สืบทอดมาจนปัจจุบัน ซึ่งถือเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่ล้ำค่า ดังเช่น ชาวไทยทรงดำ หรือ ผู้ไทยดำ หรือ ลาวทรงดำ หรือ ลาวโซ่ง หรือ ไทยโซ่ง นั้น เป็นชื่อเรียกคนไทยภาคกลางใช้เรียกชาติพันธุ์กลุ่มย่อยกลุ่มหนึ่งที่มีลักษณะแตกต่างจาก ชนชาติอื่นๆ ที่อาศัยอยู่ในเมืองไทย เช่น การแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีดำ ทรงผมของสตรีที่เป็นบันเกล้า และความเชื่อประเพณีวัฒนธรรมต่างๆ และต่อมาด้วยเหตุผลทางการปกครอง จึงเรียกว่า “ไทยโซ่ง” หรือ “ไทยช่วงดำ” หรือ “ไทยทรงดำ” แต่สำหรับเจ้าของวัฒนธรรมพึงพอใจที่จะให้ใครๆ เรียกว่า “ไทยโซ่ง” หรือ “ไทยทรงดำ” มากกว่าเพราะมีความรู้สึกผูกพันและกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันใน

ความเป็นไทย (พระมหามนตรี ชันดีสารโ, 2538) การดำรงชีวิตของชาวไทยทรงดำในอดีต นั้นยังคงยึดแบบแผนที่ได้รับการถ่ายทอดมา วัฒนธรรม ประเพณี และพิธีกรรมต่างๆ ในชุมชนชาวไทยทรงดำ ยังคงความเป็นเอกลักษณ์ มีลักษณะเฉพาะตัวของชนเผ่าซึ่งผิดแผกแตกต่างไปจากวัฒนธรรมชุมชนอื่นๆ ซึ่งความแตกต่างทางวัฒนธรรม ก็มีได้เป็นอุปสรรคแก่ชุมชนไทยทรงดำ ในการอยู่ร่วมกับวัฒนธรรมชุมชนอื่น ๆ แต่เมื่อกาลเวลา สภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป จึงทำให้ชาวไทยทรงดำรุ่นหลังๆ ปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมและวิถีชีวิตให้ประสานกับความเป็นไปของสังคมส่วนใหญ่ทุกวันนี้ความเป็นไทยทรงดำ หรือลาวโซ่ง จึงเป็นเพียงสิ่งที่อาจจะเหลืออยู่เพียงในจิตใจมิได้ปรากฏออกมาให้คนภายนอกเห็น และยิ่งนานวันเข้าก็ยิ่งจะสาบสูญไป แม้ว่าความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและสังคมจะเป็นสิ่งสามัญและเป็นเรื่องธรรมดาของโลกก็ตาม แต่ในแง่ของการศึกษาด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมแล้วเป็นเรื่องที่จะต้องเร่งศึกษา ค้นคว้า และบันทึกไว้เพื่อประโยชน์ต่อเยาวชนของชาติในอนาคต (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ , 2544)

อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม มีชาวไทยทรงดำอาศัยอยู่ มีประวัติความเป็นมา ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมต่างๆ ที่สืบทอดกันมาเป็นเวลาอันยาวนาน แต่วัฒนธรรมและประเพณีต่างๆ เหล่านี้กำลังจะสูญหายไปท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งพวกเขาได้พยายามปรับตัว คล้อยตามไปกับบริบทเหล่านั้น โดยการฟื้นฟูวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ความเป็นชาติพันธุ์ไททรงดำ บางส่วนที่สูญหายไปขึ้นมาใหม่ โดยพวกเขาได้ใช้อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของตนเองที่มีอยู่เดิมและที่ฟื้นฟูขึ้นมาใหม่เป็นจุดขายให้นักท่องเที่ยว โดยมี การนำเสนออัตลักษณ์ผ่านสถานที่ท่องเที่ยว วิถีชีวิต และการแสดงทางวัฒนธรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นภายใน ศูนย์วัฒนธรรมไททรงดำบ้านเกาะแรด แต่ยังไม่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวมากนัก และขาดรูปแบบการนำเสนอที่เหมาะสมสอดคล้องกับบริบทของชุมชน คณะผู้วิจัย ร่วมกับผู้นำชุมชนและชาวบ้าน จึงมีแนวความคิดที่จะรวบรวมข้อมูล ประวัติความเป็นมา บอกเล่าวิถีชีวิตของชุมชน โดยการมีส่วนร่วม และจัดสร้างต้นแบบศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านเกาะแรด เพื่อให้เยาวชนและผู้สนใจทั่วไปได้ศึกษาหาความรู้ต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาบริบทของชุมชนไทยทรงดำบ้านเกาะแรต ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

2.2 เพื่อศึกษารูปแบบที่เหมาะสมในการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านเกาะแรต ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

2.3 เพื่อสร้างต้นแบบศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านเกาะแรต ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม โดยชุมชนมีส่วนร่วม

3. ขอบเขตการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตของการศึกษา ไว้ดังนี้

1. ด้านพื้นที่

กำหนดพื้นที่ศึกษาเฉพาะชุมชนไทยทรงดำบ้านเกาะแรต ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

2. ด้านเนื้อหา ได้แก่

2.1. ศึกษาบริบทของชุมชน เช่น ประวัติความเป็นมาของชุมชน สภาพความเป็นอยู่ วิถีชีวิตของคนในชุมชน วัฒนธรรม เป็นต้น

2.2. ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับศูนย์วัฒนธรรมไทยทรงดำของเดิมที่มีอยู่ โดยการวิเคราะห์ SWOT

2.3. สร้างต้นแบบศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านเกาะแรต ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

4. นิยามศัพท์

ไทยทรงดำ หมายถึง กลุ่มไทยทรงดำที่ปัจจุบันอาศัยอยู่บ้านเกาะแรต ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

ศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรม หมายถึง สถานที่ จัดเก็บอุปกรณ์ เครื่องมือ และมีการบรรยายให้ความรู้ด้านภาษา วิธีการใช้เพื่อเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น ของกลุ่มเชื้อ

สายไทยทรงดำที่อาศัยอยู่บ้านเกาะแรด ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม เป็นแหล่งความรู้ ส่งเสริมการเรียนรู้ แก่บุคคลทั่วไปโดยไม่จำกัดความรู้ เพศ และวัย

การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง ประชาชนในท้องถิ่นบ้านเกาะแรด ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม มีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบจัดหมวดหมู่องค์ความรู้ด้านวัสดุ อุปกรณ์ในพิพิธภัณฑ์และบริบทอื่นๆ ภายในศูนย์การเรียนรู้

การพัฒนารูปแบบ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการจัดสิ่งของในพิพิธภัณฑ์ให้เป็นหมวดหมู่ การจัดทำระบบป้ายสัญลักษณ์อธิบายรายละเอียดสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ และองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้อง

5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

5.1. ได้ศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านเกาะแรด ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

5.2. เป็นห้องศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นความเป็นมาและอัตลักษณ์ของไทยทรงดำบ้านเกาะแรด ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

5.3. เป็นศูนย์กลางบริการด้านข้อมูลวิถีชีวิตและวัฒนธรรมไทยทรงดำให้ผู้สนใจทั่วไป

5.4. เพื่อส่งเสริมเยาวชนรุ่นใหม่ในชุมชนเกิดจิตสำนึกรักวัฒนธรรมและภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตน

5.5. เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแห่งใหม่ใน ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

บทที่ 2

ทฤษฎีแนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านเกาะแรด ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ผู้ศึกษาได้ใช้ทฤษฎีแนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้
2. แนวคิดเกี่ยวกับศูนย์การเรียนรู้ชุมชน
3. แนวคิดหลักการออกแบบและจัดการสภาพแวดล้อมทางกายภาพภายในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน
4. ความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ทฤษฎีแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้

1.1 ความหมาย

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ให้ความหมาย “การเรียนรู้” ว่าเป็น กระบวนการรับข้อมูล ข่าวสาร และประสบการณ์อันนำไปสู่การรู้แจ้งเห็นจริง และการปรับเปลี่ยน พฤติกรรมของมนุษย์ที่เกี่ยวกับการรับรู้ ความเข้าใจ และการปรับเปลี่ยนทางความคิด และพฤติกรรม ในขณะเดียวกัน และในมาตรา 4 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดนิยาม ความหมายคำว่า “การศึกษา” ว่าหมายถึงกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและ สังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสารทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลง ความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อมสังคม การเรียนรู้ และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

อชิรญาณ ยันตพร (2552) ได้อ้างถึงความหมายของการเรียนรู้ คือ การเรียนรู้ให้ผลในแง่ของการเปลี่ยนพฤติกรรม พฤติกรรมที่แสดงออก หรือที่เป็นอยู่ก่อนกระบวนการเรียนรู้จะเปลี่ยนไป หลังผ่านกระบวนการนั้นแล้ว การเรียนรู้เป็นผลของการฝึกฝนซ้ำซาก การเรียนรู้เป็นการเปลี่ยนแปลง ในลักษณะค่อนข้างถาวร พฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปชั่วคราว ไม่อาจเรียกได้ว่าการเรียนรู้ การเรียนรู้จึงต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างถาวร จนเรียกได้ว่าเป็นนิสัย และการเรียนรู้ ไม่อาจมองหรือ

สังเกตได้โดยตรง เราจะทราบว่ามีการเรียนรู้ขึ้นแล้วก็ต่อเมื่อเห็นหรือสังเกตได้จากการปฏิบัติ (Performance)

สุพัตรา ชาติปัญญาชัย (2548) กล่าวถึงการเรียนรู้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสมอง โดยเกี่ยวข้องกับความจำ ความเข้าใจ การนึกคิด การวิเคราะห์ และการแก้ปัญหา การเรียนรู้ในเรื่องใด คือความเข้าใจความสัมพันธ์และการเชื่อมโยงของสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การกระทำที่มีกระบวนการทางความคิดมาเกี่ยวข้องพร้อมกับการปฏิบัติ เพื่อเกิดข้อสรุป ผลลัพธ์ทราบได้จากความเข้าใจของผู้เรียนต่อคำถาม หรือประเด็นที่ต้องการความชัดเจนในเรื่องนั้นๆ และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง การเรียนรู้จึงไม่ใช่การพูดลอยๆ แต่ควรระบุว่าเรียนรู้เรื่องอะไร คือมีเป้าหมายที่จะเรียนนั่นเอง

ส่วนผลลัพธ์ที่เกิดจากการเรียนรู้ คือ ความรู้ (Knowledge) ซึ่งเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง และถูกสะสม มีการรอกงและเปลี่ยนแปลงได้ ทั้งด้านบวกและด้านลบ นั่นคือรู้แล้ว อาจลดทอนจางลง หรือรู้เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนถึงกับสามารถลบล้างความรู้เดิมหรือเปลี่ยนแปลงเป็นความรู้อันใหม่

1.2 ปัจจัยสำคัญสำหรับการเรียนรู้

การเรียนรู้มีปัจจัยหรือแหล่งก่อเกิดความรู้มากมาย สุพัตรา ชาติปัญญาชัย (2548) กล่าวว่า การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยปัจจัยดังต่อไปนี้

1. สิ่งเร้า คือ สิ่งที่สามารถกระตุ้นให้เกิดความสนใจและเกิดความต้องการที่จะเรียนรู้ สิ่งใดที่สามารถทำให้รับรู้ถึงประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นจากการที่ได้รับความรู้ได้มากก็เป็นสิ่งเร้าที่แรง ความสนใจที่จะเรียนรู้ก็จะมากตามด้วย ซึ่งก็มีความคาดหวังติดมาด้วยเสมอ อะไรที่จะเร้าได้มากได้น้อยต้องผ่านการวิเคราะห์ผู้เรียน และนำความรู้และประสบการณ์ที่ผ่านมาประกอบการศึกษา การถ่ายทอดความรู้ไปยังกลุ่มเป้าหมายเพื่อหวังผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจึงไม่ใช่เรื่องง่าย มีปัจจัยที่เข้ามาเกี่ยวข้องอีกมากมาย ในขั้นตอนของการถ่ายทอดความรู้ด้วยวิธีการที่เหมาะสมเป็นความสำคัญ เบื้องต้นที่จะนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม

2. ศักยภาพของผู้ถ่ายทอด ผู้ถ่ายทอดต้องมีความเข้าใจในประเด็นที่จะถ่ายทอดอย่างแจ่มชัดคือมีความรู้จริง บวกความตั้งใจที่ดี ที่จะทำให้ผู้เรียนได้บรรลุตามจุดประสงค์ ความสำเร็จของการถ่ายทอดคือผู้เรียนสามารถนำไปปฏิบัติได้ และสามารถตอบคำถามที่เกิดขึ้นได้ แม้ว่าการปฏิบัติจะไม่ประสบความสำเร็จเนื่องจากเงื่อนไขบางประการก็ตาม ผู้ถ่ายทอดที่เข้าใจหลักการเรียนรู้จะมีการ

วางแผนเพื่อให้เกิดความสัมฤทธิ์ผลเป็นขั้นตอน จากง่ายไปสู่ความยากและค่อยๆ ซับซ้อนขึ้น จะไม่ก้าวกระโดด เนื่องจากการทำความเข้าใจและกระบวนการทางความคิดที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน ซึ่งถ้าเรื่องนั้นเป็นสิ่งใหม่ๆ ที่ไม่เคยได้ยินได้ฟังมาก่อน ต้องการเวลาที่จะรับรู้ทำความเข้าใจเพื่อสังเคราะห์เป็นความรู้และเก็บรักษาความรู้ในความทรงจำ (Retaining Knowledge) กระบวนการถ่ายทอดจะได้ผลเพิ่มขึ้นถ้ามีการสร้างบรรยากาศที่เหมาะสมกับผู้เรียน ทั้งหมดนี้ล้วนเป็นสิ่งสำคัญทั้งสิ้น

3. ภูมิปัญญาหรือศักยภาพของผู้เรียน ควรคำนึงไว้เสมอว่าความพร้อมและพื้นฐานของผู้เรียนมากน้อยต่างกัน ผู้สอนควรมองเห็นความแตกต่างดังกล่าวก่อนทำการถ่ายทอด และมีการทดสอบความเข้าใจของผู้เรียนเป็นระยะๆ โดยเฉพาะก่อนจะเริ่มเรื่องใหม่ หรือก่อนที่จะเติมความรู้ที่ซับซ้อนขึ้น ถ้าความรู้เดิมของผู้เรียนมีน้อยอาจต้องเสริมแรงหรือใช้เทคนิคในการถ่ายทอดเพิ่มมากขึ้น เพื่อเติมเต็มทีละขั้น ทีละระดับ การสังเกตหรือหาคำตอบให้ได้ชัดเจนถึงความพร้อมของผู้เรียนจึงเป็นหน้าที่ที่ผู้ถ่ายทอดควรพิจารณาก่อนวางแผนการถ่ายทอดความรู้ และนี่คือความหมายของ คำว่า ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

องค์การศึกษาศาสนาและวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) (กรมการพัฒนาศึกษา, 2551) ได้ระบุว่า ในสังคมเศรษฐกิจฐานความรู้หรือสังคมที่มีการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต้องอาศัยความรู้เป็นสำคัญนั้น การเรียนรู้ตลอดชีวิตจะเป็นกุญแจไปสู่ความสำเร็จของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม นอกจากนี้ยังได้เขียนไว้ในรายงานเรื่อง การเรียนรู้ : ชุมทรัพย์ภายในของมนุษย์ การเรียนรู้ตลอดชีวิตประกอบด้วยการเรียนรู้ 4 ด้าน (Four Pillars of Learning) ได้แก่

1. การเรียนรู้เพื่อให้อำนาจ (Learning to know) เป็นการเรียนรู้ที่มีความหมายลึกซึ้งกว่าแค่เพียงการได้มาซึ่งความรู้และการแสวงหาและการใช้ความรู้ แต่การเรียนรู้ประเภทนี้นั้น เป็นการพัฒนาความจำจินตนาการ การให้เหตุผล รวมทั้งความสามารถในการคิดอย่างไตร่ตรองและลึกซึ้งอยู่บนหลักเหตุและผล รวมทั้งการใช้ปัญญาในการแก้ปัญหาต่างๆ เป็นกระบวนการของการค้นพบซึ่งใช้เวลาและการเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับข้อมูลข่าวสาร ความรู้ และสิ่งต่างๆ รอบตัว ที่ทั้งเกี่ยวข้องและอาจจะไม่เกี่ยวข้องกับตนเองเลย

2. การเรียนรู้เพื่อนำไปทำ (Learning to do) เป็นการเรียนรู้ความสามารถในการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพกับคนอื่น สร้างทักษะการทำงานเป็นหมู่คณะ ทักษะทางสังคมในการสร้างความสัมพันธ์ในโลกของการทำงาน และในการใช้ชีวิตในสังคม ความสามารถในการนำความรู้ไปใช้ในการสร้างสรรค์และการทำงาน รวมทั้งความพร้อมที่จะเสี่ยงและกล้าแก้ปัญหาความขัดแย้งต่างๆ ได้

3. การเรียนรู้เพื่อให้ใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่น (Learning to live together) เป็นการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นที่การทำความเข้าใจตนเองและผู้อื่น เรียนรู้ที่จะให้คุณค่าของความแตกต่างทางความคิดและความเป็นตัวตนของแต่ละคน เป็นการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันด้วยความเข้าใจกัน พึ่งพากัน เคารพถึงคุณค่าและวัฒนธรรมของแต่ละคน สามารถพบปะเผชิญหน้ากับคนอื่น สามารถแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยการพูดคุยกัน และความสามารถในการทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกันขององค์กร สังคม หรือชุมชนของตน

4. การเรียนรู้เพื่อให้เป็นคนสมบูรณ์ (Learning to be) เป็นการเรียนรู้ที่จะเป็นคนเต็มคน ผ่านการค้นคว้าหาความรู้ การพัฒนาทักษะและค่านิยม ที่นำไปสู่การพัฒนาบุคลิกภาพ ในด้านสติปัญญา ศีลธรรมจรรยา วัฒนธรรม และกายภาพ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เป็นการพัฒนาคุณภาพในทุกๆ มิติของการเป็นคนคนหนึ่ง ในสังคม เป็นการเรียนรู้ที่ผ่านการขัดเกลาจากกระบวนการได้มาซึ่งความรู้ ทักษะและความตระหนักถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์ การให้การเรียนรู้ลักษณะนี้ต้องมีแนวทางที่สามารถพัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์คุณงามความดี ตามแบบสากลพัฒนาคุณลักษณะ ของศักยภาพส่วนบุคคล เช่น ความจำ การให้เหตุผล การมีน้ำใจนักกีฬา ความสามารถทางกายภาพ และทักษะการสื่อสาร/การสมาคม พัฒนาทักษะ การคิดวิเคราะห์ และการฝึกตัดสินใจ ที่ไม่คล้อยตามใคร และพัฒนาการยึดมั่นในคำสัญญาและความรับผิดชอบ การเรียนรู้ของคนเราจะต้องมีความสมดุลกัน ทั้ง 4 ด้าน จะเรียนรู้ด้านใดด้านหนึ่งมากเกินไปโดยไม่เรียนรู้ด้านอื่นๆ หรือเรียนรู้แต่น้อยก็ทำให้การดำรงชีวิตร่วมกับในสังคมมีปัญหา เช่น หากในสังคมหนึ่ง คนในสังคมเรียนเพื่อให้รู้มาก แต่เรียนเพื่อใช้ชีวิตร่วมกับคนอื่นน้อย ในสังคมนั้นก็จะมีปัญหามาก เอารัดเอาเปรียบ แข่งแย้งแข่งขัน ไม่มีความรู้จักอ่อนน้อมเป็นเบา ตรงกันข้าม ถ้าเรียนที่จะใช้ชีวิตร่วมกับคนอื่นมาก และเรียนเพื่อให้รู้น้อย สังคมนั้นก็จะไม่มีการพัฒนา คนไม่ยอมทำอะไรให้แตกต่างจากคนอื่น กลัวอยู่กับคนอื่นไม่ได้ เมื่อมีปัญหาที่ไม่ได้ใช้ปัญญาในการแก้ไข ใครมีอิทธิพลเหนือคนอื่นก็จะได้เปรียบ เป็นต้น จะสามารถหาได้หรือไม่

การส่งเสริมให้มีศูนย์เรียนรู้ชุมชนขึ้นในชุมชน เป็นทางเลือกหนึ่งที่กรมการพัฒนาชุมชนเสนอให้กับชุมชน เพื่อให้เป็นแหล่งส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคนในชุมชนผ่านข้อมูลข่าวสารความรู้ของชุมชนที่คนในชุมชนจะร่วมกันค้นหา รวบรวม จัดระเบียบ และพัฒนาขึ้นมาใหม่ ให้สมบูรณ์เพียงพอต่อการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชน การพัฒนาชุมชนให้ก้าวหน้ายั่งยืน รวมทั้งการแก้ปัญหาที่ชุมชนเผชิญ ศูนย์เรียนรู้ชุมชนจะเป็นแหล่งส่งต่อข้อมูลข่าวสารความรู้จากคนรุ่นหนึ่งสู่คนรุ่นหนึ่งได้อย่างต่อเนื่องและมีพลัง

จากการศึกษาแนวคิดการเรียนรู้ ผู้วิจัยมีความประสงค์นำแนวคิดดังกล่าวไปวิเคราะห์ เพื่อดำเนินการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน รวมทั้งการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นให้เหมาะสม

2. แนวคิดเกี่ยวกับศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

2.1 ความหมาย

กรมการพัฒนาชุมชน (2551) ให้ความหมายศูนย์เรียนรู้ชุมชนว่า เป็นศูนย์กลางรวบรวมข้อมูล ข่าวสารความรู้ของชุมชน ที่จะนำไปสู่การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้สำหรับประชาชนในชุมชน เป็นแหล่งเสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้การถ่ายทอด การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การสืบทอดภูมิปัญญาวัฒนธรรม ค่านิยม และเอกลักษณ์ของชุมชน อีกทั้งเป็นแหล่งบริการชุมชนด้านต่างๆ เช่น การจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการเรียนรู้ของชุมชน โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้เพื่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน เพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมก่อให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ และมุ่งการพัฒนาแบบพึ่งตนเอง เป็นศูนย์ฯ ของประชาชนที่ดำเนินการโดยประชาชน และเพื่อประชาชน ที่จะก่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน

จากความหมายข้างต้น จะเห็นได้ว่า ศูนย์เรียนรู้ชุมชนในความคาดหวังของกรมการพัฒนาชุมชน ไม่ใช่ศูนย์ฝึกอบรมประจำหมู่บ้านที่รองรับการนัดหมายจากวิทยากรภายนอก แต่จะเป็นสถานที่ที่จะสร้างความผูกพันระหว่างคนในชุมชนกับเรื่องราวของเขาเองเป็นสำคัญ

2.2 หลักการสำคัญของศูนย์เรียนรู้ชุมชน

2.2.1 เป็นแหล่งเรียนรู้ทุกด้าน ทุกรูปแบบไม่เน้นการเรียนการสอนในห้องเรียน

2.2.2 เป็นศูนย์กลางที่ประชาชนทุกคนสามารถเข้ามาเรียนรู้ค้นหาความรู้ แลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ รวมทั้งการพบประสังสรรค์ เพื่อสร้างความเข้าใจ ความร่วมมือในการพัฒนาตนเองและชุมชน

2.2.3 เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชน โดยประชาชนและเพื่อประชาชน

2.3 การกิจของศูนย์เรียนรู้ชุมชน

2.3.1 จัดให้มีกิจกรรมการเรียนรู้ การถ่ายทอด การแลกเปลี่ยน ประสบการณ์ ตลอดจน การสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและการเรียนรู้ด้านต่างๆ ของประชาชนในชุมชน

2.3.2 เป็นศูนย์รวมของข้อมูล เช่น ข้อมูลแหล่งน้ำ กลุ่มอาชีพ รวมทั้งข่าวสาร สารระ ความรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้เท่าทันสถานการณ์โลก

2.3.3 รวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่น องค์ความรู้ของปราชญ์ชาวบ้านองค์ความรู้ที่มีอยู่ กระจุกกระจายในชุมชน และจัดการให้เป็นหมวดหมู่ มีความชัดเจนเป็นรูปธรรมที่ประชาชนสามารถ เข้าไปสืบค้นศึกษา และเรียนรู้ได้ทุกเวลา

2.3.4 เป็นศูนย์กลางในการจัดการความรู้ ที่ดำเนินการโดยประชาชนและเพื่อประชาชน

2.3.5 เป็นแหล่งเรียนรู้ทุกด้าน ทุกรูปแบบไม่เน้นการเรียนการสอนในห้องเรียน

2.3.6 เป็นศูนย์ประสานและบูรณาการทำงานของทุกภาคส่วน ภาคประชาชน ได้แก่ผู้นำ กลุ่ม องค์กร เครือข่าย ภาคเอกชน และภาคีการพัฒนาภาครัฐ

2.3.7 เป็นสถานที่แลกเปลี่ยนองค์ความรู้ของปราชญ์ชาวบ้าน

2.3.8 เป็นสถานที่ที่มีโครงสร้างเป็นอาคาร หรือสถานที่ใดๆ ก็ได้ที่มีองค์ความรู้สามารถให้ การเรียนรู้แก่ประชาชนที่ต้องการความรู้และเข้าถึงได้

2.4 องค์ประกอบศูนย์เรียนรู้ชุมชน

2.4.1 วิธีการก่อเกิดศูนย์เรียนรู้ชุมชน จะเกิดขึ้นได้ต้องเป็นความต้องการของประชาชน ในชุมชน เพราะเป็นสมบัติของชุมชน จึงควรนำแนวคิดเข้าเวทีประชาคมของหมู่บ้าน เผยแพร่ความคิด โน้มน้าวสร้างการยอมรับและชี้ให้เห็นความสำคัญของการมีแหล่งเรียนรู้ชุมชน การจัดเก็บองค์ความรู้ ประวัติชุมชนและภูมิปัญญาของชุมชนอย่างเป็นระบบการแสดงผลข้อมูล ข่าวสารของชุมชน ให้ได้เรียนรู้ กันอย่างทั่วถึง รวมทั้งการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้สม่ำเสมอ เริ่มจากการจัดระเบียบแหล่งเรียนรู้ที่มี อยู่ในชุมชน โดยให้เป็นไปตามกำลังที่ชุมชนจะสามารถดำเนินการได้ อีกทั้งให้มีขอบเขตและลักษณะ ตามความเห็นของชุมชน

2.4.2 โครงสร้างของศูนย์เรียนรู้ชุมชน ประกอบด้วย

1) คณะกรรมการ ประกอบด้วยผู้แทนจากผู้นำชุมชน กลุ่ม/องค์กร เครือข่าย องค์กรชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน อาสาสมัคร ฯลฯ ซึ่งมาจากการคัดเลือกของชาวบ้านเองและชาวบ้าน

ให้การยอมรับคณะกรรมการจะร่วมมือกันวางแผนและดำเนินการตามแผนยุทธศาสตร์ที่ได้ร่วมกันกำหนด เพื่อระดมพลังให้เกิดการเรียนรู้ และบริหารจัดการในศูนย์เรียนรู้ให้สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2) ที่ปรึกษา เป็นภาคีการพัฒนาภาครัฐ เช่น พัฒนาชุมชน การศึกษานอกโรงเรียน เกษตร สาธารณสุข และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

3) ระเบียบข้อบังคับ ซึ่งคณะกรรมการฯ ได้จัดทำขึ้นเป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อเป็นแนวทางในการบริหารศูนย์

4) สถานที่ เล็ก ใหญ่ไม่สำคัญอาจจะอยู่ในห้องของอาคาร อบต. บ้านผู้ใหญ่บ้าน บ้านผู้นำ บ้านปราชญ์ชาวบ้าน ศาลาวัด ใต้ต้นไม้ ศาลากลางบ้าน ซึ่งเป็นสถานที่พบปะ ประชุมทำงานกันได้ตลอดเวลา ให้เป็นสถานที่ที่เป็นสัญลักษณ์ของการรวมตัวกัน เพื่อการเรียนรู้ ไม่จำเป็นต้องหางบประมาณมาก่อสร้างศูนย์ใหม่

5) การบริหารจัดการศูนย์ คณะกรรมการฯ ที่ได้รับการคัดเลือก มีการบริหารจัดการเพื่อให้ศูนย์ฯ สามารถบริหารจัดการได้อย่างเป็นรูปธรรม

6) งบประมาณ เพื่อพัฒนาคณะกรรมการของศูนย์เรียนรู้ชุมชน ให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ชุมชน

7) สถานที่จัดกิจกรรมเรียนรู้ อาจดำเนินการได้ทั้งในอาคารศูนย์ฯ และนอกอาคารศูนย์ฯ โดยมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในชุมชน เช่น บ้านปราชญ์ชาวบ้าน ในไร่นา เพื่อสาธิตกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น การปลูกผัก การเลี้ยงสัตว์ ฯลฯ

8) กิจกรรมการเรียนรู้ ได้แก่ การเรียน/การสอน การจัดการความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชาติพันธุ์ ประเพณี วัฒนธรรม การรับความรู้จากปราชญ์ชาวบ้าน การจัดเวทีประชาคมเพื่อการเรียนรู้และการตัดสินใจร่วมกัน การเรียนรู้ผ่าน E-Learning การสาธิต การจัดนิทรรศการ การจัดสัมมนา อภิปราย ฯลฯ

9) ข้อมูล ได้แก่ ข้อมูล ทะเบียนผู้นำ กลุ่ม/องค์กร ข้อมูลผลิตภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่น อัตลักษณ์ของชุมชน แผนชุมชน โครงการกิจกรรม ฯลฯ

10) ข่าวสาร (สารสนเทศ) ได้แก่ สารสนเทศชุมชน 13 องค์ประกอบ ได้แก่ ประวัตินุ้บ้าน แผนที่ตั้ง ลักษณะภูมิประเทศ (ภูมิอากาศ/ฤดูกาล) ลักษณะของประชากร (อัตราความหนาแน่น/โครงสร้างประชากร) ลักษณะการประกอบอาชีพของชุมชน (เกษตร/อุตสาหกรรม/รับจ้าง

ฯลฯ) ผลิตภัณฑ์มวลรวมของหมู่บ้าน ผลิตภัณฑ์ที่น่าสนใจของหมู่บ้าน ศิลปะ/วัฒนธรรม/ภูมิปัญญาของหมู่บ้าน สถานที่ท่องเที่ยว/สถานที่บริการ การคมนาคม (การเดินทางไปยังหมู่บ้าน) ประเพณี/เทศกาลประจำปี ทักษะ/ฝีมือ/แรงงานของหมู่บ้าน อื่นๆ ข่าวสารเพื่อชีวิต ข่าวสารเพื่อการพัฒนาหมู่บ้าน

11) ความรู้ ได้แก่ ความรู้ด้านวัฒนธรรมการประกอบอาชีพ/ผลิตภัณฑ์ชุมชนองค์ความรู้ที่ชุมชนต้องการเพื่อค้นหาอัตลักษณ์ชุมชน ความรู้ที่มีอยู่ในหมู่บ้าน ความรู้ข่าวสารจากภายนอก

2.5 รูปแบบของศูนย์เรียนรู้ชุมชนในปัจจุบัน

ปัจจุบันมีการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ชุมชน ทั้งในระดับหมู่บ้าน ตำบล มีหลากหลายรูปแบบ ดังนี้

1) ศูนย์เรียนรู้ของปราชญ์ชาวบ้าน เป็นส่วนที่แสดงถึงความสำเร็จจากประสบการณ์ดำเนินชีวิต การทำงานของปราชญ์ชาวบ้าน ที่มีวิธีการทำงานเพื่อแก้ไขปัญหากับตนเองและ/หรือชุมชน โดยผ่านกระบวนการปฏิบัติจริงและเรียนรู้จากชีวิต การลองผิดลองถูกเรียนรู้ด้วยตนเองท่ามกลางปัญหาที่หลากหลาย มีการถอดบทเรียนของปราชญ์ชาวบ้านเป็นสิ่งที่คนสมัยนี้ควรได้เรียนรู้และนำไปเป็นแบบอย่างในการดำรงชีวิต ตัวอย่างบุคคลสำคัญที่เป็นที่รู้จักคือ นายประยงค์ รณรงค์ ชาวบ้านไม้เรียง จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้รับรางวัลแมกไซไซ ด้านผู้นำเศรษฐกิจชุมชน และนายวิบูลย์ เข็มเฉลิม เป็นปราชญ์ชาวบ้านด้านวนเกษตร กระบวนการเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเอง จังหวัดฉะเชิงเทรา

2) ศูนย์เรียนรู้ชุมชนด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นแหล่งรวบรวมความรู้ของชาวบ้าน ซึ่งได้มาจากประสบการณ์และความเฉลียวฉลาดของชาวบ้าน รวมทั้งความรู้ที่สั่งสมมาแต่บรรพบุรุษ สืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งระหว่างการศึกษาการปรับ ประยุกต์และเปลี่ยนแปลง จนเกิดเป็นความรู้ใหม่ ซึ่งภูมิปัญญาดังกล่าวเป็นความรู้เกี่ยวกับวิธีการดำรงชีวิตและการทำมาหากิน เช่น การเลี้ยงสัตว์ การทอผ้า การจักสาน การทำเครื่องปั้นดินเผา นอกจากนี้ยังมีศิลปะ ดนตรี การละเล่น ประเพณีต่างๆ รวมทั้งการดูแลสุขภาพ อนามัยและการรักษาโรคด้วยสมุนไพร ฯลฯ

3) ศูนย์เรียนรู้ชุมชนด้านวัฒนธรรมประเพณี เป็นห้องที่แสดงถึงประเพณีที่สำคัญของชุมชน วัฒนธรรมเครื่องดนตรี เครื่องแต่งกาย และเครื่องมือเครื่องใช้ในการดำรงชีวิตและภูมิปัญญา

ท้องถิ่น ที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของชุมชน ซึ่งเป็นอัตลักษณ์และความเชื่อของท้องถิ่นหรือจัดเป็น พิพิธภัณฑของหมู่บ้าน

4) ศูนย์เรียนรู้ชุมชนด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นสถานที่แสดงข้อมูลต่างๆ เช่น ข้อมูล แหล่งน้ำ กลุ่ม/เครือข่าย กิจกรรมต่างๆ และมีสถานที่ส่งเสริมการเรียนรู้โดยใช้คอมพิวเตอร์เพื่อการ ค้นคว้าหาความรู้ โดยเปิดโอกาสให้คนทุกเพศ ทุกวัยได้เข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศและให้บริการใน การสืบค้นหาข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตที่มีประโยชน์ต่อการเรียนรู้ ภายในศูนย์ฯลฯ จะแสดงข้อมูลต่างๆ

5) ศูนย์เรียนรู้ชุมชนที่ให้บริการทางวิชาการ ใช้เป็นสถานที่จัดกิจกรรมต่างๆ เช่น การ ประชุม สัมมนาฝึกอบรม ฝึกอบรมอาชีพ สาธิต จัดนิทรรศการ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์/องค์ความรู้ ฯลฯ ระหว่างปราชญ์ชาวบ้าน (วิทยากร) กับประชาชนในชุมชน (ผู้เรียน) เป็นต้น

6) ศูนย์เรียนรู้เกี่ยวกับกลุ่มอาชีพ เป็นศูนย์ฯ ที่ดำเนินการกิจกรรมของกลุ่มอาชีพต่างๆ เช่น การประชุมคณะกรรมการ การประชุมสมาชิกกลุ่ม การรวมกลุ่มการบริหารจัดการของกลุ่ม การ ฝึกอบรม พัฒนาทักษะ พัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ และการพัฒนาด้านการตลาด ฯลฯ

7) ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง เป็นศูนย์ฯ ที่ดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการดำเนินงาน ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่ปราชญ์ชาวบ้านได้ดำเนินการเป็นตัวอย่าง โดยเริ่มจากครอบครัว ซึ่งเป็นเศรษฐกิจพอเพียงขั้นพื้นฐาน มีความพอเพียงในการดำรงชีวิต ลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น ไม่มีหนี้สิน เมื่อครอบครัวมีความพร้อมด้านปัจจัย 4 แล้วจึงขยายผลไปสู่ชุมชน สามารถให้บุคคลอื่นยึดถือ เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตได้

8) กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เป็นกลุ่มที่ส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องการออมเพื่อช่วยเหลือ ซึ่งกันและกัน และเน้นการดำเนินงานเกี่ยวกับศูนย์สาธิตการตลาด เป็นโรงเรียนที่ฝึกฝนให้ประชาชน ได้เรียนรู้การพึ่งพาและช่วยเหลือกัน รวมทั้งการเรียนรู้การตลาด

9) ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน เป็นสถานที่ที่ประชาชนได้รับทราบข่าวสารและ ความรู้ต่างๆ ทางสื่อสิ่งพิมพ์ เพื่อส่งเสริมการอ่านหนังสือและป้องกันการลืมนั่งส้อมทั้งสร้างนิสัย รักการอ่านหนังสือให้แก่ประชาชน

10) ห้องสมุดประชาชน เป็นสถานที่ที่ให้บริการ สื่อประเภทต่างๆ เช่น หนังสือเอกสาร โสตทัศนูปกรณ์ โทรทัศน์ โดยมุ่งเสริมให้ประชาชนเกิดการศึกษาตามอัธยาศัย และใช้บริการเป็น ประจำ เป็นการสร้างนิสัยการเรียนรู้ การเสริมความรู้เพิ่มเติม และสามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ใน ชีวิตประจำวันของตนเองได้

11) สื่อพื้นบ้าน เป็นการเรียนรู้ผ่านการแสดงหรือการเล่นที่แฝงไว้ด้วยวัฒนธรรมของชาวบ้านที่แสดงให้เห็นวิถีชีวิตที่ไม่ได้มีเป้าหมายเพื่อการบันเทิง ความสนุกสนานเท่านั้น สื่อพื้นบ้านมีบทบาทในการถ่ายทอดความรู้ ความเป็นอัตลักษณ์ ประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วย ได้แก่ เพลง ลูกทุ่ง ลิเก หมอลำ หนังตะลุง โปงลาง ลำตัด ฯลฯ

จะเห็นได้ว่า “ศูนย์เรียนรู้ชุมชน” รูปแบบต่างๆ ที่ปรากฏในประเทศไทยมีเป็นจำนวนมากและกระจัดกระจายอยู่ทั่วทุกจังหวัดมีศักยภาพในสถานะเป็นแหล่งที่จะเอื้อให้เกิดการเรียนรู้ซึ่งทุกคนสามารถเข้ามาเรียนรู้และค้นหาประสบการณ์ในทุกด้าน และสามารถสืบทอดต่อคนรุ่นปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

จากความหมายของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนจากที่ผู้ศึกษาได้นำเสนอไปแล้ว จึงกล่าวได้ว่า ศูนย์การเรียนรู้คือแหล่งความรู้ที่จะให้บริการความรู้ทั้งในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเพิ่มความรู้และทักษะของคนในชุมชน อีกทั้งศูนย์การเรียนรู้ในชุมชนยังเป็นสถานที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการเรียนรู้ของชุมชน และเป็นสถานที่ให้ข่าวสารข้อมูลแก่คนในชุมชนเพื่อให้ได้มีโอกาสในการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นการตอบสนองการเรียนรู้ตามความพร้อมและความต้องการของแต่ละบุคคล

3. แนวคิดหลักการออกแบบและจัดการสภาพแวดล้อมทางกายภาพภายในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

การออกแบบ คือ กระบวนการ ทำงานของมนุษย์ที่มีจุดมุ่งหมายในการแก้ปัญหา ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง หรือเกิดสิ่งใหม่ อาจเป็นรูปแบบสองมิติหรือสามมิติ โดยกระบวนการทำงานนั้นมีการวางแผนในรูปของ แนวความคิด และปฏิบัติการตามขั้นตอนที่ได้วางแผนนั้นออกมาเป็นรูปธรรม ทั้งนี้เพื่อสนองตอบ ความต้องการของตนเองและคนในสังคม

งานออกแบบเป็นสื่อกลางความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และมนุษย์ กับวัตถุ ดังนั้นงานออกแบบจึงไม่อาจทำได้เพียงเพื่อความต้องการส่วนตนแต่จะต้องคำนึงถึง ความต้องการของผู้อื่นและสภาพแวดล้อมด้วย สภาพแวดล้อมในที่นี้คือสภาพวัตถุ วัฒนธรรม และพฤติกรรมของคนในสังคม ซึ่งอาจแบ่งประเภทของงานออกแบบกว้างๆ ได้เป็น 3 ประเภท คือ (วิรุฬห์ ตั้งเจริญ, 2539)

1. งานออกแบบเพื่อประโยชน์ใช้สอย เป็นงานออกแบบที่เน้นประโยชน์ใช้สอยหรือประโยชน์ทางกายเป็นหลัก มีคุณค่าทางความงามเป็นตัวผลักดันให้งานออกแบบน่าสนใจ นำใช้สอยได้แก่ งานหัตถกรรม เป็นงานที่ทำด้วยมือมีคุณค่าด้านความงาม แต่ก็มีประโยชน์ใช้สอย งานออกแบบผลิตภัณฑ์ ซึ่งปัจจุบันมีสภาพเป็นเครื่องไฟฟ้าและเครื่องจักรกลประกอบไว้ด้วย ตามความก้าวหน้าของ

เทคโนโลยี ทำให้งานออกแบบต้องเกี่ยวข้องกับกลไกที่สลับซับซ้อน ดังนั้นผู้ออกแบบจำเป็นต้องมีความรู้เฉพาะด้าน

2. งานออกแบบเพื่อการติดต่อสื่อสาร เป็นงานที่เน้นการสื่อสารด้วยภาษาและภาพที่เป็นสากล สามารถรับรู้ร่วมกัน อาจเป็นงานพิมพ์หรือไม่ก็ได้ จุดมุ่งหมายเพื่อประโยชน์ในทางความรู้ ความเข้าใจ การชี้ชวน หรือเรียกร้อง ได้แก่ งานออกแบบสิ่งพิมพ์ งานออกแบบโฆษณา งานออกแบบพาณิชย์ศิลป์ งานออกแบบสัญลักษณ์และเครื่องหมาย งานออกแบบเพื่อการสื่อสารเหล่านี้จำเป็นต้องมีความรู้เฉพาะด้าน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นงานออกแบบที่เกี่ยวข้องกับจิตวิทยาชุมชน ทั้งทางด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

3. งานออกแบบเพื่อคุณค่าทางความงาม เป็นงานออกแบบที่มีเป้าหมายเฉพาะตัว เน้นผลงานทางด้านอารมณ์ สะเทือนใจ ความรู้สึกสัมผัสในความงาม และคุณค่าทัศนคติได้แก่ จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม และภาพพิมพ์ ซึ่งเป็นงานวิจิตรศิลป์ ผู้ออกแบบจะต้องได้รับการฝึกฝน มีความเชื่อและลักษณะเฉพาะตัว สามารถออกแบบให้สัมพันธ์ กันทั้งรูปแบบและเนื้อหา

นอกจากนี้ วรพจน์ นवलสกุล (2550) ได้ให้แนวทางของการออกแบบนิทรรศการหรือสื่อประชาสัมพันธ์ ดังนี้

1. องค์ประกอบทางศิลปะ นิทรรศการเป็นสื่อเพื่อการประชาสัมพันธ์อย่างหนึ่งที่มีการรับรู้ทางตา การรับรู้ทางประสาทตานั้น จำเป็นต้องมีการดึงดูดเร้าความสนใจให้คนดูในสิ่งที่ต้องการให้ดู มิฉะนั้นแล้วสื่อที่จัดไว้ก็อาจหมดความหมายไปได้ การสร้างสิ่งจูงใจให้ประสาทตาสัมผัสประกอบด้วยองค์ประกอบทางศิลปะ หลายอย่าง ได้แก่

- ความสมดุล (balance) การจัดให้มีการสมดุลในการออกแบบสามารถแบ่งได้ 2 ประเภท ได้แก่ สมดุลเท่ากันทั้ง 2 ด้าน (Symmetrical or formal balance) คือการจัดให้มี 2 ส่วนซ้าย ขวา มีความเท่ากันโดยการจัดวาง หรือติดตั้งในลักษณะที่เหมือนกัน กล่าวคือ เท่ากันหมดทั้งระยะทางและตำแหน่งที่วาง เมื่อมองแล้วทำให้สองข้างมีน้ำหนักเท่ากัน การจัดแบบนี้เหมาะกับงานที่เป็นทางการ และดูค่อนข้างจริงจัง และสมดุลไม่เท่ากันทั้ง 2 ด้าน (Asymmetrical or informal balance) เป็นการจัดที่ทั้ง 2 ด้านไม่เท่ากัน ทั้งระยะทางและตำแหน่งที่วาง แต่เมื่อมองดูแล้วจะมีความรู้สึกว่าทั้งสองข้างมีน้ำหนักเท่ากัน ไม่เอียงไปข้างใดข้างหนึ่ง ความสมดุลเกิดจากความรู้สึกเมื่อดูด้วยสายตา ซึ่งการจัดรูปแบบของความสมดุลไม่เท่ากันทั้ง 2 ด้าน (Asymmetrical balance) เป็นแบบที่นิยมใช้กันมาก เพราะทำให้การจัดแปรเปลี่ยนไปได้หลายรูปแบบ และไม่ทำให้เกิดความจำเจนัก เพราะรูปแบบของงานจะมีสิ่งใหม่ๆ ปรากฏได้ตลอดเวลา การจัดให้เกิดความสมดุลแบบนี้ต้องอาศัยประสบการณ์ของผู้จัดที่จะต้องเข้าใจ 2 องค์ประกอบทางศิลปะอยู่บ้าง จึงจะจัดได้รูปแบบที่ดี

- ความเป็นหน่วยหรือเอกภาพ (Unity) การจัดสิ่งต่างๆ ให้คนดูนั้น ความรู้สึกเป็นหน่วยเป็นสิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่ง ทั้งนี้เพราะเมื่อดูแล้วจะทำให้รู้สึกเกิดความเป็นกลุ่ม ไม่กระจัด

กระจาย วิธีการจัดความเป็นหน่วยนี้ผู้จัดจะให้ความสำคัญของพื้นที่รอบๆ และจัดให้มีส่วนอื่นๆ ให้เป็นรอง ผู้ที่ขาดประสบการณ์จะจัดภาพในพื้นที่ที่กำหนดการจัดกระจาย และมีมากจนหาจุดเด่นของภาพนั้นไม่ได้

- การสร้างจุดสนใจ (point of interest) การสร้างจุดสนใจให้มองเป็นอันดับสำคัญว่าทำอะไรคนจึงจะสนใจมอง ซึ่งในธรรมชาติของคนเรานั้น ชอบมองในสิ่งที่มีความสวยงาม แต่ความสวยงามเป็นผลสุดท้ายของการมอง ซึ่งอาจจะเริ่มมาจากจุดใดจุดหนึ่งที่อาจจะไม่ใช่ความสวยงาม แต่เริ่มมาจากความแตกต่างของภาพกับพื้นในภาพนั้น ซึ่งเรื่องของความแตกต่าง (contrast) นั้นมีหลายลักษณะ ได้แก่ ความแตกต่างของขนาด ความแตกต่างของผิว และความแตกต่างของทิศทาง เป็นต้น

- สี สีที่จะนำมาใช้เพื่อสร้างจุดสนใจนี้ เป็นที่ยอมรับกันเป็นอย่างดีแล้วว่าสามารถใช้ให้เกิดความสนใจได้ แต่ก็ต้องคำนึงถึงปริมาณ หรือจำนวนสีที่ใช้ด้วย การจะให้เกิดจุดสนใจได้ จะต้องไม่ใช่สีร่วมกันมากนัก มิฉะนั้นความแตกต่างก็จะมี ซึ่งจะมีผลไปถึงความแตกต่างที่เด่นชัดด้วย การใช้สีนั้นไม่จำเป็นต้องใช้สีหลายสีนัก แต่การให้ปริมาณสีใดสีหนึ่งมากกว่าย่อมก่อให้เกิดความแตกต่างได้

- เทคนิคในการนำเสนอ เป็นอีกวิธีหนึ่งที่จะสร้างจุดสนใจให้ดึงดูดสายตาผู้ชมได้ เทคนิคที่ใช้มีต่างๆ กันไป แล้วแต่ความคิดสร้างสรรค์มีมากน้อยเพียงใด ซึ่งเราจะพบเสมอว่าแม้ในเรื่องที่เสนอเรื่องเดียวกัน แต่เทคนิคต่างกัน ความสนใจจะแตกต่างกันไปด้วย ตัวอย่างเทคนิคได้แก่ การฉีกกระดาษ การสเปรย์สี การผสมผสานของวัตถุที่ใช้ ภาพการ์ตูน การประสานมิติ เป็นต้น

2. การเลือกเนื้อหา

- พิจารณาวัตถุประสงค์ของการจัดนิทรรศการ เพื่อที่จะให้การเสนอเนื้อหาสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการจัดนิทรรศการ ผู้จัดจะต้องทราบก่อนว่า การจัดนิทรรศการในครั้งนี้จะจัดขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์อะไร ใครเป็นกลุ่มเป้าหมายที่จะมาชมนิทรรศการ เมื่อเราทราบวัตถุประสงค์แล้วก็จะเลือกเนื้อหาให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ถ้าเป็นวัตถุประสงค์เกี่ยวกับทางด้านวิชาการ เช่น ต้องการให้ผู้ชมได้มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องเอกสารจดหมายเหตุ เนื้อหาของนิทรรศการก็จะเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของหอจดหมายเหตุ ความสำคัญของเอกสารจดหมายเหตุ ลักษณะของเอกสารจดหมายเหตุประเภทต่างๆ เป็นต้น จะเห็นได้ว่า การเลือกเนื้อหานั้นจะต้องนำวัตถุประสงค์ในการจัดนิทรรศการมาพิจารณา แล้วเลือกเนื้อหาให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

- พิจารณาความสัมพันธ์ของเนื้อหากับชื่อของนิทรรศการ เมื่อได้พิจารณาถึงวัตถุประสงค์ของการจัดนิทรรศการและรวบรวมเรื่องราวที่เป็นเนื้อหาที่จะนำเสนอในงานนิทรรศการแล้ว ประการต่อมาก็ควรจะพิจารณาถึงความสัมพันธ์ของเนื้อหากับชื่อของนิทรรศการว่าควรจะตั้งชื่องานนิทรรศการว่าอะไร สำหรับชื่อนิทรรศการนั้นเปรียบเสมือนหัวข้อใหญ่หรือหัวเรื่องใหญ่ที่จะสรุป

หรือบอกให้ผู้ชมและผู้จัดได้ทราบว่า จะมีรายละเอียดเนื้อหาที่จะนำมาแสดงในครั้งนี่ว่ามีอะไรบ้าง ซึ่งเป็นประโยชน์ทั้งฝ่ายผู้จัดนิทรรศการเอง และผู้ชมที่จะตัดสินใจเข้ามาชมงานนิทรรศการ สำหรับประโยชน์ของผู้จัดนั้น ชื่อนิทรรศการจะเป็นสิ่งที่บอกถึงขอบข่ายของเนื้อหาอย่างย่อๆ ที่ผู้จัดน่าจะต้องใส่ลงไปในแต่ละส่วนของงาน หรืออาจจะเป็นการตรวจสอบเนื้อหาที่จะนำเสนอไปด้วยว่าตรงตามวัตถุประสงค์หรือไม่ ครบถ้วนถูกต้องแล้วหรือยัง สำหรับในด้านของผู้ที่จะเข้ามาชมนั้น เมื่อเห็นชื่อนิทรรศการก็จะทราบได้ว่าเป็นนิทรรศการที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องอะไร ตรงกับความต้องการของเขาหรือไม่ น่าสนใจหรือควรที่จะไปชมนิทรรศการในครั้งนี้อย่างไร ดังนั้นการตั้งชื่อนิทรรศการให้สอดคล้องกับเนื้อหา นับว่าเป็นสิ่งที่สำคัญ ซึ่ง นักจดหมายเหตุบางท่านมองข้ามไป การตั้งชื่อนิทรรศการนั้น นอกจากจะให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่จะนำมาแสดงในงานแล้ว ยังต้องสร้างความสนใจและดึงดูดให้คนเข้ามาชมงานอีกด้วย

- พิจารณาเนื้อหาของนิทรรศการกับสื่อที่นำเสนอ ในบางครั้งเราอาจจะพบว่า เมื่อกำหนดเนื้อหาที่จะนำเสนอในการจัดนิทรรศการออกมาเป็นหัวเรื่องย่อยต่างๆ แล้ว ปรากฏว่าวิธีการเสนอเนื้อหาทั้งหมดอาจจะออกมาในรูปของการให้ชมภาพทั้งหมด หรือดูคำบรรยายได้ภาพเสียทั้งหมด ซึ่งถ้านิทรรศการนั้นมีลักษณะเช่นนี้แล้วก็จะทำให้ผู้ชมเกิดความเบื่อหน่ายได้ง่าย ดังนั้น ในการเสนอเนื้อหา ก็ควรเพิ่มเนื้อหาที่สามารถใช้สื่อประเภทอื่นในการจัดนิทรรศการเพิ่มเข้าไปด้วย เช่น อาจเป็นกระดานไฟฟ้า ภาพยนตร์ ภาพทัศน การสาธิต การตอบปัญหา การอภิปราย หรือกิจกรรมประกอบอื่นๆ ที่ผู้ชมสนใจหรือได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมได้บ้าง ก็จะเป็นการเพิ่มคุณค่าให้กับงานนิทรรศการนั้นมากยิ่งขึ้น

3. กลุ่มเป้าหมาย กลุ่มเป้าหมายที่มีความแตกต่างกันย่อมมีความสามารถและความสนใจในการรับรู้ต่างกัน ฉะนั้น ถึงแม้ว่านิทรรศการจะเป็นเรื่องเดียวกัน เมื่อการประชาสัมพันธ์กับคนต่างกลุ่มกันก็ต้องมีการปรับปรุงเนื้อหาและวิธีการให้เหมาะสมกับผู้ชม การเลือกกลุ่มเป้าหมายมีหลักการจะต้องพิจารณา 3 ประการ ได้แก่

- ระดับวัยวุฒิ หมายถึงอายุของผู้ชมซึ่งจะเป็นกลุ่มเป้าหมายที่เรามุ่งหวังหรือคาดว่าจะเข้ามาชมนิทรรศการ หากจะแบ่งกลุ่มเป้าหมายโดยใช้วัยวุฒินี้เราอาจแบ่งออกได้ 3 ระดับ ได้แก่ ระดับเด็ก ระดับวัยรุ่น และผู้ใหญ่ ซึ่งในแง่ของการรับรู้และรสนิยมก็จะพอมองเห็นได้ชัด เนื้อหาสำหรับเด็กก็จะง่ายๆ สั้น สื่อเป็นสีสดใส ในวัยรุ่นเนื้อหามีมากขึ้น แต่การใช้สื่อต้องฉลาด มีความแปลกใหม่ ส่วนระดับผู้ใหญ่ก็สามารถเสนอเนื้อหาได้มาก ขนาดของสื่อเสนอต้องชัดเจน ลดความฉลาดของสื่อลง เป็นต้น

- ระดับคุณวุฒิ หมายถึง ระดับการศึกษาของผู้ชม ซึ่งก็มีความสำคัญต่อการประชาสัมพันธ์เช่นกัน เพราะระดับทางการศึกษาจะเป็นตัวชี้ถึงเนื้อหาที่จะเสนอว่าควรจะมีคามยากง่ายเพียงใด เพื่อเป็นหลักประกันว่าเนื้อหาที่เสนอไปนั้นผู้ชมจะรับได้ ผู้จัดนิทรรศการต้องกำหนด

กลุ่มเป้าหมายว่าผู้เข้าชมส่วนใหญ่ควรจะเป็นผู้ที่มีคุณวุฒิอยู่ในระดับใด เช่น ประถมศึกษา มัธยมศึกษา อาชีวศึกษา หรือระดับอุดมศึกษา ทั้งนี้เพื่อปรับเนื้อหาให้สอดคล้องกับความสามารถของผู้ชมได้อย่างถูกต้อง

- ภาพเศรษฐกิจและสังคม การกำหนดกลุ่มเป้าหมายที่คำนึงถึงวิวุฒิกับคุณวุฒิแล้ว ยังไม่อาจทำให้การประชาสัมพันธ์บรรลุเป้าหมายได้ เพราะยังมีปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้การชมนั้น มีประสิทธิภาพหรือไม่ นั่นก็คือสภาพเศรษฐกิจและสังคมของแหล่งที่จะไปจัด อันประกอบด้วยภาษา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ศาสนา ประเพณี และความเป็นอยู่ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้จะเป็นตัวกำหนดความสนใจ ความชอบหรือไม่ชอบของประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ การศึกษาและรู้จักสภาพแวดล้อม

4. ชนิดของนิทรรศการ มีนิทรรศการหลักอยู่ 2 ประเภทได้แก่

ประเภทที่ 1 นิทรรศการประจำ เป็นการจัดแสดงอย่างถาวรในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง ไม่มีการเปลี่ยนแปลงโยกย้าย ดังนั้นต้องคำนึงถึงการจัดอย่างละเอียดรอบคอบนิทรรศการเพื่อการศึกษา ค้นคว้า เป็นนิทรรศการถาวรเช่นเดียวกับนิทรรศการแบบที่ 1 แต่เน้นในเรื่องวัตถุการจัดแสดง และการศึกษาค้นคว้ามากกว่าความงามและความเพลิดเพลิน เน้นหนักในเรื่องของระเบียบวิธีการจัดแสดงเป็นหลัก มีลักษณะคล้ายคลึงกับการเก็บของคงคลัง

ประเภทที่ 2 นิทรรศการชั่วคราวหรือนิทรรศการพิเศษ เป็นกิจกรรมที่มีบทบาทมากที่สุด เพราะทำให้เกิดการเคลื่อนไหว และสร้างความเพลิดเพลิน ดึงดูดและเร้าความสนใจของผู้ชม

5. ระบบการจัดนิทรรศการ จำแนกได้พบว่ามีระบบการจัดการนิทรรศการอยู่ 4 ระบบได้แก่

ระบบที่ 1 ระบบการจัดวัตถุตามแบบธรรมชาติ เป็นความนิยมส่วนใหญ่ของพิพิธภัณฑ์ประเภทธรรมชาติวิทยา เพราะต้องการแสดงให้เห็นถึงความงาม ความดึงดูดในธรรมชาติ

ระบบที่ 2 ระบบการจัดตั้งตามอิริยาบถสัตว์ คล้ายระบบการจัดในแบบแรก แต่แทนที่จะจัดแสดงแบบเดี่ยว ก็จัดรวมกันเป็นหมู่ เช่น ภาพฝูงควายกินหญ้า ฝูงนกทำรัง เป็นต้น เพื่อให้ผู้ชมได้เห็นชีวิตจริงๆ ของสัตว์แต่ละชนิด

ระบบที่ 3 ระบบการจัดแสดงตามสภาพแวดล้อมทางนิเวศวิทยา เป็นการแสดงให้เห็นความเกี่ยวพันกับของสิ่งแวดล้อมกับวัตถุจัดแสดง เช่น สภาพชีวิตชาวประมง ที่สัมพันธ์กับสัตว์น้ำ อากาศ ทำให้ผู้ชมสามารถเข้าใจเรื่องความสัมพันธ์ได้ดียิ่งขึ้น

ระบบที่ 4 ระบบการจัดแสดงตามความเป็นจริง ได้แก่ การย้ายวัตถุจริงๆ มาจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ให้เห็นอย่างใกล้ชิด เช่น การย้ายหลุมขุดค้นทางโบราณคดีมาจัดแสดง เป็นต้น

6. บรรยากาศของห้องแสดง เป็นอีกหนึ่งสิ่งที่สำคัญเพื่อเร้าความสนใจในด้านความงาม เน้นความงามวัตถุ และความงามในการจัดแสดง เพื่อเร้าและดึงดูดความสนใจของผู้ชม เราใจให้

เพลิตเพลิน เพราะความงามแต่เพียงอย่างเดียวจะก่อให้เกิดความเบื่อหน่าย แห้งแล้ง ไม่น่าเดินชมนานเท่าที่ควร และเราให้เกิดความอยากรู้อยากเห็นอยากค้นคว้า เพราะความอยากรู้อยากเห็นเป็นสิ่งสำคัญของการเรียนรู้ ดังนั้นจึงกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ด้วยการออกแบบลักษณะของห้องแสดงให้เร้าใจ อย่างเป็นขั้นเป็นตอน หรือให้คำอธิบายวัตถุในเชิงคำถาม เพื่อก่อให้เกิดการอยากค้นคว้าหาคำตอบอย่างไม่สิ้นสุด

7. กระบวนการดำเนินงานการจัดแสดงนิทรรศการ ในขั้นตอนของกระบวนการดำเนินงานด้านการจัดแสดงนิทรรศการภายในพิพิธภัณฑ์ ควรมีขั้นตอนของการขอดำเนินงานดังนี้ ขั้นตอนแรกคือการขออนุมัติในหลักการรับผิดชอบโดยภัณฑารักษ์ หัวหน้าภาควิชา หรือนักวิชาการในพิพิธภัณฑ์ที่ได้รับมอบหมายให้ดำเนินงาน ซึ่งการขออนุมัติหลักจะมีรายละเอียดต่างๆ ได้แก่ หัวข้อนิทรรศการ วัตถุประสงค์ ขอบเขตของนิทรรศการ สมมติฐาน ขั้นตอนต่อมาคือการจัดแผนนิทรรศการ หลังจากได้รับการอนุมัติหลักการเรียบร้อยแล้ว ภัณฑารักษ์ก็ต้องดำเนินเรื่องต่อไป คือการเรียบเรียงข้อมูลเอกสารและการจัดแสดงต่างๆ เช่น ศึกษาขนาดและจำนวนวัตถุ เพื่อจะได้กำหนดเรื่องราวที่จะจัดแสดงอย่างคร่าวๆ จากนั้นเขียนคำบรรยายหรืออธิบายเรื่องราว ขั้นตอนการออกแบบห้องแสดง เป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของมัณฑนากร หรือช่างศิลปตกแต่ง ซึ่งจะต้องเริ่มจากการศึกษาแนวเรื่อง ศึกษาสภาพการณ์แวดล้อม และองค์ประกอบของห้องและตู้แสดง นอกจากนี้ยังจัดทำอุปกรณ์เสริมความน่าสนใจให้แก่การจัดแสดง เช่น แสงสว่าง ภาพประกอบ หุ่นและการทำไดโอรามา อุปกรณ์กลไก โสตทัศน อุปกรณ์ และการอนุรักษ์ และขั้นตอนสุดท้ายคือการก่อสร้างและการติดตั้งวัตถุ หลังจากมัณฑนากรได้ออกแบบและภัณฑารักษ์ได้พิจารณา จนเป็นที่พอใจแล้ว จึงดำเนินการตามแผนที่วางไว้ ซึ่งหากพิพิธภัณฑ์มีโรงงานปฏิบัติการผลิตสิ่งของ ก็สามารถผลิตเองได้ หรืออาจจะจ้างช่างไปผลิตให้ก็ได้ เมื่อทุกอย่างเสร็จเรียบร้อยแล้วจึงดำเนินการติดตั้งวัตถุและจัดทำคำอธิบายตามแบบที่มัณฑนากรออกแบบไว้ตามลำดับขั้นตอน

8. หลักเกณฑ์การออกแบบระบบป้าย ควรต้องพิจารณา ดังนี้

1. พิจารณาข้อกำหนดพื้นฐานของระบบป้าย ลักษณะการใช้งาน ความแข็งแรงทนทาน ภัยจากการบ่อนทำลายและการเสื่อมสภาพ ความสามารถในการปรับเปลี่ยนเพิ่มเติมป้ายสัญลักษณ์ได้ในภายหลัง ตัวแปรที่ทำให้เกิดความยากง่ายในการอ่าน

2. ศึกษาลักษณะการสัญจร เพื่อวางแผนที่ตั้งของป้ายที่เป็นระบบทั้งหมด

3. วิเคราะห์เพื่อเลือกชนิดและประเภทของป้ายสัญลักษณ์ตามหน้าที่และความต้องการโดยเลือกกลุ่มป้ายที่ถูกจัดเรียงตามลำดับความสำคัญ ดังนี้ กลุ่มป้ายสัญลักษณ์ภายนอกประกอบด้วย ป้ายระบุชื่อชั้นที่หนึ่ง ป้ายระบุชื่อชั้นที่สอง ป้ายแจ้งล่วงหน้าสำหรับยานพาหนะ ป้ายบอกทิศทางสำหรับยานพาหนะ ป้ายจราจร ป้ายแนะนำ ป้ายบอกแจ้งข้อมูลข่าวสาร ส่วนประกอบตกแต่ง กลุ่มป้ายสัญลักษณ์ภายใน ได้แก่ ป้ายระบุชื่อ ป้ายแสดงพื้นที่ชั้นที่หนึ่ง ป้ายแสดงพื้นที่ชั้นที่

สอง ป้ายแสดงพื้นที่จากจุดที่มอง ป้ายบอกทิศทางชั้นที่หนึ่ง ป้ายบอกทิศทางชั้นที่สอง ป้ายระบุพื้นที่ เฉพาะ ป้ายระบุห้อง ป้ายระบุพื้นที่ทำงาน ป้ายระบุตัวบุคคล ป้ายกฎระเบียบ ควบคุม ตู้แสดงข่าวสาร ส่วนประกอบประดับตกแต่ง ป้ายอนุสรณ์ตึก ป้ายอนุสรณ์ผู้บริจาค ป้ายเครื่องมือเครื่องจักรและระบบ ควบคุม

4. คัดเลือกป้าย ให้สอดคล้องตามลักษณะการใช้งานชนิดและระบบที่สำคัญได้แก่ ป้ายชื่อบริเวณทางเข้าที่มีลักษณะสูงใหญ่ ป้ายลักษณะโครงสร้างแบบเสาเดียว ป้ายที่ประกอบด้วย ป้ายและเสาขาตั้ง ป้ายตู้ไฟ ป้ายบอกทิศทางและการให้ข้อมูล แผ่นป้าย

5. ออกแบบจากแนวความคิดสำหรับป้ายสัญลักษณ์ในแต่ละชนิดที่เลือก โดย คัดเลือกภาษา ตัวอักษร คำ และการเว้นบรรทัด ลูกศร กำหนดข้อความ รูปแบบการจัดข้อความ ขนาดและความเข้มของกรอบ สี

6. ตำแหน่งที่ตั้ง โดยเรียงลำดับตัวเลขลงแปลน เพื่อกำหนดจำนวนของป้าย

7. วาดแปลนลายเส้นที่ได้ปรับเข้าสัดส่วนเพื่อแสดงชนิดและประเภทของป้ายไว้เป็น ตัวอย่าง

8. จัดเตรียมแผนการดำเนินงานอย่างละเอียด

9. เตรียมแบบก่อสร้าง ได้แก่วิธีการติดตั้ง แบบโครงสร้างจากวิศวกร ฐานราก อุปกรณ์ไฟฟ้า

10. เตรียมกำหนด วัสดุ เทคนิค และส่วนประกอบที่จำเป็นของระบบป้าย

9. หลักการออกแบบการจัดแสดง

1. ความสำคัญของการจัดแสดงนิทรรศการ อยู่ที่วัตถุ นิทรรศการของ พิพิธภัณฑ์สถาน ต่างกับนิทรรศการทั่วไปคือ ต้องเน้นความสำคัญที่วัตถุ ส่วนคำบรรยายหรือ ส่วนประกอบอย่างอื่น เป็นเพียงองค์ประกอบที่ช่วยให้วัตถุจัดแสดงมีความหมายสมบูรณ์

2. การให้เรื่องราว ความรู้เกี่ยวกับวัตถุจัดแสดงนิทรรศการ องค์ประกอบที่ทำให้วัตถุ มีความหมาย ความสำคัญต้องมีคำบรรยายและการให้คำบรรยาย การใช้เทคนิค อยู่ที ความเหมาะสม และเรื่องที่จัดแสดง พิพิธภัณฑ์สถานประเภทวิทยาศาสตร์ ธรรมชาติวิทยา ต้องใช้องค์ประกอบ เช่น ตัวหนังสือบรรยาย แผนที่ และอื่น ๆ เพื่อให้เรื่องราวเกี่ยวกับวัตถุจัดแสดง

3. การจัดแสดงนิทรรศการมีวัตถุประสงค์ คือ ต้องมีความสัมพันธ์ต่อเนื่อกันให้ เรื่องราว ขึ้นตอนไปตามลำดับจากจุดหนึ่งไปอีกจุดหนึ่ง ให้ผู้ชมเข้าใจเรื่องราวติดต่อกัน ดังนั้นการจัด แสดง ต้องมีหัวเรื่องเป็นหัวเรื่องใหญ่ หัวเรื่องย่อยมีความสัมพันธ์กันเป็นลำดับ

4. ให้ความประทับใจ เพลิดเพลิน ความชื่นชม เห็นความสำคัญและคุณค่าของวัตถุ ให้ผู้ชมยอมรับว่าพิพิธภัณฑ์สถานได้รวบรวม สงวนรักษาและจัดแสดงนิทรรศการ มีคุณค่าสูงควร แก่ การคุ้มครองรักษาให้คงอยู่ตลอดไป

5. การจัดแสดงนิทรรศการต้องถือหลักจัดอย่างง่าย ๆ คือ ไม่จัดแสดงซับซ้อน พิสดาร สับสน ต้องวางแผนออกแบบให้เหมาะสม ไม่มากไม่น้อย ถ้าหากจัดเกะกะ รก ไม่เป็นระเบียบ หรือ ดูซับซ้อนทำให้ขาดความสำคัญ คนดูจะเบื่อหน่าย ขาดความสนใจและไม่เกิดความประทับใจ การใช้หลักการจัดอย่างง่าย ๆ แต่มีความสำคัญ ทำให้เกิดความประทับใจ ให้ความรู้สึกเห็นคุณค่า และไม่เบื่อหน่ายแม้จะเข้าชมอีกหลายครั้ง

10. สื่อการจัดแสดง (Media)

วัสดุกราฟิก หมายถึง วัสดุลายเส้นหรือสื่อลายเส้นประกอบด้วยภาพลายเส้น ตัวอักษรและสัญลักษณ์ต่าง ๆ เพื่อเสนอเรื่องราว ความรู้หรือเนื้อหาสาระให้รับรู้และเข้าใจง่าย รวดเร็วและถูก ต้องหรือเสนอสิ่งที่เป็นนามธรรมให้เป็นรูปธรรมสามารถดึงดูดความสนใจได้เป็นอย่างดี จากความหมายที่นักวิชาการกล่าวไว้ข้างต้นสรุปได้ว่า วัสดุกราฟิกเป็นสื่อที่ใช้นำเสนอเรื่องราว โดยมีการใช้ลายเส้นเป็นองค์ประกอบหลักสำหรับการสร้างภาพ คำตัวอักษรและสัญลักษณ์ต่าง ๆ เพื่อให้ผู้ชม เกิดความสนใจและเข้าใจเนื้อหาเรื่องราวดีขึ้น นิยมใช้กับงานศิลปกรรมและประกอบการจัดนิทรรศการ เช่น แผนภูมิ แผนสถิติ แผนภาพ วัสดุสามมิติ วัสดุประดับตกแต่ง

11. การออกแบบระบบแสงสว่าง

แสงสว่างจากธรรมชาติ, แสงจากคอมพิวเตอร์ การจัดแสงโดยใช้แสงจากธรรมชาติ หรือการใช้ความสว่างจากดวงอาทิตย์ ข้อดีของการจัดแสดงโดยใช้แสงประเภทนี้ทำให้เมื่อเรามอง ทิวทัศน์ภายนอกหน้าต่างจะช่วยลดอาการเมาตาเกร็ง ผ่อนคลายประสาทตา และความเครียด อีกทั้งยังช่วยจัดระบบความจำให้เรื่องทิศทางการเดินชม มีค่าความถูกต้องของแสงสูง ที่สำคัญคือประหยัดพลังงาน ข้อเสียของแสงประเภทนี้คือ รังสีอุลตราไวโอเล็ตจากดวงอาทิตย์จะทำลายผลงาน ความร้อน จะสะสมที่ตัววัตถุปิดผิว อีกทั้งความไม่แน่นอนในตำแหน่งทิศทางของแสงและความสว่างของดวงอาทิตย์ทำให้ยากแก่การควบคุม แต่ก็พอจะควบคุมแสงอาทิตย์ได้ ด้วยมู่ลี่ ม่าน บังตา ฯลฯ การใช้แสงสว่างจากธรรมชาติเข้ามาให้ห้องแสดงมี 3 วิธี ได้แก่ การให้แสงสว่างจากด้านข้าง โดยหน้าต่างหรือผนังโปร่งแสง ซึ่งมีข้อควรคำนึงคืออาจเกิดการย่นแสง เกิดแสงสะท้อนบนตัววัตถุที่เป็นเงาวาว หรือกระจกไปบังแสงจะเกิดเงาบังตัววัตถุ การเกิดแสงสว่างก้านบน ผ่านช่องหลังคาโปร่งแสง โดยใช้หลังคากระจก 2 ชั้นสูญญากาศ การให้แสงสว่างทางอ้อม โดยใช้วิธีให้เกิดแสงสะท้อน เช่น ให้แสงส่องตรงมายังผนังสีขาวเพื่อให้แสงสะท้อนออก

การจัดแสดงโดยใช้แสงจากคอมพิวเตอร์ เพื่อจัดแสดง และใช้ส่องวัตถุทดแทนความสว่างจากดวงอาทิตย์ โดยแสงที่ใช้มี 2 ลักษณะ คือส่องผลงาน และส่องสว่างภายในทั่วไป ข้อดีของแสงประดิษฐ์คือสามารถควบคุมปริมาณความสว่าง และทิศทางของแสงได้ชัดเจนมีประสิทธิภาพ มีทางเลือกในการใช้อุปกรณ์เพื่อความเหมาะสมในการออกแบบได้ดีกว่าแสงจากดวงอาทิตย์ อีกทั้งยังให้บรรยากาศ และอารมณ์แก่ผู้ชมได้ดีกว่า แต่มีข้อเสียคือ ความร้อนจากหลอดไฟ และอุปกรณ์ รวมถึง

การสิ้นเปลืองพลังงาน การควบคุมแสงประดิษฐ์สามารถทำได้โดยการเลือกใช้ อุปกรณ์ปิด-เปิด หรือหรี่ไฟคุณภาพสูงเพื่อควบคุมปริมาณความสว่างและลดปริมาณความร้อนจากอุปกรณ์ไฟฟ้า

4. ประวัติความเป็นมาไทยทรงดำ

กลุ่มชาวไทยดำ มีถิ่นฐานเดิมอยู่ในแคว้นสิบสิงจุไท ดังกล่าวไว้ในพงศาวดารเมืองโลว่า “เมืองที่พวกผู้ไทดำอยู่นั้น คือเมืองแกลงหนึ่ง เมืองควายหนึ่ง เมืองตุงหนึ่ง เมืองม่วยหนึ่ง เมืองลาหนึ่ง เมืองโม่หนึ่ง เมืองหวัดหนึ่ง เมืองซางหนึ่ง รวมเป็น 8 เมือง เมืองผู้ไทขาว 4 เมือง ผู้ไทดำ 8 เมือง เป็น 12 เมือง จึงเรียกว่าเมืองสิบสองผู้ไท แต่บัดนี้เรียก “สิบสองจุไท” ชาวไทยดำอยู่ที่เมืองแกลงหรือแกลง แต่เดิมเป็นเมืองใหญ่ของแคว้นสิบสิงจุไทปัจจุบัน คือ จังหวัดเดียนเบียนฟู อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศเวียดนาม มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศลาว (แคว้นล้านช้าง) ทิศเหนือติดกับตอนใต้ของประเทศจีน

การอพยพและการตั้งรกรากในประเทศไทย ชาวไทดำอพยพเข้ามาตั้งรกรากในไทยถึง 2 ครั้งด้วยกันครั้งแรกในสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรีที่โปรดให้ไปตีเมืองเวียงจันทร์ได้ในปี พ.ศ.2321 ดังได้กล่าวไว้ในประวัติศาสตร์ไทยว่า “แล้วปีรุ่งขึ้นโปรดฯ ให้ยกกองทัพไปตีเมืองหลวงพระบาง ไปตีเมืองทัน เมืองม่วย เมืองทั้ง 2 นี้เป็นเมืองขอไทช่งดำ ตั้งอยู่ในเขตแดนญวนเหนือ แล้วพาครัวไทเวียง ไทดำ ลงมากรุงธนบุรี ในเดือนยี่ ไทช่งดำให้ไปอยู่เพชรบุรี” ต่อมารัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ประมาณ พ.ศ.2378 ก็ได้นำครอบครัวชาวไทดำเข้ามาอยู่ในไทยอีก ตั้งบันทึกของจอมพลเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรีกล่าวไว้ เมื่อคราวเป็นแม่ทัพไปปราบฮ่อในสมัยรัชกาลที่ 5 พ.ศ.2430 ไว้ว่า “พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาธรรมาฯ ยกกองทัพขึ้นมาถึงเมืองแกลง จัดราชการเรียบร้อยแล้วได้อาครั่วมืองแกลงและสิบสองจุไทซึ่งเป็นไทดำลงมากองทัพฯ เป็นอันมากเพราะขึ้นไว้จะเกิดการยุ่งยากแก่ทางราชการขึ้นอีกครั้ง แล้วพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดเกล้าฯ ให้พวกไทดำเหล่านั้นไปตั้งภูมิลำเนาอยู่ ณ เมืองเพชรบุรี จนได้ชื่อว่า ลาวช่ง”

ชาวไทยดำมีความเชื่อว่าตนสืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษดั้งเดิม 2 ตระกูลคือ ตระกูลผีผู้ท้าวที่สืบเชื้อสายมาจากชนชั้นเจ้านาย ชนชั้นปกครอง และตระกูลผีผู้น้อยสืบเชื้อสายมาจากชนชั้นสามัญ ชาวไทดำนับถือผีและมีการบวงสรวงผีเป็นประจำ โดยจะทำ “กะล่อห้อง” เอาไว้ที่มุมหนึ่งในบ้านเพื่อ

ใช้เป็นทีเซ่นไหว้บูชาผีบรรพบุรุษสำหรับการประกอบพิธีกรรมไทดำจะถือว่าผีผู้ทำนั้นมีศักดิ์สูงกว่าผีผู้น้อย ผู้น้อยจะต้องให้ความเคารพยำเกรง แต่สำหรับการดำเนินชีวิตนั้นทั้งสองตระกูลสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างเสมอภาค

บรรพบุรุษของชาวไทดำในประเทศไทย ส่วนใหญ่เข้ามาอยู่ในดินแดนประเทศไทยปัจจุบัน ตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรี สมัยรัชกาลที่ 1 และรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ตามลำดับ โดยเข้ามาด้วยอำนาจบังคับของกองทัพสยาม ที่กวาดต้อนชาวไทดำมาไว้ที่เพชรบุรี 3 ครั้ง ในช่วง พ.ศ.2350-2400 ชาวไทดำได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ภายในจังหวัดเพชรบุรีก่อนหลังจากนั้นจึงเริ่มการอพยพอยู่ในพื้นที่อื่น กล่าวคือ ในช่วงปี พ.ศ.2400 มีการอพยพไปอยู่ที่สุพรรณบุรี ในปี พ.ศ.2420 มีการอพยพไปทางนครปฐม ต่อมาในราว พ.ศ.2440 มีการอพยพครั้งใหญ่จากเพชรบุรีไปอยู่ที่ชุมพร ราชบุรี นครปฐม สุพรรณบุรี นครสวรรค์ และในช่วง พ.ศ.2460 มีการอพยพใหญ่อีกครั้งจากนครปฐม สุพรรณบุรี และเพชรบุรี ไปยังนครสวรรค์ พิจิตร และพิษณุโลก ส่วนในช่วง พ.ศ.2469-2475 มีการอพยพเป็นครั้งคราว ไปสุโขทัย ประจวบคีรีขันธ์ พิษณุโลก กาญจนบุรี นครปฐม นครสวรรค์ นอกจากนี้ยังมีการอพยพข้ามมาจากประเทศลาวเข้ามาทางจังหวัดเลยด้วย สาเหตุสำคัญที่ทำให้ชาวไทดำอพยพ คือ ปัญหาเรื่องที่ดินทำกินและภัยแล้ง ชาวไทดำจำนวนมากอพยพจากภูมิลำเนาเดิมเพื่อไปหาที่ดินทำกินใหม่ที่อุดมสมบูรณ์กว่าเดิม โดยไม่คำนึงถึงปัญหาความห่างไกลจากเส้นทางคมนาคมหรือภูมิลำเนาเดิม

ไทยโห่ง เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีประเพณีและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเองทั้งการแต่งกาย ภาษา ความเชื่อที่ผสมผสานทั้งพุทธและพราหมณ์ รวมทั้งนับถือผีบรรพบุรุษ การกระทำทุกอย่างตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตายจะมีประเพณีเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยเสมอ เช่น ประเพณีการเสนเรือนเพื่อเช่นไหว้ผีบรรพบุรุษ ทุกบ้านจะมีมุมหนึ่งของบ้านเป็นที่อยู่ของผีบรรพบุรุษเรียกว่า “กะล่อห้อง” พร้อมกับมีขี้ผึ้งไขว้ปลุกไว้ข้างบ้านเรือนเล็กใต้ถุนสูงยกพื้นซึ่งต้องสูงกว่าพื้นบ้านเพราะถือเป็นที่อยู่ของ “แม่โพสพ” และประเพณีการเลือกคู่ครองซึ่งเรียกกันว่าประเพณี “เล่นคอน” ซึ่งจะนำไปสู่การพ้อนแคนต่อไป เพราะการเล่นคอนเป็นเสมือนการเลือกคู่ในตอนบ่ายเพื่อไปเป็นคู่พ้อนแคนในตอนค่ำ

1. หมู่บ้านไทยโห่ง บ้านเกาะแรต

ตั้งอยู่ที่บ้านเกาะแรต ตำบลบางปลา อยู่ห่างจากอำเภอบางเลนมาทางทิศใต้ตามเส้นทางสายบางเลน-ดอนตูม ประมาณ 9 กิโลเมตร หรือทางหลวงหมายเลข 3296 กิโลเมตรที่ 5

เป็นหมู่บ้านของชาวไทยเชื้อสายโห่ง ซึ่งอพยพเข้ามาเมืองไทยในสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี เมื่อปี พ.ศ.2311 เข้ามาอยู่ที่บ้านหนองปรัง อำเภอยะโฮง จังหวัดเพชรบุรี ต่อมาเมื่อประมาณ 100 ปีเศษ ชาวไทยโห่งกลุ่มหนึ่ง พากันย้ายเข้ามา จับจองที่ทำมาหากินใหม่อยู่บริเวณหมู่บ้านเกาะแรต ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ซึ่งขณะนั้นเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์ เพื่อถึงสมัยรัชการที่ 6 โปรดเกล้าฯ ให้มีการตั้งนามสกุลขึ้น ชาวไทยโห่งหมู่บ้านนี้จึงใช้คำว่า “เพชร” นำหน้านามสกุล เนื่องจากย้ายมาจากเพชรบุรี เช่น นามสกุล เพชรธรรม เพชรแดง เพชชยวน เป็นต้น ชาวไทยโห่งเหล่านี้ ยังคงรักษาประเพณี วัฒนธรรมเดิมของตนเองอย่างเคร่งครัด วิถีชีวิตประเพณีของชาวไทยทรงดำเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง การแต่งกายชาวไทยโห่งชอบใช้เครื่องแต่งกายสีดำหรือสีครามเข้มจนเกือบดำ ผู้หญิง ใ้ผมยาวเกือบ 1 เมตร เพื่อทำทรงผม เรียกว่า ปั้นเกล้า ไวกกลางศีรษะและสับปิ่นไว้ เสื้อผ้ามีเสื้อก้อม เสื้อฮี ผ้าเปียว ผ้าซิ่นสีครามแกมลายทางสีฟ้า เรียกว่า ลายแดงโม ผู้ชายสวมเอ็ก้อมหรือเอโท แขนยาว กางเกงขายาวเรียกว่า “สว่างฮาฮี หรือสว่างก้อม” มีสีดำและ “เสื้อฮี” เป็นเสื้อประจำตัวในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ บ้านของชาวไทยทรงดำเป็นแบบดั้งเดิมโบราณ เป็นบ้านแบบเครื่องผูกวัสดุที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นไม้ไผ่ เช่น ฝาบ้าน พื้นบ้าน โครงสร้างหลังคาสูงชัน มุงด้วยหญ้าแฝก ใต้ถุน อุบนิสัย ชาวไทยทรงดำ รักความสงบ ซื่อสัตย์ อดทน ขยันขันแข็ง มีความรักและสามัคคีในหมู่คณะ รักความสนุกสนานเพลิดเพลิน

2. บ้านของชาวไทยโห่ง

บ้านของชาวไทยดำ เรียกว่า “กวางตุบ” หรือ “เฮือนลาว” มีลักษณะเด่นคือ มีหลังคาทรงโค้งรูปกระดองเต่า มุงด้วยหญ้าคายาวลงมาเกือบถึงพื้น แทนฝาเรือนเพื่อกันลม ฝน และอากาศที่หนาวเย็น ตัวเรือนยกใต้ถุนสูง ภายในตัวบ้าน “กะล้อห้อง” ที่แปลว่ามุมห้อง บุคคลอื่นที่ไม่ใช่คนในครอบครัวไม่สามารถเข้าไปในห้องนี้ได้ และถ้าสังเกตบ้านของชาวไทยดำ บนจั่วหลังคาบ้านจะมี “ขอกุด” ลักษณะจะคล้ายเขาควยงั้งงอเข้าหากัน ประดับไว้ มีตำนานไทยดำเล่ากันมาว่า แถนหรือเทวดาเป็นผู้ส่งควายมาเป็นสัตว์ใช้งานช่วยมนุษย์ทำมาหากินจึงทำให้มีความผูกพันเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตชาวไทยดำ เพราะชาวไทยดำทำนาเป็นอาชีพหลัก จึงเป็นที่มาของการสร้าง “ขอกุด” ประดับไว้เหนือ

จั่วหลังคาบ้าน ถือว่าควายมีบุญคุณทั้งยังเป็นสัญลักษณ์ของความอดทน มุ่งมั่นการต่อสู้และความมั่งคั่ง อุดมสมบูรณ์ อันเกิดจากมีควายคอยช่วยเหลือ แม้ปัจจุบันรูปแบบบ้านได้เปลี่ยนแปลงไปยามยุคสมัย และด้วยเหตุที่หญ้าคาหายากและเกิดไฟไหม้ได้ง่ายจึงมีความนิยมในบ้านแบบไทยดาดคันทันน้อยลง แต่ก็ยังคงมีให้เห็นอยู่ ที่อยู่อาศัยแบบดั้งเดิม สร้างบ้านด้วยวัสดุที่หาง่ายในท้องถิ่น เช่น ไม้ไผ่ หญ้าคา ต้นไม้ต่างๆ เสา ทำด้วยต้นไม้น้ำแข็งที่มันงาม (ไว้สำหรับวางคาน) ทั้งต้น พื้นบ้าน เป็นฟากสับที่ทำด้วยไม้ไผ่ทุบให้แบนเป็นชิ้นๆ แผลออก เป็นแผ่นติดกัน หรือไม้ก็เป็นกระดานไม้จริง ซึ่งเลื่อยและตากให้เป็นแผ่น หลังคา ปีกนกหัวท้ายป้านากลงมาเสมอกับชายคาบ้าน และมีลักษณะโค้งเป็นกระโจม มุงด้วยแฝก มีลักษณะยาวคลุมลงมาเสมอพื้นเรือนคลุมผนังบ้านทุกด้าน (สามารถป้องกันลมหนาวที่พัดแรงได้ด้วย เพราะถิ่นเดิมของชาวไทยทรงดำ อยู่ในอาณาเขตที่ค่อนข้างหนาวมาก่อน) ยอดจั่วประดับด้วยไม้แกะสลักเป็นกิ่งคล้ายเขากวางไขว้กัน เรียกว่าชอกุก (เป็นเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมที่เด่นของชาวไทยทรงดำ) ใต้ถุนบ้าน ปล่อยให้โล่ง ความสูงเดินลอดได้ อย่างสะดวกสบาย ไม้เป็นที่ทอผ้า ตำข้าว เลี้ยงหมู เก็บรักษาเครื่องมือเครื่องใช้ในการทำนา บ้านโคกบ้านทอดขึ้นทางชานหน้าบ้านและหลังบ้าน ภายในตัวบ้านกั้นด้วยฝาสกัดหัวท้ายบ้าน ฝาด้านข้างเอนออกจากแนวตั้งเสาและมีความสูงไม่ถึงหลังคา ปลายด้านบนฝาด้านข้างนี้จะทำเป็นhingสำหรับไว้ของเครื่องใช้ในครัว ส่วนเตาวางไว้ได้hingนี้ภายในบ้านจะปล่อยให้โล่ง ไม่มีการกั้นห้อง ปล่อยให้กว้างตามขนาดตัวบ้านสำหรับเป็นที่นอนที่รับประทานอาหารเช้าแตกต่างกัน อยู่ในห้อง มุมหนึ่งของเสาบ้านไว้สำหรับเป็นที่แขวนไห้ฝีเรือน

การวางผังบ้านของชาวไทยทรงดำ แตกต่างจากคนไทยทั่วไปอย่างชัดเจน คือ ครัวไฟของชาวไทยทรงดำจะสร้างไว้ที่หัวสกัดของนอกชานบ้าน หรือระเบียงบ้านด้านใดด้านหนึ่ง เพราะชาวไทยทรงดำจะมีห้องๆหนึ่งอยู่ที่หัวสกัด ของตัวบ้านด้านหนึ่งเป็นห้องทำพิธีเสนเรือน(เช่นฝีเรือน) ซึ่งห้องที่กล่าวนี้ถือว่าเป็นห้องที่ฝีเรือนอาศัยอยู่ ชาวไทยทรงดำจึงไม่ตั้งครัวไฟบังห้องนี้เด็ดขาด เพราะถือว่าห้องครัวไฟนี้เป็นสิ่งสกปรก

สิ่งปลูกสร้างที่คู่กับชาวไทยทรงดำอีกอย่างหนึ่งคือ “ยุงข้าว” ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นและมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตชาวไทยทรงดำเป็นอย่างมาก เนื่องจากชาวไทยทรงดำถนัดในการทำนา และเก็บข้าวเปลือกไว้ขายซึ่งยุงข้าวนี้เป็นที่เก็บข้าวเปลือก ยุงข้าวบางบ้านมีขนาดใหญ่ สร้างแบบประดิษฐ์ให้สวยงาม ซึ่งจะสร้างไว้ใกล้บ้านสามารถหอดสะพานถึงกันได้ และพื้นยุงข้าวจะต้องสูงกว่าพื้นเรือน เพราะชาวไทยทรงดำ ถือว่า ข้าวเป็นพระแม่โพสพ มีบุญคุณต่อการดำรงชีวิต ไม่เหยียบย่ำโดยเด็ดขาด และถ้ายุงข้าวที่เก่าแล้วรื้อลงมา จะไม่นำมาก่อสร้างเป็นที่พักอาศัยเป็นอันขาด

จากการปรับปรุงสภาพบ้านเรือนดั้งเดิมของชาวไทยทรงดำให้กลมกลืนกับวัฒนธรรมไทย เป็นระยะๆ จนในราวรัชกาลที่ 5 และ 6 บ้านเรือนของชาวไทยทรงดำ ได้เปลี่ยนเป็นบ้านเรือนไม้จริง มี จั่วยอดแหลม ฝาผนังบ้านเป็นฝาปะกน ใต้ถุนบ้านสูงมีนอกชาน กั้นห้องทึบ ที่ตัวเรือนมีครัวขวางไว้ที่ หัวสกัดของชาวบ้านด้านหนึ่ง ต่อชายคาบ้านรอบด้านให้ยาวคลุมลงมาเกือบเสมอฟื้นบ้าน ทำให้ผนัง เตี้ยๆ สามารถเจาะหน้าต่างได้เพียงช่องเล็กๆ หรือไม่กี่ฝาเป็นซี่ลูกกรง ดังนั้นภายในตัวบ้านจึงมีพื้นที่ เรือนกว้างออกไปทางด้านข้าง ไว้สำหรับเป็นที่นอนของคนในครอบครัวได้เพิ่มมากขึ้นอีก และมีพื้นที่ เหมาะสมในการทำพิธีต่างๆ ที่กลางบ้าน ส่วนใต้ถุนบ้านก็ยังคงสูงและเป็นที่ทำกิจกรรมต่างๆ เช่น แบบเดิม คือ ทอผ้า ตำข้าว สีข้าว และเก็บเครื่องใช้ในการทำนา พร้อมทั้งมีการเลี้ยงหมูไว้ใต้ถุน ซึ่งหมู ที่เลี้ยงไว้นี้เพื่อใช้ในพิธีเสนเรือน 1-2 ตัวเท่านั้น แบบบ้านของชาวไทยทรงดำปัจจุบันยังคงคล้ายคลึง แบบเดิมแต่เปลี่ยนหลังคาให้เป็นจั่วแหลมแบบบ้านชานาไทย มีการลากปีกนกออกมายาวเสมอ ชายคาบ้าน มุงด้วยกระเบื้อง หรือสังกะสี ฝาผนังบ้านสูงขึ้นกว่าเดิม อาจสร้างด้วยปูนแทนไม้ แต่มีสิ่ง หนึ่งที่ยังคงไว้ คือห้องผีเรือน สำหรับยุงข้าวที่ชาวไทยทรงดำสร้างคู่กับบ้านนั้น ปัจจุบันข้าวเปลือก ไม่ได้นำเก็บไว้ที่ยุงข้าวแล้ว เพราะมีนวดข้าวเปลือกด้วยเครื่องจักรและบรรจุลงกระสอบ ณ ทุ่งนา นั้น เลย และสะดวกในการขนบรรทุกไปยังโรงสีมากกว่า ยุงข้าวจึงหมดความสำคัญลงอย่างสิ้นเชิง ยังคงทิ้ง ร้างไว้ให้เห็นอยู่ทั่วไป

3. เสื้อผ้าและเครื่องแต่งกาย

ชาวไทยทรงดำ มีการแต่งกายที่เป็นลักษณะเด่นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะมาตั้งแต่สมัยบรรพ บุรุษที่อยู่แคว้นสิบสองจุไท เมื่ออพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทย ก็ยังคงเอกลักษณ์ดั้งเดิมไว้ ลักษณะการ แต่งกายของชาวไทยทรงดำ มีดังนี้

3.1 การแต่งกายของเด็ก

เด็กเล็กส่วนใหญ่ไม่แต่งกางเกง มีผ้าผืนหนึ่งปิดหน้าอก ปิดท้อง มีสายโยงไปข้างหลัง ผูกมัดกันไว้ ซึ่งคนจีนเรียกว่า ผ้าเอี๊ยม เด็กชาวไทยทรงดำจะสวมหมวกที่แปลกกว่าเด็กอื่นๆ คือ ทำ ด้วยผ้าสีดำ ลักษณะคล้ายถุงผ้า ไม่มีปีกหมวก ด้านหน้าหมวกปักลวดลายด้วยเส้นไหมสีสวยงาม ซึ่งคน ไทยดำเรียกว่า “มู” นอกจากนี้แล้วยังมี “ปลา” คือผ้าพันรอบตัวเด็ก แล้วไปคล้องไหล่ ของแม่ทำเป็น สายสะพายสีดำ เพื่อทำให้เกิดความปลอดภัยเวลาอุ้มเด็ก ช่วงสายสะพานตอนที่คล้องไหล่แม่นี้เรียกว่า

“หมิ่นงอ” มีพญานาค (ทำด้วยไม้หุ้มผ้าแล้วปักอย่างงดงาม) จำนวน 5 ตัว ห้อยอยู่เป็นเคล็ดของชาว ไทยทรงดำ ว่าให้พญานาคพิทักษ์เด็ก ให้ปลอดภัยจากอันตรายใกล้ๆ ตัวพญานาคมีกระเป่าผ้าเล็กๆ เย็บติดเอวเวลาผู้ใหญ่รับไหว้เด็กจะใส่เครื่องเงินทอง ในกระเป่านี้เป็นการรับไหว้รับขวัญ

3.2 การแต่งกายของผู้หญิงไทยทรงดำ

ผ้าซิ่น เป็นผ้านุ่งของผู้หญิงไทยทรงดำ เป็นผ้าถุงสีดำ พื้นมีลายเป็นเส้นสีขาวยาวขนาด เล็กๆ ยาวตามแนวตั้ง ทอด้วยด้ายสีดำสลับเส้นด้ายสีขาว หรือฟ้าอ่อนเป็นลาย ซึ่งเรียกว่า ลายแดง หรือลายแดงโหม่ง ผ้าซิ่นผืนหนึ่งประกอบด้วย ผ้า 3 ซิ่น คือ ท่อนบนของซิ่น ตัวซิ่น และตีนซิ่น ตีนซิ่น นั้น จะเลาะออกเมื่อสามิตาย เพื่อเป็นการไว้ทุกข์ จะนำมาเย็บใหม่เมื่อออกทุกข์ วิธีการนุ่งผ้าซิ่น จะ หยิบขอบของซิ่นทั้ง 2 ด้าน ซ้ายและขวา ป้ายให้มาทับกันตรงกลางเอว แล้วทับลงมาม้วนเก็บกับเข็ม ขัดเงิน ชายผ้าซิ่น จะต้องคลี่ออก ทำให้ชายซิ่นด้านหน้าเผลอ สูงกว่าด้านหลังเพื่อให้สะดวกในการก้าว เดิน

เสื้อก้อมหญิง เป็นแขนเสื้อยาวทรงกระบอก ตัดเย็บเข้ารูป คอตั้งผ่าหน้าตลอดติด กระดุมเงินถี่ๆ เรียงกัน 10-15 เม็ด เป็นผ้าฝ้าย ทอด้วยมือย้อมสีดำ ให้ใส่ได้ทุกโอกาส ทั้งในและนอก บ้าน

เสื้อฮีหญิง ตัวเสื้อยาวคลุมเข่า แขนยาวกว้าง คอแหลม ไม้ผ่าไหล่ สวมศีรษะเวลาใช้ มีสาบเป็นผ้าแพร หรือไหมสีดำกว้าง 1 คืบ เป็นผ้าฝ้ายทอมือย้อมสีดำเนื้อขอบแขนขึ้นมา 2 นิ้ว มี ลวดลายทำด้วยเศษผ้าไหมสีต่างๆ ด้านหน้าเป็นของตัวเสื้อจากไหล่ลงมาถึงหน้าอกประดับลายจาก เศษผ้า สี เหลือง แดง เขียว ขาวเป็นแถบลงมารูปสามเหลี่ยมฐานกว้าง 1.5 นิ้ว สูง 8 นิ้ว ด้านในตัว เสื้อประดับลวดลายด้วยเศษผ้า และกระจกเงาเล็กๆ ทั้งตรงบริเวณสาบหน้า ปลายแขนตะเข็บและ ชายล่างของเสื้อ ด้านในเสื้อฮี จะใส่เมื่อตัวเองตายลง สำหรับเสื้อฮีนี้ จะใส่ในงานประเพณีสำคัญๆ เช่น ตัวเองแต่งงาน พิธีเสนเรือน เล่นคอน ฟ้อนแคน งานศพของญาติสามี

ผ้าฮ่างนม หรือ ผ้าแถบคาดหน้าอก เป็นผ้าแถบผืนยาวประมาณ 2 เมตร กว้าง 50 เซนติเมตร สีดำ ไม่มีลวดลายใดๆ ใช้พันรอบหน้าอกหญิงเวลาอยู่บ้านใช้คู่กับผ้าซิ่น

ผ้าเปียว สำหรับห้อยคอพาดบาไปงานรื่นเริง หรืองานอื่นๆ ส่วนหญิงชราใช้ผ้าเปียว เป็นผ้าสไบเฉียงเวลาไปทำบุญ ผ้าเปียวนี้นี้เป็นแถบสีดำ กว้าง ประมาณ 20-30 เซนติเมตร ชายผ้าทั้งสองข้างปักลวดลาย ด้วยเส้นไหมเป็นลายก้านขด มีสีแดง สีส้ม และสีเขียว

เสื้อชั้นใน สำหรับใช้อยู่บ้านเป็นเสื้อไม่มีแขน คอกลมลึก ผ่าหน้าติดกระดุม 5 เม็ด ยาวแค่อว เป็นผ้าฝ้ายสีดำ เย็บตะเข็บเข้ารูปไว้ใส่อยู่กับบ้าน และ

เครื่องประดับ ส่วนใหญ่ทำด้วยเครื่องเงิน เข็มขัด กำไลข้อมือ กำไลข้อเท้า ต่างหู และปิ่นปักผม (ไม้ขัดเกล้า)

3.3 การแต่งกายของผู้ชายไทยทรงดำ

ส้วงก้อน หรือ ส้วงขางตัน เป็นกางเกงขาสั้น ปลายแคบเรียวยาวแค่อว ขอบกางเกงตรงเอวกว้างแบบกางเกงจีน ทำด้วยผ้าฝ้ายทอมือ และย้อมด้วยน้ำฮ่อมหรือครามให้เป็นสีดำ และตัดเย็บด้วยมือ กางเกงนี้ใช้นั่งทำงานทั่วไป กางเกงอีกแบบหนึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกัน กางเกงขายาวเท่าตาตุ่ม เรียกว่า ส้วงฮี

เสื้อซอน เสื้อแขนยาวทรงกระบอกแคบ ผ่าหน้าตอด ติดกระดุมเงินยอดแหลม มีลวดลายเรียงกันถี่ๆ ประมาณ 10-12 เม็ด ตัดเย็บเข้ารูป คอตั้ง ไม่มีปก คอตั้งแบบเสื้อจีน จำอว และใช้ผ้าเสริมตะเข็บทั้งสองข้างใต้เอว ให้ชายเสื้อถ่างออกตรงปลายผ้าสาบเสื้อด้านล้างแหวกออกให้ห่างกัน เสื้อแขนยาวนี้ใช้ในโอกาสต่างๆ ที่เป็นงานพิธีเดินทางและใช้ในการทำงาน ทั่วไป แต่ส่วนใหญ่ใส่ในงานพิธีมากกว่าจะใส่อยู่กับบ้าน

กระเป๋าคาดเอวทำด้วยผ้าสีดำสลับสีแดง และสีเหลือง ปลายสายเย็บกลิ้งให้กลมเรียวยาวเล็ก ตอนปลายมีหูทำด้วยด้ายสีต่างๆทั้งสองปลาย ตรงกลางสายเป็นผ้าตัดเย็บติดประดับอย่างสวยงาม ซึ่งคาดเอวแล้วกระเป๋าคาดจะแนบติดชิดกับเอว เหมือนเป็นผ้าผูกเอวชิ้นหนึ่งที่มีกระเป๋าคาดอยู่ กระเป๋าคาดเอวนี้ เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชาวไทยทรงดำผู้ชายที่ใช้คาดทับนอกเสื้อตรงเอว มีไว้สำหรับใส่ของใช้ประจำตัว เช่น ยาสูบ ไฟจุดยาสูบ หมากพลู เงินสำหรับใช้จ่าย

เสื้อฮี ลักษณะของเสื้อฮีผู้ชาย ตัดเย็บด้วยผ้าฝ้ายสีดำ เป็นเสื้อคลุมตัวยาวถึงเข่า ผ่าหน้าป้ายไปทางซ้าย มีกระดุมติดหน้าอกและเอว คอตั้งกึ่งด้วยผ้าสี ไม่มีปก แขนเสื้อยาว และแคบตะเข็บ เสื้อด้านข้างตั้งแต่รักแร้ถึงชายเสื้อด้านล่าง มีการตกแต่งด้วยเศษผ้าสีดำเป็นลวดลายและปักด้วยด้ายไหมสีต่างๆ พร้อมมีกระดุมประดับที่ปลายด้านในของเสื้อฮี เมื่อกลับออกมาจะเป็นด้านที่มีสีสันมากมายเพราะตกแต่งด้วยผ้าสีต่างๆ บริเวณสาบชายเสื้อและปลายแขนเสื้อด้านในตัวเสื้อนี้จะกับออกใช้เมื่อตัวเองตาย โดยญาติจะสวมใส่ให้เวลาแต่งศพเท่านั้น เสื้อฮีนี้เป็นเสื้อชุดใหญ่ สำหรับใช้ใส่ในงานพิธี หรืองานประเพณีโดยเฉพาะ เช่น พิธีเสนเรือน แต่งงาน ทำศพและเมื่อใช้แล้วไม่นิยมซัก เพราะว่า

ถ้าซักร้อยจะทำให้สีตก ลวดลายหม่นหมองลงไป จะเพียงแค่มึงแดดเท่านั้น ซึ่งจะไม่สกปรกมาก เนื่องจากเวลาใช้จะต้องมีเสื่อเช็ด หรือเสื่อตัวอื่น สวมใส่อยู่ก่อนแล้ว ฝ่ายไทยทรงดำทุกคนต้องมีเสื่ออี ประจำตัว อย่างน้อย 1 ตัว มารดาหรือภรรยาเป็นผู้ตัดเย็บให้เครื่องมือที่ใช้ต่างๆ ที่ผู้ชายไทยทรงดำมัก ใช้ติดกับร่างกายเสมอ ได้แก่ **มิดเหน็บฝัก** เป็นมิดขนาดใหญ่เท่ามิดโต้ ปลายแหลมมีฝักและมี สายสะพายใช้ในพิธีแต่งงาน และเดินทาง เพื่อประโยชน์ในการตัดไม้จักตอก และป้องกันตัว **ย่ามผ้า** มี ลักษณะเดียวกับย่ามของคนไทย ใช้ในพิธีแต่งงานเท่านั้น **งอบ** คล้ายงอบโบราณของคนไทย แต่สาน ด้วยไม้ไผ่ ใช้ในพิธีแต่งงาน ทำงานในทุ่งนา นอกบ้าน และเดินทางกันแดด กันฝน

3.4 การไว้ทรงผมของหญิงไทยทรงดำ

เป็นเอกลักษณ์และศิลปะในการแต่งทรงผมแบบต่างๆ ตามวัย ดังนี้

1. ทรงเอื่อมไหล่ หรือเอื่อมไร เป็นการไว้ผมทรงแรกของเด็กหญิงเริ่ม อายุประมาณ 13-14 ปี ไว้ผมยาวประมาณไหล่
2. ทรงสับปิ่น (สับปลิ้น สับปิ่น) แบบผมสำหรับเด็กผู้หญิงอายุ 14-15 ปี ไว้ผมยาว แล้วทาบปลายผมสับหัวไว้ท้ายทอย ด้านข้างทั้งสองแฉ่ออกคล้ายพัด กลัดด้วยก๊ีบ
3. ทรงจุก ผมแบบของเด็กหญิง อายุ 14-15 ปี แบบเดียวกับสับปิ่น แต่ทำผมเป็น กระบังหน้าไว้ ข้างหลังเอาไว้เปีย
4. ทรงขอคระตอก แบบผมสาวรุ่น อายุ 16-17 ปี ไว้ผมยาว ขมวดผมแล้วผูกผม แบบเงื่อนตาย เอาชายผมไว้ข้างขวาของศีรษะ
5. ทรงขอคระตอย แบบผมหญิงสาว อายุ 17-18 ปี ไว้ผมยาว ขมวดผมแล้วผูกผมแบบ เงื่อนตาย แต่เอาชายไว้ด้านซ้ายทำเป็นโบว์ 2 ข้าง เสียบผมให้อยู่ทรงด้วยปิ่น หรือไม้ขีดเกล้า
6. ทรงปิ่นเกล้าชอย แบบผมของหญิงสาวอายุ 19-20 ปี ไว้ผมยาวผูกผมเหมือนผูก เนคไทหูกระต่าย ชายผมออกมาทางขวาของศีรษะ เสียบผมด้วยไม้ขีดเกล้า
7. ทรงปิ่นเกล้าตวง หรือปิ่นเกล้าถ้วน แบบผมหญิงสาว อายุ 20 ปีขึ้นไป ไว้ผมทรงนี้ ไปเรื่อยจนตาย ต้องไว้ผมยาวมาก บางคนยาวเกือบถึงน่อง ขมวดผมม้วนเป็นกลุ่มไว้ข้างหน้าแบบปิ่น เก้าชอย แต่ไม่ต้องปล่อยชายผมออกมา ต้องทำให้มีกลุ่มใหญ่จะสวยงาม (ประเพณีไทยทรงดำ ถ้า หญิงสาวไต่ยังทำผมปิ่นเกล้าไม่ได้ยังไม่ให้แต่งงาน หรือห้ามเกี่ยวข้องกับเรื่องชู้สาวกับชายใด)

8. ทรงปั้นเกี๋ยตัก (ตัก หรือ ทุกซ์) แบบผมสำหรับหญิงมวยไว้ทุกซีกให้กับสามีขณะศพยังอยู่บนบ้าน จะปล่อยผมลงมาหมดไม่ปั้นเกล้าเลย และเอาเครื่องประดับออกหมด เมื่อทำการเผาศพเชิญวิญญาณมาเป็นผีเรือนแล้วต้องไว้ทุกซีก 1 ปี ต้องทำผมปั้นเกี๋ยตัก คือทำให้กลุ่มผมที่เกล้าห้อยอยู่ท้ายทอย ถ้าศพฝังนานโดยไม่ได้เผาหลายปี ก็ต้องปั้นเกล้าตามเดิม ในการกลับมาทำผมปั้นเกล้าใหม่นี้ ต้องให้หญิงที่มีเรือนแล้วมีความสุขความเจริญ รุ่งเรืองมาทำผมให้ กำหนดวันตามชอบ ระหว่างทำผมจะมีคนมาอวยชัยให้พร

3.5 ดนตรี การขับร้อง และการละเล่น

การฟ้อนแคนของชาวไทยโซ่งเป็นประเพณีที่สืบทอดมาแต่โบราณ ก่อนอพยพมาอยู่ในประเทศไทย เป็นกิจกรรมของชาวไทยโซ่งที่จัดขึ้นในเดือน 5 เพื่อส่งเสริมให้มีการพบปะกันระหว่างหนุ่มสาวบนลานขวงซึ่งนำไปสู่การมีครอบครัว โดยผู้เล่น จะใช้ลูกคอนแกว่ง เป็นวงกลมแล้วโยนเหวี่ยงไปให้ฝ่ายตรงข้ามรับสลับกันไปมา ระหว่างการเล่นจะมีการพูดจาหยอกล้อเกี่ยวพาราสีกันเพื่อความสนุกสนาน หากรับไม่ได้ก็มีการปรับทำโทษเพื่อให้เกิดความสนุกสนาน ในอดีตหากบ้านใดจะจัดให้มีการละเล่นนี้เจ้าของบ้านจะแขวน “ลูกคอน” ที่หน้าบ้าน สังคมไทยโซ่งที่ถึงแม้จะอพยพย้ายถิ่นมาเป็นเวลานานจากถิ่นฐานเดิม แต่ยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีไว้เป็นอย่างดี เนื่องจากในระหว่างเดือนสี่ถึงเดือนห้าของชาวไทยโซ่งจะใช้เวลาในช่วงนี้เดินทางเพื่อกลับบ้านพบปะญาติพี่น้องและเดินทางไปร่วมงานประเพณีรดน้ำผู้ใหญ่ตอนบ่าย พร้อมทั้งร่วมฟ้อนแคนในตอนกลางคืน อันแสดงให้เห็นถึงความสามัคคีกลมเกลียวในชุมชน ซึ่งดำรงเอกลักษณ์ของเผ่าพันธุ์ให้คงอยู่ต่อไป การจัดงานจะมีขึ้นในชุมชนชาวไทยโซ่งตามท้องถิ่นต่างๆ โดยผลัดเปลี่ยนกันเป็นเจ้าภาพ ส่วนสถานที่จัดงานจะเลือกพื้นที่ที่สามารถใช้เป็น “ลานขวง” และรับรองผู้มาร่วม “ฟ้อนแคน” ได้ครั้งละไม่เกิน 200 คนขึ้นไป การฟ้อนแคนจะเริ่มหลังจากเสร็จภารกิจในตอนเย็นแล้ว หนุ่มสาวชาวไทยโซ่งจะช่วยกันจัดลานขวงให้เป็นลานฟ้อนแคน พร้อมทั้งมีการเป่าแคนและร้องเพลงประกอบในขณะฟ้อน เรียกว่า “บทขับ” โดยมี “หมอขับ” เป็นผู้ร้องลำนำ ฝ่ายหญิงเรียกว่า “แม่ขับ” ฝ่ายชายเรียกว่า “พ่อขับ” และขับร้องด้วยภาษาลาวโซ่ง ตั้งแต่เริ่มเข้าการฟ้อนจนเลิกฟ้อน การ “ขับ” ใช้ในโอกาสรื่นเริง ส่วนการ “ว่า” เป็นการร้ายกึ่งทำนอง ใช้ในพิธีกรรมในวัฒนธรรมของชาวไทยดำนั้น ดนตรี การขับร้อง และการละเล่นจะปะปนผสมผสานกันอยู่มาก

เครื่องดนตรี ดนตรีหลักประกอบการฟ้อน คือ “แคน” ซึ่งสามารถบรรเลงเป็นทำนองและทำเสียงจังหวะได้ด้วยตัวเอง ไม่ต้องมีเครื่องทำจังหวะ เช่น ฉิ่ง ฉาบ กรับ โหม่ง อย่างเครื่องดนตรีของภาคกลาง ผู้เป่าหมอแคนจะเป็นผู้ที่ใช้ความสามารถในการบรรเลงเพื่อให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกสนุกสนานอยากเคลื่อนไหวไปตามจังหวะและทำนองโดยไม่รู้ตัว แคนที่นำมาเป็นเครื่องดนตรีประกอบจะใช้ลายแคน 3 ลาย ได้แก่ ลายแคนสุดสะแนน ลายแคนเวียง ลายแคนระบำ และในปัจจุบันมีการนำเครื่องดนตรีชนิดอื่นเข้ามาประกอบการบรรเลงอีก อาทิ พิณ กลองชุด กีตาร์ และเครื่องขยายเสียง เป็นต้น

ทำนอง แคนและการปรบมือเป็นพื้นฐาน มีเพลงสุดสะแนน เวียง พูจำดอก และเกริงสร้อยลีลาแคนมีทั้งแคนเล่น และแคนเดิน จังหวะของเพลงแคน แบ่งเป็น 3 ช่วง คือ **แคนญ่าง** เป็นเพลงแคนเพลงแรกที่ใช้เริ่มต้นการรำ เป็นเพลงแคนที่มีจังหวะช้าเพื่อรำอวดตัวผู้รำท่าทางการรำของทั้งชายและหญิง **แคนแกร** เป็นเพลงแคนที่มีจังหวะลีลาการดำเนินทำนองที่อ่อนช้อย เพื่อให้ผู้รำสามารถพูดคุยตอบโต้กันได้ บางคู่อาจรำหันหลังให้กัน หรืออวดลีลาการรำไปตามธรรมชาติหรือความสามารถเฉพาะตัว **แคนเล่น** หรือแคนระบำเป็นเพลงแคนที่มีจังหวะกระชั้นเร็วขึ้น ฝ่ายชายจะแสดงท่าทางเกี้ยวพาราสี โดยพยายามรำเพื่อให้ใกล้ตัวคู่รำ ฝ่ายหญิง ต้องใช้ปฏิภาณในการรำเพื่อหลีกเลี่ยงการถูกลวนลามอย่างละมุนละม่อม

ลีลาท่าฟ้อน ลีลาท่าทางการฟ้อนแคนมี 2 แบบ คือแบบดั้งเดิม และการฟ้อนแบบปัจจุบันที่พัฒนาขึ้น ท่าทางในการฟ้อนเป็นแบบอิสระที่เป็นธรรมชาติ โดยมีชื่อเรียกท่าฟ้อนจากการดำเนินชีวิตที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ เช่น ท่าแคนเวียง ท่าเดินดง ท่าแมลงภู่ ต่อมดอก และท่าลมพัดพร้าว โดยมีลีลาในการฟ้อนที่แตกต่างกันออกไป ได้แก่ กิริยาชักไหลขณะฟ้อน การโน้มตัวไปข้างหน้า และเอนตัวไปข้างหลัง การฟ้อนขณะเคลื่อนที่ใช้การเดินยั้งเท้า และเตะปลายเท้า การฟ้อนที่มีลีลาในการหมุนบิดตัว พร้อมกับเปลี่ยนท่าทางด้วยการหมุนเป็นวงเลขแปด

ขณะฟ้อนจะมีการร้องเพลงประกอบ เรียกว่า “บทขับ” โดยมี “หมอขับ” เป็นผู้ร้องนำ ฝ่ายหญิงเรียกว่า “แม่ขับ” ฝ่ายชายเรียกว่า “พ่อขับ” และขับร้องด้วยภาษาลาวโชนั้งตั้งแต่เริ่มเข้าการฟ้อนจนเลิกฟ้อน

อุปกรณ์ประกอบ ลูกช่วง หรือ ลูกคอน เป็นอุปกรณ์การเล่นคอน ก่อนการฟ้อนแคนด้วยผ้ารูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส กว้างยาวประมาณ 5-6 นิ้ว จำนวนสี่ชิ้นนำมาเย็บติดกันทั้งสี่ด้านข้างในใส่เม็ดมะขามหรือเม็ดนุ่นเพื่อให้มีน้ำหนัก ส่วนบนนำเศษผ้ามาถักเป็นเปีย ยาวประมาณ 50

เซนติเมตร เพื่อไว้ใช้จับเวลาเหวี่ยง มุมด้านอื่นนำเศษผ้ายาวประมาณ 3-4 นิ้ว มาเย็บติดเพื่อความสวยงามเวลาโยน

การแต่งกายของผู้เล่นคอน ส่วนหนุ่มสาวผู้มาร่วมงานจะแต่งกายด้วยชุดพื้นเมืองไทย โข่งที่ใช้ในโอกาสสำคัญกล่าวคือ ฝ่ายหญิงจะสวมเสื้อห้อย นุ่งผ้าลายแดงโม พาดผ้าเปียวสี ถ้าเป็นผู้สูงอายุมักคาดผ้าฮ้างนม และห่มผ้าเปียวสีต่างๆ ฝ่ายชายจะใส่เสื้อโตหรือเสื้อโท นุ่งส้วงฮี และคาดกระเป๋าลวม

3.6 วิถีชีวิต

ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทยทรงดำ มีความเป็นอยู่อย่างสบายใช้ชีวิตเรียบง่าย ทำเครื่องมือต่างๆ เสื้อผ้า และการจักสานด้วยตนเอง เรื่องอาหารก็เช่นเดียวกัน ช้อนปลา ช้อนกั้ง มาทำน้ำปลา ปลาร้าเก็บไว้กินตลอดปี เก็บผักตามท้องไร่ท้องนา ไม่ต้องซื้อจากที่อื่น เพราะคลอง หนอง มีปลาและกุ้งชุกชุม ชาวไทยทรงดำจัดว่าเป็นคนขยัน ปลูกพืชไว้กินตลอดปี ชาวไทยทรงดำนิยมรับประทานข้าวเหนียว และผัก และเครื่องจิ้มที่ทำขึ้นเอง เช่น ปลาร้า ปลาแห้ง เนื้อปลา เนื้อหมู เมื่อเวลาว่างงานพิธีใหญ่จึงทำการฆ่าหมู วัว ควาย ไก่ กันสักครั้งหนึ่ง อาหารที่ชาวไทยโข่งนิยมรับประทานกัน ซึ่งเป็นที่รู้จักกันดี อาทิเช่น **ลาบเลือด** ทำจากหมูต้มสับให้ละเอียดนำมาคลุกกับเลือดหมูสดๆ ใส่ผักชีฝรั่ง พริก น้ำปลา มะนาว หอม กระเทียม และเครื่องเทศอื่นๆ เชื่อว่ากินแล้วแข็งแรง และกินกันทุกคน **จื๊บผัก** เป็นการยำผักด้วยเครื่องแกงเผ็ด ผสมกับเนื้อปลารสเผ็ดเปรี้ยว **จื๊บหัวปลี** ใช้หัวปลีกินแทนผัก และเนื้อหมูต้มสุก ผสมคลุกยำ กับเครื่องแกงรสเดียวกับจื๊บผัก **ปลาบั้งดิบ** ปลาช่อนดิบ ผ่าท้องยัดไส้ด้วยเครื่องแกง แล้วม้วนปลายทางทบขึ้นมามัดด้วยตอกไม้ไผ่ นำไปปิ้งไฟให้สุก **น้ำพริกปลาร้า** กินกับผักได้ทุกชนิด

3.7 พิธีกรรมและประเพณี

1. ประเพณีงานศพของไทยโข่ง

ประเพณีงานศพของไทยโข่งจะดำเนินขึ้นก็ต่อเมื่อมีคนตายในหมู่บ้าน ชาวบ้าน ทุกครัวเรือนจะให้ความสำคัญกับการตายมากจะหยุดงานการทุกอย่างที่ทำ และมาช่วยกันจัดการกับงานศพ ในวันแรกที่มีคนตาย ญาติพี่น้องจะอาบน้ำแต่งตัวให้ศพ โดยให้ใส่เสื้อฮิด้านที่มีสีสัน แล้วยกศพวางบนแคร่ไม้ไผ่ที่สร้างขึ้น นำไปวางไว้ใต้ชื่อบ้านตามยาว รองและคลุมศพด้วยผ้าไหมหรือผ้า

ฝ่ายสีขาวหรือแดง บ้านที่มีฐานะดีจะจัดทำ “เรือนแส” ครอบศพ เรือนแสเป็นมุ้งใหญ่ที่ทำด้วยผ้าขาว หรือจะทำเป็นม่านล้อมรอบศพก็ได้ เหนือศพจะทำราวแขนผ้าที่ทอไว้ นอกจากผ้าไหมและผ้าฝ้ายที่แขวนไว้นี้ก็จะมีเช็ดบห่อข้าวเหนียวแขนไว้ด้วย ปลายเท้าศพจะวางเครื่องเช่นไห้ว ในสมัยก่อนตอนกลางคืนจะมีการก่อกองไฟไว้ข้างบนบ้านติดกับห้องผีเป็นสัญลักษณ์ของคนตาย และปล่อยให้ลูกทั้งคืนวันรุ่งขึ้นหมอบพิธีที่เรียกว่า “เขย” จะทำพิธีบอกทางให้กับผู้ตายเพื่อให้วิญญาณกับไปเมืองแถบบ้านเกิดเมืองนอน ซึ่งปัจจุบันนี้ก็เปรียบเสมือนเมืองฟ้าสวรรค์สำหรับผู้ตาย หลังจากนั้นจึงหามศพไปเผาที่ป่าแหว่หรือป่าช้า โดยให้ผู้เป็นลูกชายผู้ตายถือธงนำหน้าเมื่อถึงป่าแหว่ หมอบพิธีต้องทำพิธีเสี่ยงทายขอซื้อที่ดินสำหรับเผาศพ เมื่อได้ที่แล้วจึงช่วยกันถ่างหล้าพรวนดินให้เป็นรูปสี่เหลี่ยม แล้วปักเสา 4 เสา วางแคร่บนปลายเสา กองฟืนไว้ใต้เสา แล้วหมอบพิธีจุดไฟเผาโล่มัด จากนั้นเจ้าจะจุดไฟเป็นคนแรกวันรุ่งขึ้นญาติจะเป็นผู้เก็บกระดูกและทำพิธีส่งผี คือส่งเสื้อผ้าเครื่องใช้ไปให้ผี เช่น ธงสำหรับให้ผู้ตายเกาะชายธงไปเมืองฟ้าเสาหลวงเป็นพาหนะให้ศพขึ้นไปเมืองฟ้า เรือนแก้วสำหรับเป็นบ้านเรือนให้ผู้ตายได้อยู่ในเมืองฟ้าเป็นต้น หลังจากพิธีส่งผีแล้วต้องหาวันที่ทำพิธีเผ้าเรือนเพื่อล้างเรือนให้สะอาดเสียก่อนที่จะอยู่อาศัยกันต่อไปโดยปราศจากทุกข์โศก เพราะเชื่อกันว่าบ้านที่มีคนตายเป็นเรือนร้ายไม่สะอาดบริสุทธิ์

2. ประเพณีการเสนเรือน

การเสนเรือนของไทยทรงดำ การเสนเรือน คือพิธีเช่นผีเรือน ผีเรือนคือผีพ่อแม่ปู่ ย่า ตา ยาย ผู้ล่วงลับไปแล้วได้อัญเชิญมาไว้บนเรือน โดยจัดให้อยู่มุมหนึ่งมุมใดของห้อง ตรงนั้นเรียกว่า กะลือห้อง ซึ่งแปลว่ามุมห้อง ตามปกติที่ตรงนั้นจะมีถ้วยชามและแก้วน้ำและข้างฝาบริเวณนั้นจะเจาะเป็นรูกลมเท่าไข่เป็ดตลอดได้ไว้ด้วย ถ้วยชามที่วางไว้นั้นเป็นภาชนะสำหรับใส่อาหารที่นำมาเช่น ไห้วต่างๆ 10 วัน พิธีเสนเรือนนิยมทำหั้นเป็นประจำทุกปีหรือ ทุก 2-3 ปี ครั้งก็ได้ เพื่อให้ผีเรือนของตนมารับเครื่องเช่นไห้วจากลูกหลาน เป็นการแสดงออกซึ่งความกตัญญู ระลึกถึงพระคุณของบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว เชื่อกันว่าเมื่อได้ทำพิธีเสนเรือนแล้ว ผีเรือนจาปกป้องรักษาคุ้มครองรักษาตนและครอบครัวให้ความสุข เจริญก้าวหน้า ทำมาค้าขึ้น พิธีเสนเรือนจะกระทำเดือนใดก็ได้ ยกเว้นเดือนเก้าเดือนสิบสอง เชื่อว่าผีเรือนไม่อยู่ไปเฝ้าเทวดา นอกจากนี้ในเดือน 5 ก็ไม่นิยมทำเพราะว่า ช่วงนั้นเป็นหน้าแล้งไม่ค่อยมีความอุดมสมบูรณ์ในเรื่องข้าวปลาอาหารการงดเว้นจากการไม่จัดพิธีเสนเรือน จะทำให้ผีเรือนอดอยาก และในที่สุด ผีเรือนอาจก่อความเดือนร้อนให้แก่ตนเองและครอบครัวได้ ดังนั้นจึง

ควรทำพิธีเสวนเรือนเสียครั้งหนึ่งในรอบปี หรือในรอบ 2 ปี ผีเรือนคือผีที่ตายในบ้าน เช่น แก่ตายและตายดีมิใช่ตายโหง ผีที่ตายโดยอุบัติเหตุเรียกว่าผีตายโหง จะไม่นำมาเป็นผีเรือน ผีที่ตายที่บ้านจะมีการอัญเชิญวิญญาณให้มาอยู่บนบ้าน เรียกว่าพิธีเรียกผีขึ้นเรือน ทุกบ้านจะมีรายชื่อของผู้ตายหรือบัญชีของผีประจำเรือนไว้เรียกว่า ปี่ผีเรือน ในวันเสวนเรือนจะนำปี่ผีเรือนมาอ่านรายชื่อเพื่อเชิญมารับของ บ้านหนึ่งผู้สืบสกุลจากบรรพบุรุษคือพ่อบ้าน การทำพิธีพ่อบ้านจะเป็นหลักในการประกอบพิธี เมื่อพ่อบ้านเสียชีวิตลง ลูกชายคนใดคนหนึ่งจะต้องเป็นผู้สืบสกุลแทน

3. ประเพณีลงช่วง

เป็นประเพณีเกี่ยวพาราสีของหนุ่มสาวชาวไทยโซ่ง มีอิสระในการเลือกคู่ครองมาก จะเห็นได้จากการที่ไทยโซ่งมีประเพณีที่เอื้ออำนวยให้ชายหญิงได้พบปะรู้จักกัน ได้แก่ ประเพณีการลงช่วง ในหมู่บ้านของไทยโซ่งจะมีลานกว้างซึ่งใช้เป็นลานนวดข้าว เรียกว่า “ลานช่วง” หมู่บ้านหนึ่งอาจมีหลายช่วง นอกจากลานของหมู่บ้านแล้ว ลานในบริเวณบ้านที่สาวใช้นั่งทำงานตอนกลางคืนก็เรียกว่า “ช่วง” เช่นกัน ลานช่วงเป็นสถานที่ที่ให้โอกาสฝ่ายชายหญิงมาพบปะพูดคุยกันทำความรู้จักอุปนิสัยใจคอซึ่งกันและกันเพื่อเลือกคู่ครองก่อนที่จะแต่งงาน ในตอนกลางคืนประมาณทุ่มหรือสองทุ่มหลังจากเสร็จงานในตอนกลางวันแล้ว หญิงสาวกลุ่มหนึ่งประมาณ 3-4 คน หรือมากกว่านี้จะลงมานั่งช่วงเป็นวงกลม จุดไฟไว้ตรงกลางให้สว่างรางๆ และทำงานเล็กๆน้อยๆ เช่น งานจักสาน ปั่นฝ้าย กรอด้าย เย็บปักถักร้อย ต้ข้าว สี่ข้าว เป็นต้น การลงมาทำงานเช่นนี้เรียกว่า “อยู่ช่วง” ซึ่งสามารถทำได้ตลอดทั้งปี ไม่เลือกฤดูกาล การอยู่ช่วงจะอยู่กันจนถึงเที่ยงคืน ฝ่ายชายก็จะเลือกเที่ยวงานช่วงตามที่เรียกว่า “แอ้วสาว” มีการสนทนากัน ทำความรู้จัก และหยอกล้อกัน เมื่อฝ่ายชายเกิดความพอใจในสาวผู้ใดก็จะชักชวนนัดแนะกันไปคุยเมื่อช่วงเลิกแล้ว การไปคุยกันกับสาวเช่นนี้เรียกว่า “ไอ้สาว” ซึ่งความหมายที่แท้จริงคือ “จีบสาว” นั่นเองเพราะหากพูดคุยธรรมดา จะเรียกว่า “ไอ้โลม” สถานที่ที่พากันไปพูดคุยอาจจะเป็นริมยุงข้าว ริมกองฟางหรือลานเรือน เป็นต้น การ “ไอ้สาว” อาจจะได้ตอนไหนก็ได้ บางคู่อาจจะถึงสว่างก็มีในการ “ไอ้สาว” โดยทั่วไปจะไม่มีการวิ่งเกินกันเพราะเกรงว่าจะผิดผี

4. การแต่งงานของชาวไทยทรงดำ

ชายหนุ่มกับหญิงสาวชาวไทยโซ่ง ถ้ามีความรักใคร่ชอบพอกันถึงขั้นตกลงใช้ชีวิตร่วมกัน ผู้หญิงนั้นรักใคร่ชอบพอกับฝ่ายชายจริงหรือไม่ เรียกว่า “ไปเจ้าะ” พ่อแม่ฝ่ายหญิงก็จะถามลูก

สาวของตัวเองว่ามีความพอใจรักใคร่กับฝ่ายชายจริงหรือไม่ ประมาณ 2-3 วัน ผู้ใหญ่ฝ่ายชายจะไป เจริญจากถามไถ่ดูว่าพ่อแม่ของฝ่ายหญิงตกลงที่จะรับลูกชายเป็นเขยไหม ผู้ใหญ่ฝ่ายชายจะยังไม่รับปาก ตกลงในทันที จะต้องกลับมาปรึกษา เรียกว่า “ไปปอง” หรือ ไปขอ เมื่อตกลงเรียบร้อยแล้ว จะหา วันที่เป็นฤกษ์ดีและกำหนดวันแต่ง จะต้องเตรียมของที่จำเป็นที่จะใช้ในพิธีแต่งงาน และเตรียมบอก แยกมากินดอง คำพูดภาษาโง่งที่พูดบอกกับแขกว่า “ไปจิมกินจิมมวน นำแอ” (จิม) ในกรณีที่ฝ่ายหญิง มีลูกสาวคนเดียว หลังจากแต่งงานกันแล้วจำเป็นต้องให้ฝ่ายชายมาอยู่ที่บ้านของฝ่ายหญิงด้วย จะ เรียกว่า “เขยสู่” **วันสுகติบของงาน** ในกรณีจัดงานแต่งงานที่บ้านของฝ่ายหญิง เรียกเอาหมูในตอนเย็น ของวันสுகติบฝ่ายเจ้าบ่าวจะให้ล่านำหมูไปมอบให้ทางบ้านเจ้าสาว ทางฝ่ายเจ้าสาวเตรียมทำอาหาร เลี้ยงแขกที่มาในงานแต่งงาน **พิธีมอบลูกเขย** ล่านนำเจ้าบ่าวทำพิธีมอบให้ผีเรือนในกะล้อห้องก่อน แล้วนำออกมามอบเจ้าบ่าวให้กับพ่อแม่เจ้าสาวพร้อมกับเหล้า 2 ขวด ถ้าผู้ตัวหรือผู้ท้าว ใช้เหล้า 4 ขวด เพื่อให้เป็นลูกเป็นเขย ต่อจากนั้นลูกเขยรินเหล้าให้พ่อแม่ เจ้าสาวดื่ม เรียกว่า “เมี้ยเหล้า” ฝ่าย เจ้าสาว ยกสำรับ มีอาหารคาวหวาน เหล้า 1 ขวด มาให้พ่อแม่ฝ่ายเจ้าบ่าวและรินเหล้าให้ดื่ม **พิธีมอบ ลูกสะใภ้** ฝ่ายเจ้าสาวมาทำพิธีมอบลูกสะใภ้ให้กับฝ่ายเจ้าบ่าว ซึ่งจะเหมือนพิธีมอบลูกเขย **พิธีสู่ขวัญญาติผู้ใหญ่และเพื่อนที่มาส่งเจ้าสาว** ทางบ้านฝ่ายเจ้าบ่าว ได้จัดเตรียมเครื่องเช่นพิธีสู่ขวัญไว้ เครื่องเช่น ประกอบด้วย ไก่ 3 ตัว (แบ่งเป็นไก่ซ้องทั้ง 3 ตัว) ที่เหลือนำไปต้มยำ ถ้วยหมากพลู เหล้า ข้าวสุก จัดใส่พานไม้ หรือถาดก็ได้จัดไว้ จำนวน 3 ที่ ดังนี้ ปานเครื่องเช่นชุดที่ 1 สำหรับทำพิธี สู่สูง สู่ ตา หมายถึง บุคคลที่มีศักดิ์เป็น ปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า ที่เดินทางมาส่งลูกหลาน ปานเครื่องเช่น ชุดที่ 2 สำหรับพิธีสู่ตัว สู่ชวาน หมายถึง ผู้สูงอายุ มีศักดิ์ (ฐานะ) เป็นญาติผู้ใหญ่ ของเจ้าสาวที่เดินทางมาส่ง ลูกหลาน ปานเครื่องเช่นชุดที่ 3 สำหรับทำพิธีสู่หญิง สู่สาว หมายถึง บุคคลที่เป็นผู้ ซึ่งเป็นแม่ เป็นอา เป็นญาติผู้ใหญ่ จะมีหมอสู่ขวัญมาทำพิธีให้ เสร็จแล้วก็นำเครื่องเช่นนั้นมาจัดเลี้ยงกันเป็นอันเสร็จพิธี พิธีสู่ขวัญบ่าวสาว บ้านเจ้าบ่าวจะเตรียมเครื่องเช่นไว้ ได้แก่ หัวหมูสุก หมากพลู ขนมข้าวต้มมัด กล้วย อ้อย เผือกต้ม มันต้ม ข้าวสุก ผลไม้ และเหล้า 2 ขวด ในขวดเหล้าแต่ละขวดมีหมิวเหล้าด้วย (หมิว เหล้า หมายถึง หลอดดูดเหล้า ทำจากไม้ นำเครื่องเช่นมาจัดใส่พานไม้ ใช้ทางตอง 3 ยอดรองพานไม้ แล้วนำเครื่องเช่นเรียงใส่ในพานไม้ ขวดเหล้าทั้ง 2 ขวด ตั้งไว้ด้านหน้าพานไม้)

หมอสู่ขวัญเริ่มพิธี เจ้าภาพมอบปานเครื่องเช่น (ปานขวัญ) ให้แก่หมอสู่ขวัญทั้งหมด หมอสู่ขวัญจะพูดบอกกล่าวถึงการวางตัวของบ่าวสาวในการอยู่ร่วมกันต้องทำใจให้หนักแน่น มีการถนอม น้ำใจกัน หนักนิตเบาหน้อยให้อภัยซึ่งกันและกัน ให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขตลอดไป

พิธีทางกวางฮยัน (พิธีปูที่นอน) กวาง หรือฮยัน หมายถึง มุ้งสีดำที่ชาวโชนำมาใช้สำหรับพิธีแต่งงานโดยเฉพาะ ในการปูที่นอนนั้นจะให้ผู้ที่มิสถานภาพการครองเรือนที่ดี มีความสุข อยู่คู่กันมานาน เป็นผู้ปูที่นอนให้เพื่อความเป็นสิริมงคลชีวิตสมรส

3.8 เครื่องมือเครื่องใช้

เครื่องมือเครื่องใช้ ชาวไทยทรงดำเป็นผู้มีฝีมือในการจักสาน ทำเครื่องมือเครื่องใช้ไม้สอยได้เองทุกอย่าง (โดยส่วนใหญ่ทำจากไม้เนื้อแข็ง ไม้ไผ่) ซึ่งไม่ต้องซื้อหาจากในท้องตลาดเลย และลักษณะของเครื่องมือเครื่องใช้ไม้สอยบางอย่างจะเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่ไม่เหมือนชนชาติอื่น อาทิ เช่น **เครื่องมือที่ใช้ในการทำมาหากิน(ทำนา)** ลั่ว(ชาวไทยเรียก พลั่ว) สำหรับแทงดินตักแต่งคันนา, เสิง (กระดังฝัดข้าว) ใช้ในการฝัดข้าว ให้เปลือกหลุดออกไป, จก(กระดังฝัดข้าว) สำหรับตำข้าวเปลือกให้เป็นข้าวสาร, กระจบุง สำหรับขนข้าวเปลือก สานเป็นทรงกระบอกไม่มีขอบปากกันสีเหลี่ยม นอกจากนั้นก็มีการค้าขายของชาวไทย คือ โถ คราด เกวียน และ สีฝัด แต่ภาษาเรียกอาจผิดเพี้ยนกันไปบ้าง เนื่องจากชาวไทยทรงดำ มีภาษาและวัฒนธรรมเป็นของตนเอง ชาวไทยทรงดำมีความสามารถในการผลิตเครื่องมือเครื่องใช้ไม้สอยได้หลายชนิดโดยเฉพาะเครื่องมือในชีวิตประจำวันที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาหาร เช่น

แอบข้าว สำหรับใส่ข้าวเหนียวหนึ่ง เพื่อรักษาความร้อนของข้าวเหนียวไว้ได้นานไม่บูดเร็ว แอบข้าวนี้ สานด้วยไม้ไผ่เป็นผนังสองชั้น รูปทรงเหมือนตุ่มคอสูง มีฝาสวมครอบ มีฐานสีเหลี่ยม มีสายสะพาย สานแบบลายสองตีหล่ม แอบข้าวบางแบบทำด้วยไม้ทองเหลือง ไม้หนุม ไม้ขนุน ขุดถากให้เป็นรูปคล้ายตุ่ม

ไหนึ่ง เป็นภาชนะสำหรับนึ่งข้าวเหนียว เวลานึ่งจะต้องนำไหนึ่งไปตั้งบนหม้อน้ำเดือด ก่อนที่จะนึ่งข้าวเหนียว ชาวไทยทรงดำจะแช่ข้าวเหนียว (หมาข้าว) ไว้ค้างคืน หรือ หลาวๆ ข้าวโม่ เพื่อให้ข้าวเหนียวนิ่ม ไม้แข็งกระด้าง แล้วล้างน้ำให้สะอาดใช้ผ้าขาวบางห่อข้าวเสียก่อน เพื่อไม่ให้ข้าวเหนียวติดผนังของไหนึ่ง เวลานำออกจากไหนึ่งจะได้สะดวก ไหนึ่งไหนึ่งนี้เขาจะขุดให้กลวง ปากกลมทรงกระบอก ตรงกลางป่องสูง ประมาณ 1 ฟุต กั้นไฟกรู ด้วยตะแกรงไม้ไผ่พอน้ำร้อนผ่านขึ้นมาได้

จก หมายถึง ครกที่ทำจากไม้เป็นท่อน แล้วเจาะให้กลวงไป สำหรับที่ใส่ข้าว มีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยม ทำจากไม้มีขาตั้งสูงเล็กน้อย

เครื่องมือในการเลี้ยงไหม สำหรับบ้านที่เลี้ยงไหม จะมีเครื่องมือที่ใช้ดังนี้ คือ **ตบม้อน** เป็นกระจบุงทรงเตี้ย กว้างใหญ่เกือบเท่ากระดัง สานด้วยไม้ไผ่ ใช้สำหรับเป็นที่เลี้ยงตัวไหม

อ่อน ไปจนกระทั่งเป็นตัวไหมแก่ ซึ่งมีสีลำตัวเป็นสีเหลือง (สำหรับไหมเหลือง) **แหลมอ่อน** เป็นภาชนะสานด้วยไม้ไผ่คล้ายเสื่อ หรือฟาก ด้านบนมีแถบไม้ไผ่สาน กว้างประมาณ 1 มือ วางขดไปขดมาบนเสื่อหรือฟาก ที่ขดด้วยไม้ไผ่นั้นเพื่อให้เป็นที่ซักใย (เข้าเลาะ) ของตัวไหมหลังจากตัวไหมสุกแล้ว(ตัวไหมมีสีเหลืองและจะหยุดกินใบหม่อน)

เครื่องนอนของชาวไทยทรงดำ นิยมตัดเย็บด้วยผ้าสีดำ มีข้อสันนิษฐานว่า ชาวไทยทรงดำนิยมใช้ผ้าทอข้อมสีดำหรือเครื่องใช้ทุกชนิดมักมีสีดำอยู่ก่อนแล้ว ประการหนึ่งต้องการให้เกิดความมืดซิด ในการนอนเพราะบ้านคนไทยทรงดำไม่นิยมกั้นฝาห้องนอนกางมุ้งเรียงรายรอบๆ ระเบียงบ้านที่นอนทำด้วยผ้าสีดำ แต่งขอบด้วยผ้าสีแดง ขาว เขียว ตกแต่งเป็นดอกเล็กๆ หมอนทำด้วยผ้าสีดำตกแต่งหน้าหมอนด้วยการปัก และแปะด้วยเศษผ้า รูปสามเหลี่ยม เป็นดอกเช่นเดียวกับที่นอน กว้าง 15 เซนติเมตร ยาว 28 เซนติเมตร สูง 15 เซนติเมตร เป็นลอนรูปสี่เหลี่ยม มุ้ง ทำด้วยผ้าทอข้อมสีดำ และตัดเย็บด้วยมือรูปร่างเหมือนมุ้งทั่วไป แต่ขอบด้านบนสี่เหลี่ยมตกแต่งด้วยเศษผ้าสามเหลี่ยมเย็บเป็นดอกเหมือนขอบที่นอน หูมุ้ง ทั้งสี่ด้านเป็นเชือกด้ายดิบผูกเป็นห่วงคล้ายโบว์ยื่นออกมาแต่ละมุม ยาว 3-4 นิ้ว เพื่อให้ขอกเกี่ยวได้ ขอกเกี่ยวหูกุ้ง ทำด้วยกิ่งไม้ไผ่ผูกติดกับเชือกอีกทีหนึ่งให้ยาวถึงข้างฝา ดินมุ้งต้องไม่เสมอกัน ให้อุณหภูมิเย็นไม่เสร็จถือเป็นเคล็ด ถ้าดินมุ้งเสมอกันจะเหมือนมุ้งครอบศพ

เครื่องใช้ในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ปานหรือพาน คือภาชนะสำหรับใส่เครื่องเช่นไหว้ผีเรือนและเทวดา มีรูปร่างลักษณะเป็นถาดกลม มีขาเป็นขอบทึบทรงสูง ดูลักษณะภายนอกเป็นรูปทรงกระบอกสานด้วยไม้ไผ่ ขัดกันเป็นตาหกเหลี่ยมคล้ายตาชะลอม ความกว้าง 70-80 เซนติเมตร สูง 35-50 เซนติเมตร มีขอบทั้งด้านบน และด้านล่างของพาน “ปานผื่นอน” ใช้เช่นไหว้ผีเรือน “ปานขวัญ” เรียกว่า ถ้าใช้เช่นไหว้ในพิธีเรียกขวัญ และแต่งงาน

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ศรียศกร วัลลีโกดม (2539) เสนอแนวคิดของการจัดแสดงนิทรรศการร่วมกับชุมชน ภายในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นว่า การที่จะจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นขึ้นมาต้องนำสิ่งที่จะนำมาจัดแสดงและให้ความสำคัญหาใช้รูปแบบของตัวอาคารและบรรดาโบราณวัตถุแต่เพียงอย่างเดียวไม่ หากจะต้องสัมพันธ์กับเนื้อหาในด้านประวัติศาสตร์ทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์สังคมและชีวิตวัฒนธรรมของ

ผู้คนที่อยู่ตามชุมชนต่าง ๆ ในพื้นที่หรือท้องถิ่นเดียวกัน จะเป็นตัวกำหนดว่าจะเอาสิ่งของประเภทใด มาจัดแสดง

พิเชษฐ จันทรังษีฉาย (2548) ทำการศึกษา เรื่อง แนวคิดในการออกแบบพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ในเขตภาคเหนือตอนบน โดยทำการศึกษาทฤษฎีเกี่ยวกับเอกลักษณ์และวัฒนธรรมในท้องถิ่น ภาคเหนือตอนบน และศึกษาแนวคิดในการออกแบบสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เหมาะสมของ พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในเขตภาคเหนือตอนบน ใช้เครื่องมือแบบสำรวจ เพื่อศึกษาลักษณะสภาพแวดล้อมทางกายภาพปัจจุบัน และแบบสัมภาษณ์ ในการศึกษาแนวคิดในการออกแบบพิพิธภัณฑ์ ผลการวิจัย พบว่า พิพิธภัณฑ์ควรมีความสัมพันธ์กับเอกลักษณ์ท้องถิ่น มีมุมมองเว้นระยะเพื่อการมองเห็น พอสมควร มีการจัดผังแบบเปิดโล่ง เพื่อให้อาคารระบายอากาศได้ดี และจะทำให้เกิดพื้นที่โล่งตรง กลางผังสำหรับนำแสงธรรมชาติเข้ามาใช้

นภดล เกษตรเวทิน (2552) ได้ศึกษาการจัดทำพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในฐานะศูนย์เรียนรู้ โดยสรุปพบว่าศักยภาพในการดำเนินการด้านการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนในฐานะของการเป็นศูนย์การเรียนรู้ทางสังคม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนที่ทำชุมชนประสบความสำเร็จ 3 ประการ คือ ประการแรก ชุมชนมีความผูกพันและความภาคภูมิใจกับท้องถิ่นตน ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของบริบทประวัติศาสตร์ทำให้ชุมชนเป็นพื้นที่ที่ค้นพบวัตถุทางวัฒนธรรมที่มีความสำคัญต่อการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและประวัติศาสตร์สังคม นอกจากนี้บริบททางประวัติศาสตร์ยังเป็นแรงผลักดันให้ชุมชนทำน้ำอ้อยเกิดจิตสำนึกในการมีความสำคัญต่อการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและประวัติศาสตร์สังคม และยังเป็นแรงผลักดันให้ชุมชนเกิดจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมอนุรักษ์และฟื้นฟู รวมถึงการค้นหารากฐานทางสังคม วัฒนธรรม ในฐานะที่ตนเป็นเจ้าของ ประการที่สอง ลักษณะการดำเนินงานของพิพิธภัณฑ์เป็นสถานที่ที่ดำเนินงานในรูปแบบเป็นแหล่งเรียนรู้เพื่อการศึกษาค้นคว้าผนวกกับงานบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชนองค์กรรัฐและองค์กรปกครองท้องถิ่นในรูปแบบการพัฒนาแบบยั่งยืน มีการถ่ายทอดและเรียนรู้ร่วมกันระหว่างคนในท้องถิ่นและคนนอกท้องถิ่นยังผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา หรือที่เรียกว่า “พิพิธภัณฑ์มีชีวิต” และประการสุดท้าย พิพิธภัณฑ์ชุมชนมีการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพดังนี้ คือ 1.ยึดหลักองค์รวม คือมีการศึกษาและการจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีในชุมชนในลักษณะที่เป็นองค์รวม 2. ยอมรับใน

ความหลากหลายทางวัฒนธรรม 3.ไม่ยึดติดตายตัว ให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงที่จะต้องเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาดำเนินงานตามหลัก “พิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิต” (living museum) 4. มีการวางแผนงานของการปฏิบัติงานในกิจกรรมต่าง ๆ โดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วน 5. จัดกระบวนการเรียนรู้แบบเปิดโอกาสให้คนเข้าในและนอกชุมชนได้ทำงานร่วมกัน 6. เรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริง 7. สร้างความสุขและความประทับใจให้ชุมชน 8. เปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทุกขั้นตอน

ธงชัย ลุมเพชร (2554) ทำการศึกษาเรื่อง วิถีชีวิตชาวไทยทรงดำ ตำบลบ้านดอน อำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิถีชีวิตชาวไทยทรงดำ ตำบลบ้านดอน อำเภออุ้มทองจังหวัดสุพรรณบุรี ประกอบด้วย ด้านการดำเนินชีวิตประจำวัน ด้านพฤติกรรม และด้านวัฒนธรรมโดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญผลการศึกษาพบว่า ด้านการดำเนินชีวิตประจำวัน พบว่าชาวไทยทรงดำอยู่กันเป็นครอบครัวใหญ่ มีความเป็นอยู่แบบเรียบง่าย ส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพการทำนาเป็นหลัก มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อยู่กันแบบพึ่งพาอาศัยกัน เวลาวางจากการทำงานชาวไทยทรงดำจะออกไปดูไร่นา คนสมัยก่อนจะใช้เวลาว่างในการจักสานทำเครื่องใช้ไม้สอยไว้ใช้ในครัวเรือนใช้จ่ายอย่างประหยัด อยู่ในแบบวิถีไทยทรงดำซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชาวไทยทรงดำ ด้านพฤติกรรมพบว่าชาวไทยทรงดำโดยนิสัยเป็นคนรักสงบ อยู่กันแบบพี่น้อง มีการช่วยเหลือกัน มีการจัดงานประเพณีการเล่นของไทยทรงดำเป็นประจำทุกปี มีกิจกรรมร่วมกัน มีการไปมาหาสู่กัน มีการติดต่อสื่อสารที่ทันสมัย การร่วมแรงร่วมใจ ทำให้เกิดความรักความสามัคคีในหมู่คณะของชาวไทยทรงดำด้านวัฒนธรรม พบว่าชาวไทยทรงดำมีวัฒนธรรมประเพณีที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ มีประเพณีเสนเรือน ประเพณีการแต่งงาน ประเพณีขึ้นบ้านใหม่ และประเพณีงานศพ ชาวไทยทรงดำมีวัฒนธรรมการแต่งกาย การไว้ทรงผมปั้นเกล้า มีภาษาพูดและภาษาเขียนเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของไทยทรงดำ ผลการศึกษาวิจัย วิถีชีวิตชาวไทยทรงดำ ตำบลบ้านดอน อำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรีจะเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายการอนุรักษ์วิถีชีวิตชนบทรรมนิยมประเพณีและวัฒนธรรมของชาวไทยทรงดำให้อยู่คู่กับชุมชนตำบลบ้านดอน อำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี อย่างยั่งยืนต่อไป

วิลาวัลย์ ปานทอง และคณะ (2549) นำเสนอรายงานการวิจัยเรื่องภาษาและวัฒนธรรมไทยทรงดำ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวัฒนธรรมและภาษาของชาวไทยทรงดำ ที่ตำบลหนองปรัง อำเภอยะบอย จังหวัดเพชรบุรี ในด้านวัฒนธรรมศึกษา 4 ประเด็น ได้แก่ ที่อยู่อาศัย อาหารการกิน การแต่งกาย และความเชื่อและพิธีกรรม ด้านภาษาศึกษา 5 ประเด็น คือ ระบบเสียง ระบบคำ ระบบประโยค และวลี ภาษิต และสำนวน ผลการวิจัยพบว่า วัฒนธรรมด้านต่างๆ ทั้ง 4 ด้าน ล้วนเป็นเอกลักษณ์ประจำกลุ่มชาติพันธุ์ ด้านที่อยู่อาศัย มีการก่อสร้างเป็น ทรงหลังเต่า หลังคามุงด้วยหญ้าคา ฝาและพื้นใช้ไม้ไผ่เอามาทำเป็นฟากสับ การก่อสร้างจะไม่ใช้ตะปู แต่จะใช้สลัก ลิ่ม และหวายเป็นเรื่องถูกยึด ต่อมาบ้านก็จะพัฒนาไปตามยุคสมัย ด้าน อาหารการกิน มีอาหารทั้งคาวและหวาน อาหารคาวมีหลายประเภท ได้แก่ ประเภทยำ เช่น ยำเตา และจู้บผัก ประเภทแกง เช่น แกงหน่อส้ม และแกงผำ ประเภทแจ่ว เช่น แจ่วปลาร้า ทั้งนี้ เครื่องเทศสำคัญคือ “มะแข่น” ส่วนอาหารหวานมีหลายประเภท เช่น ขนมข้าวจี ขนมพันตอง และขนมข้าวเหนียวงาดำ ด้านการแต่งกาย ชาวไทยทรงดำจะแต่งด้วยสีดำ โดยสวมใส่ได้ทุกโอกาส โดยเสื้อที่เป็นพิธีการคือ เสื้อฮี ซึ่งเป็นเสื้อประจำตัวของแต่ละคนที่จะใช้เสื้อนี้ไปจนตาย บ้านความเชื่อและพิธีกรรม ความเชื่อเรื่องผีเป็นความเชื่อสำคัญที่ก่อให้เกิดพิธีกรรมต่างๆ ผีที่มีอำนาจสูงสุดคือ ผีแถน ซึ่งถือว่าเป็นเทพเทวดา ส่วนผีที่คอยปกป้องรักษาลูกหลานคือผีบรรพบุรุษ พิธีกรรมสำคัญที่ต้องปฏิบัติคือ พิธีเสนเรือน ส่วนพิธีกรรม อื่นๆ ที่เป็นเอกลักษณ์ เช่น พิธีศพ และพิธีแต่งงาน เป็นต้น

วรวิทย์ องค์กรุฑรรักษา (2544) วิทยานิพนธ์เรื่อง “พิพิธภัณฑที่พิงประสงค์ของนักท่องเที่ยวชาวไทย ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่” สรุปเรื่องราวว่า ในการศึกษาความต้องการของนักท่องเที่ยวชาวไทยในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ต่อการจัดการพิพิธภัณฑที่พิงประสงค์ ในด้านสิ่งดึงดูดใจ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก และด้านความสะดวกในการเข้าถึง สามารถสรุปได้ว่า นักท่องเที่ยวชาวไทยนั้นให้ความเห็นว่า สิ่งดึงดูดใจของพิพิธภัณฑที่พิงประสงค์นั้นอันดับแรก อาคารของพิพิธภัณฑควรเป็นรูปแบบทางสถาปัตยกรรมแบบผสมผสานระหว่างสถาปัตยกรรมแบบท้องถิ่น และสถาปัตยกรรมที่ทันสมัยในแบบที่ลงตัว ประเภทของพิพิธภัณฑที่อยากชมได้แก่ พิพิธภัณฑประวัติศาสตร์ พิพิธภัณฑวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และพิพิธภัณฑชาติพันธุ์วิทยาและประเพณีพื้นเมือง ในด้านการจัดแสดงวัตถุ นั้น มีความเห็นว่า จัดแสดงวัตถุที่จำลองมาได้ แต่ต้องสามารถจับและทดลองสิ่งของที่จัดแสดงได้ สำหรับในการเข้าชม นักท่องเที่ยวยังคงต้องการเจ้าหน้าที่นำชมเจ้าหน้าที่นำบรรยาย และเจ้าหน้าที่ในการนำการสาธิตทดลอง โดยในการนำเสนอเนื้อหา นั้น ไม่

จำเป็นต้องนำเสนอเนื้อหาที่ละเอียด แต่ต้องการให้นำเสนอเนื้อหาอย่างกว้างๆ ไม่ใช่คำอธิบายที่ยาก และง่ายต่อการเข้าใจ ส่วนด้านกิจกรรมของพิพิธภัณฑ์ที่นักท่องเที่ยวสนใจ ได้แก่ กิจกรรมตามเทศกาล หรือช่วงเวลาสำคัญ กิจกรรมที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการ กิจกรรมนิทรรศการหมุนเวียนจาก พิพิธภัณฑ์แห่งอื่นๆ และกิจกรรมการแสดงและการละเล่นให้ชม

ในด้านสิ่งอำนวยความสะดวกของพิพิธภัณฑ์ ด้านบริเวณสถานที่ที่นักท่องเที่ยวต้องการมาเยี่ยมชมนั้นได้แก่ ห้องน้ำ ที่สะอาด และมีจำนวนเพียงพอต่อความต้องการ มีสถานที่จอดรถที่สะดวกและปลอดภัย มีร้านอาหาร เครื่องดื่ม และของว่างจำหน่าย มีสวนหย่อมและบริเวณพักผ่อนที่ร่มรื่น สบายงาม มีเก้าอี้จุดนั่งพักและถังขยะที่เพียงพอ สำหรับด้านกิจกรรมของพิพิธภัณฑ์ที่เพิ่งมี อันดับแรก ได้แก่ การมีเจ้าหน้าที่บริการนำชมและให้ข้อมูลที่ชำนาญ แม่นยำ สามารถตอบข้อซักถามได้ มีเอกสาร และหนังสือเกี่ยวกับเนื้อหาที่จัดแสดงจำหน่าย ทั้งนี้ การที่มีเอกสารและหนังสือจำหน่ายนั้น เป็นการให้ผู้สนใจหาความรู้เชิงลึกได้มีตำราในการศึกษา อีกทั้งยังเป็นการหารายได้เข้าสู่พิพิธภัณฑ์ มีห้องฉายวิดีโอที่ทัศนียภาพเคลื่อนไหวให้ความรู้ มีคอมพิวเตอร์สำหรับการเชื่อมโยงกับพิพิธภัณฑ์แห่งอื่นๆ และท้ายสุด คือการมีห้องสมุดที่สามารถรวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพิพิธภัณฑ์ดังกล่าว จัดเก็บรักษาไว้ เพื่อง่ายต่อการมาหาความรู้

ในด้านความสะดวกในการเข้าถึงพิพิธภัณฑ์นั้น จำเป็นอย่างยิ่ง เสมือนเป็นการประชาสัมพันธ์ และการบริการดังกล่าว อันดับแรกคือการมีป้ายบอกชัดเจนของการเดินทางไปพิพิธภัณฑ์ จำเป็นต้องมีป้ายบอกทางเป็นระยะๆ เพื่อความสะดวกในการเดินทาง พร้อมทั้งต้องกระจายข่าวสารแก่รถรับจ้างทั่วไปให้รับรู้ถึงตำแหน่งที่ตั้งของพิพิธภัณฑ์ เพื่อให้รถรับจ้างเหล่านี้สามารถพาไปได้ เส้นทาง การเดินทาง ควรเน้นการบอกที่ถนนสายหลัก สำหรับการกระจายข่าวสาร นักท่องเที่ยวจะรับรู้การมีอยู่ของพิพิธภัณฑ์จากป้ายประกาศระหว่างเส้นทางมากที่สุด รองลงมาคือการรับรู้ผ่านทางวารสารและ นิตยสาร เช่น การลงบทความแนะนำการท่องเที่ยวเยี่ยมชม การเสนอข่าวของพิพิธภัณฑ์นั้นๆ ส่วน การรับข่าวสารจากทางศูนย์บริการนักท่องเที่ยวจะน้อยที่สุดแต่ก็ยังสามารถให้บริการความรู้แก่นักท่องเที่ยวได้

สุจารีย์ จรัสดวง (2552) ในงานวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น กรุงเทพมหานคร” พบว่า ปัจจัยความสำเร็จของการดำเนินงานและการบริหารจัดการ ประกอบด้วย ปัจจัยดังนี้ - ลักษณะทางกายภาพ เลือกสถานที่ที่อยู่ใจกลางชุมชน เนื้อหาและวัตถุสิ่งของที่นำมาจัดแสดง นิทรรศการควรมีความโดดเด่นและแสดงให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ชุมชน รูปแบบนิทรรศการและการจัดแสดง ควรลำดับเนื้อหาและกำหนดเส้นทางเดินชมที่ชัดเจนเพื่อง่ายต่อการเข้าชมและการเข้าใจ เนื้อหานิทรรศการ ควรมีกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ เช่น ให้ผู้ชมทดลองจับสัมผัสวัตถุจริง

ธรรมธร ศรีสุรีย์ไพศาล (2555) ได้ศึกษาเรื่องการออกแบบเลขนศิลป์สิ่งแวดล้อมเพื่อแสดงอัตลักษณ์ของจังหวัดสมุทรสาคร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสืบค้นอัตลักษณ์ของจังหวัดสมุทรสาครเพื่อนำไปใช้ในการออกแบบเลขนศิลป์ ให้สามารถสะท้อนถึงอัตลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรมประเพณีได้อย่างชัดเจน ซึ่งจะช่วยส่งเสริมให้ภาพลักษณ์ของจังหวัดสมุทรสาครเกิดความชัดเจนขึ้น ความเป็นเอกภาพทั้งนี้เพราะที่ผ่านมามีอิทธิพลทางวัฒนธรรมมาจากแรงงานต่างด้าวที่มีจำนวนมากถึงหนึ่งเท่าตัวของประชากรท้องถิ่นส่งผลต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นอย่างมาก แนวทางการศึกษาหารูปแบบของเลขนศิลป์เพื่อแสดงอัตลักษณ์ของจังหวัด มีวิธีการวิจัยโดยเริ่มจากการค้นคว้าเก็บรวบรวมข้อมูลทางเอกสารที่เกี่ยวข้องกับจังหวัด และการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อที่จะได้ข้อมูลทางด้านเชื้อชาติ วิธีการดำเนินชีวิต อาชีพ ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาชาวบ้าน จากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นคนไทยท้องถิ่นอาศัยอยู่ในจังหวัดสมุทรสาครมากกว่า 50 ปี จำนวน 12 ท่าน จากนั้นสรุปผลการวิเคราะห์ศิลปวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของจังหวัดเพื่อเป็นแนวทางในการออกแบบ จากนั้นนำผลงานออกแบบไปประเมินผลโดยกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบ ผู้ทรงคุณวุฒิของจังหวัด และประชากรในจังหวัด เพื่อประเมินประสิทธิภาพของผลงานออกแบบในแง่การสื่อสาร การออกแบบ การใช้งานหาข้อบกพร่องและข้อเสนอแนะ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการศึกษา รวมทั้งเป็นข้อมูลสำหรับอ้างอิงให้แก่ผู้ที่สนใจการออกแบบอัตลักษณ์ของจังหวัดที่ต้องการแสดงถึงศิลปวัฒนธรรม ประเพณี อันเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม ผลงานการวิจัยสามารถสรุปออกมาเป็นผลงานการออกแบบได้ดังนี้ ตราสัญลักษณ์ประจำจังหวัดสมุทรสาครใหม่, ตัวอย่างตัวอักษรภาษาไทยและภาษาอังกฤษ, ตัวอย่างสีประจำจังหวัด, ตัวอย่างเลขนศิลป์พื้นฐานประจำจังหวัด, ตัวอย่างสื่อสิ่งพิมพ์และงานโฆษณาประชาสัมพันธ์, ตัวอย่างเลขนศิลป์บนบรรจุภัณฑ์, ตัวอย่างเลขนศิลป์สิ่งแวดล้อม

บทที่ 3

ระเบียบวิธีการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ใช้รูปแบบการวิจัยและพัฒนาเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยทำการศึกษารับรู้ของชุมชน และข้อมูลเกี่ยวกับศูนย์วัฒนธรรมไทยทรงดำของเดิมที่มีอยู่ จากนั้นนำผลการศึกษามาพัฒนาต้นแบบศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านเกาะแรต ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

1. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informants) ประกอบด้วย

(1) ผู้นำชุมชนทั้งแบบทางการและไม่เป็นทางการที่มีเชื้อสายไทยทรงดำ และผู้รู้ในชุมชน จำนวน 15 คน โดยเก็บข้อมูลด้วยวิธีการแบบ Snowball sampling เริ่มจากผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบันที่มีเชื้อสายไทยทรงดำ ส่งต่อไปยังผู้นำชุมชนในอดีต/ผู้รู้ในชุมชน จนครบจำนวน

(2) สมาชิกในชุมชนที่มีเชื้อสายไทยทรงดำ จำนวน 15 คน ที่ผู้นำชุมชนและผู้รู้ในชุมชน แนะนำแก่ผู้วิจัย จนครบจำนวน

(3) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น/วัฒนธรรมไทยทรงดำ จำนวน 2 คน ที่ได้จากการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง

(4) กลุ่มนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชน จำนวน 20 คน ที่ได้จากการสุ่มแบบบังเอิญพบ

2. ขั้นตอนการวิจัย

กำหนดกรอบการศึกษาออกเป็น 4 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับบริบทของชุมชน และข้อมูลเกี่ยวกับศูนย์วัฒนธรรมไทยทรงดำของเดิมที่มีอยู่

ภาพที่ 1 การเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับบริบทของชุมชน และข้อมูลเกี่ยวกับศูนย์วัฒนธรรมไทยทรงดำของเดิมที่มีอยู่

ระยะที่ 2 การศึกษารูปแบบที่เหมาะสมในการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำ บ้านเกาะแรต ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

ภาพที่ 2 การศึกษาศูนย์วัฒนธรรมไทยทรงดำในเขตบริเวณใกล้เคียงเพื่อรวบรวมข้อมูลด้านการจัดศูนย์การเรียนรู้และการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยว

ภาพที่ 3 การประชุมระดมความคิดและการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนเพื่อรวบรวมข้อมูลด้านรูปแบบการจัดศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านเกาะแรต

ระยะที่ 3 การประเมินรูปแบบที่เหมาะสมของศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านเกาะแรต ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

ภาพที่ 4 นักศึกษาลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อเตรียมการจัดทำสื่อผสมสำหรับการจัดแสดงภายในศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านเกาะแรด

ระยะที่ 4 การสร้างต้นแบบศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านเกาะแรด ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม โดยชุมชนมีส่วนร่วม

ภาพที่ 5 การบูรณาการการเรียนการสอนผลการวิจัยกับรายวิชาเทคโนโลยีนิเทศศิลป์ 5 โดยกรมอบหมายโครงการ

3. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ใช้แบบสัมภาษณ์ (Interview) เป็นเครื่องมือในการวิจัย ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการศึกษา รวบรวมเอกสารและศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (IOC: Item Objective Congruence Index) โดยให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความสอดคล้องแล้วนำผลตรวจสอบมาคำนวณหาค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์นั้น ผู้ศึกษาจะนำข้อมูลมาจัดหมวดหมู่ และตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วนของข้อมูลที่ได้บันทึกไว้ เพื่อสะดวกในการวิเคราะห์ข้อมูลด้านต่างๆ ที่ได้ทำการศึกษา ด้วยการเขียนพรรณนา ซึ่งในการวิเคราะห์ข้อมูลนั้น ผู้ศึกษาได้เน้นข้อมูลเชิงคุณภาพเป็นหลักในการวิเคราะห์ การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการนำเนื้อหาที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลมาเชื่อมโยงกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ได้นำเสนอในบทของการทบทวนวรรณกรรม

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาเรื่อง “การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านเกาะแรด ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม” สามารถสรุปและนำเสนอผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์การศึกษาได้ เป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 บริบทของชุมชนไทยทรงดำบ้านเกาะแรด ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

ตอนที่ 2 รูปแบบที่เหมาะสมในการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านเกาะแรด ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

ตอนที่ 3 การสร้างต้นแบบศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านเกาะแรด ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม โดยชุมชนมีส่วนร่วม

ตอนที่ 1 บริบทของชุมชนไทยทรงดำบ้านเกาะแรด ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

1.1 ประวัติความเป็นมาของชุมชนไทยทรงดำบ้านเกาะแรด

ไทยทรงดำ หรือ ไทยโซ่ง ในปัจจุบันนี้ได้ตั้งรกรากในท้องถิ่นต่าง ๆ ทั่วประเทศไทย เช่น ในจังหวัดเพชรบุรี ที่อำเภอเขาย้อย ตำบลเขาย้อย หนองปรัง ทับคาง ห้วยท่าช้าง หนองชุมพล ที่อำเภอเมือง ตำบลวังตะโก เวียงคอย สะพานยี่หนน ที่อำเภอชะอำ อำเภอบ้านแหลม ทุ่งเพ็ญ บางครก อำเภอท่ายาง บ้านแม่ประจันต์ บ้านเขากระฉิว อำเภอบ้านลาด ห้วยซ้อง บ้านกวย

จังหวัดสุพรรณบุรี ที่อำเภออู่ทอง ตำบลบ้านดอน สระยายโสม หนองโอง ดอนมะเกลือ ที่อำเภอสองพี่น้อง มีหมู่บ้านหนองงาน หมู่บ้านดอนมะนาว หมู่บ้านลาดมะขาม ตำบลบ้านไช้ ที่อำเภอเมือง ตำบลบางกุ้ง หมู่บ้านบางหมื่น และที่อำเภอบางปลาม้า

จังหวัดราชบุรี ที่อำเภอจอมบึง ตำบลจอมบึง หมู่บ้านตลาดควาย ที่อำเภอดำเนินสะดวก ตำบลดอนคลัง หมู่บ้านบัวงาม ที่อำเภอบางแพ ตำบลดอนคา หมู่บ้านตากแดด และที่อำเภอปากท่อ

จังหวัดนครปฐม ที่อำเภอสามพราน ตำบลตลาดจินดา ที่อำเภอบางเลน หมู่บ้านเกาะแรด บ้านดอนขมิ้น บ้านหัวทราย ไร่หู่ช้าง บ้านไผ่ คอกเนื้อ ที่อำเภอกำแพงแสน บ้านดอนเตาอิฐ บ้านสระ

บ้านยาง บ้านดอนทอง ไม้ค้อย ไม้โตน ไม้เกาะ ที่อำเภอดอนตูม บ้านแหลมกระเจา บ้านหัวถนน และที่อำเภอเมือง บ้านดอนขนาก นอกจากนี้ยังอยู่ในอีกหลายจังหวัด เช่น กาญจนบุรี สระบุรี ลพบุรี นครสวรรค์ พิจิตร พิษณุโลก สุโขทัย ชุมพร และสุราษฎร์ธานี

การตั้งถิ่นฐานสำหรับไทยทรงดำในจังหวัดนครปฐมนั้นพบว่า ได้เข้ามาตั้งรกรากอยู่มากในบริเวณบ้านเกาะแรด อำเภอบางเลน บรรพบุรุษของชาวไทยทรงดำบ้านเกาะแรดได้ย้ายมาจากจังหวัดเพชรบุรี เมื่อประมาณร้อยกว่าปีก่อน เพื่อจะมาหาที่ราบลุ่มในการประกอบอาชีพในการเกษตร โดยเฉพาะในการทำนา เพราะชาวไทยทรงดำส่วนใหญ่มีความถนัดเกี่ยวกับการทำการเกษตร เป็นอาชีพหลักที่เคยทำมาตลอดตั้งแต่สมัยรุ่นปู่ย่าตายาย ช่วงนั้นบรรพบุรุษของชาวไทยทรงดำได้ทำการล่องเรือมาเรื่อย ๆ จนถึงบริเวณที่เป็นบ้านเกาะแรดในปัจจุบัน และเห็นว่าบริเวณพื้นที่ดังกล่าวมีความอุดมสมบูรณ์และน้ำท่าก็อุดมสมบูรณ์ดี จึงตัดสินใจตั้งรกรากในบริเวณนี้ สำหรับที่มาของชื่อบ้านเกาะแรดนั้น ได้ชื่อเกาะแรดเพราะว่าเนื่องจากบริเวณนี้เป็นที่สูง พื้นที่เป็นที่ดอน และมีคลองล้อมรอบทำให้มีลักษณะคล้ายเกาะ มีต้นไม้มากมายนลักษณะเป็นป่า ชาวบ้านเชื่อกันว่าน่าจะมีสัตว์ป่าจำนวนมากอาศัยอยู่ และโดยเฉพาะมีแรดที่ถือว่าเป็นสัตว์ใหญ่หายากอาศัยอยู่ด้วย ตั้งแต่นั้นมาชาวบ้านจึงเรียกบ้านเกาะแรดเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

ชุมชนบ้านเกาะแรด เป็นชุมชนของชาวไทยทรงดำหรือไทยโซ่ง ตั้งอยู่ที่บ้านเกาะแรด ตำบลบางปลา อยู่ห่างจากอำเภอบางเลนมาทางทิศใต้ ตามเส้นทางสายบางเลน-ดอนตูม ประมาณ 9 กิโลเมตร หรือ ทางหลวงหมายเลข 3296 กิโลเมตรที่ 5 เป็นหมู่บ้านของชาวไทยเชื้อสายโซ่ง หรือไทยทรงดำหรือไทดำ ซึ่งอพยพเข้ามาเมืองไทยในสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี เมื่อปี พ.ศ.2311 เข้ามาอยู่ที่บ้านหนองปรัง อำเภอเขาชัยย้อย จังหวัดเพชรบุรี ต่อมาได้ขยายที่ทำกินไปตามจังหวัดต่างๆ เช่น นครปฐม ราชบุรี กาญจนบุรี สุพรรณบุรี สุโขทัย เลย พิจิตร พิษณุโลก เป็นต้น วัฒนธรรม วิถีชีวิตและประเพณีของชาวไทยทรงดำเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง การแต่งกาย ชาวไทยโซ่งชอบใช้เครื่องแต่งกายสีดำหรือสีครามเข้มจนเกือบดำ ผู้หญิง ใ้ผ่มยาวเกือบ 1 เมตร เพื่อทำทรงผม เรียกว่า ปั้นเกล้า ไว้กลางศีรษะและสับปิ่นไว้ เสื้อผ้ามีเสื้อก๊อม เสื้อฮี ผ้าเปียว ผ้าซิ่นสีครามแก้มีลายทางสีฟ้า เรียกว่า ลายแดงโม ผู้ชาย สวมเสื้อก๊อมหรือเสื้อไทแขนยาว กางเกงขายาวเรียกว่า "ส้วงขาลี หรือ ส้วงก้อม" มีสีดำ และ "เสื้อฮี" เป็นเสื้อประจำตัวในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ บ้านของชาวไทยทรงดำเป็นแบบดั้งเดิมโบราณ เป็นบ้านแบบเครื่องผูกวัสดุที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นไม้ไผ่ เช่น ฝาบ้าน พื้นบ้าน โครงสร้างหลังคาสูงชัน มุงด้วยหญ้าแฝก ใต้ถุน อุบนิสัยชาวไทยทรงดำ รักสงบ ซื่อสัตย์ อดทน ขยันขันแข็ง มีความรักและสามัคคีในหมู่คณะ รักความสนุกสนานเพลิดเพลิน นอกจากนั้นภายในหมู่บ้านมีหัตถกรรมที่น่าสนใจได้แก่ การทอผ้า และเครื่องจักสานต่าง ๆ ชาวไทยทรงดำยังคงไว้ซึ่งวัฒนธรรมประเพณี ทุกปีในวันที่ 14 เมษายน จะมีงานประจำปีของหมู่บ้านคือ ประเพณีสงกรานต์ และมีสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ เช่น เสื้อผ้า ข้าวหอมมือ ทองม้วน กล้วยฉาบ เป็นต้น

1.2 การแต่งกาย

ในปัจจุบันจะไม่ค่อยพบเห็นการแต่งกายของไทยทรงดำ อย่างในอดีตมากนัก เนื่องจากสภาพสังคม ความเป็นอยู่ วิถีชีวิต วิวัฒนาการทางด้านวัตถุและเทคโนโลยี ตลอดถึงสภาพทางเศรษฐกิจในยุคปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไป ทำให้วัฒนธรรมการแต่งกายของไทยทรงดำก็ได้ปรับเปลี่ยนไปตามสภาพของกาลเวลาที่เปลี่ยนไป ปัจจุบันชาวไทยทรงดำได้ปรับเปลี่ยนการแต่งกายไปตามยุคสมัย โดยแต่งกายแบบธรรมดาอย่างคนไทยทั่วไป จะเห็นชาวไทยทรงดำแต่งกายเหมือนอย่างในอดีต ก็เฉพาะในพิธีสำคัญ ๆ ของชาติพันธุ์เท่านั้น เช่น ในงานพิธีเสนเรือน งานพิธีศพ และเมื่อไปร่วมงานชุมนุมประจำปี เช่น งานประเพณีสงกรานต์ เป็นต้น

1.3 ภาษาของไทยทรงดำ

คนไทยทรงดำมีภาษาพูดและภาษาเขียนเป็นของตนเอง ภาษาของไทยทรงดำจัดอยู่ในตระกูลภาษาไท (Tai Language family) กลุ่มตะวันตกเฉียงใต้ เช่นเดียวกับภาษาไทยและภาษาลาว สำเนียงพูดของคนไทดำแต่ละท้องถิ่นจะแตกต่างกันไปบ้างแต่ก็ไม่มาก รูปร่างอักษรไทดำมีความสวยงาม ลักษณะคล้ายอักษรลาวและอักษรไทยโบราณบางตัว

พยัญชนะ ภาษาไทดำมีพยัญชนะ 19 หน่วยเสียง ซึ่งแสดงหน่วยเสียงพยัญชนะและรูปเขียนภาษาไทดำ ดังนี้

ลักษณะของเสียง	พยางค์สั้น	พยางค์ยาว	พยางค์สั้น	พยางค์ยาว	พยางค์สั้น	พยางค์ยาว	พยางค์สั้น	พยางค์ยาว	พยางค์สั้น	พยางค์ยาว
กัก หรือระเบ็ด	ไม่ก้อง	มีก้อง	p	ph	t	th			k	kh
กึ่งเสียดแทรก	ไม่ก้อง	มีก้อง								
เสียดแทรก	ไม่ก้อง									
นาสิก	ก้อง		m		n				ŋ	
ข้างลิ้น	ก้อง				l					
กึ่งสระ	ก้อง		w						j	

ภาพที่ 6 แสดงหน่วยเสียงพยัญชนะและรูปเขียนภาษาไทดำ

ที่มา <http://www.thaisongdam-khaoyoi.com/thai/about/about07.php>

พยัญชนะทั้ง 19 หน่วยเสียง เป็นพยัญชนะต้นได้ทั้งหมด แต่เป็นพยัญชนะท้ายได้เพียง 7 เสียง คือ -p,-t,-k, -...,-m,-n,-... และมีหน่วยเสียงพยัญชนะควบกล้ำ 3 เสียง คือ kw- ,khw- และ -สระ หน่วยเสียงสระเดี่ยวในภาษาไทยดำมี 18 หน่วยเสียง ประกอบด้วยสระเสียงสั้น 9 หน่วยเสียง และสระเสียงยาว 9 หน่วยเสียง และมีสระประสม 4 หน่วยเสียง ดังนี้

ตำแหน่งของลิ้น ลักษณะริมฝีปาก	ลิ้นส่วนหน้า ไม่ทอริมฝีปาก				ลิ้นส่วนหลังค่อนกลาง ไม่ทอริมฝีปาก				ลิ้นส่วนหลัง ทอริมฝีปาก			
ระดับลิ้น												
สูง	i	อี	เ;	อี	ี	อี	เ;	อี	u	อุ	ู;	อุ
กลางสูง	e	เอะ	e:	เอ	อ	เอะ	อ:	เอ	o	โอะ	o:	โอ
กลางต่ำ	ɛ	แอะ	ɛ:	แอ	อ	อะ	อ:	อา	ɔ	เออะ	ɔ:	ออ
ต่ำ					a	อะ	a:	อา				
สระประสม		ia	เอีย			ia	เอีย			ua	อัว	

ภาพที่ 7 แสดงหน่วยเสียงสระ

ที่มา <http://www.thaisongdam-khaoyoi.com/thai/about/about07.php>

ในปัจจุบันภาษาเขียนของชาวไทยทรงดำไม่เป็นที่นิยมใช้หรือมีผู้ใช้น้อยมาก เนื่องจากคนที่สามารถเขียนได้ส่วนใหญ่จะเป็นคนที่มีอายุมาก เป็นผู้เฒ่าผู้แก่ สำหรับจังหวัดเพชรบุรี ยังมีผู้มีความรู้ทางด้านภาษาเขียนของชาวไทยทรงดำ และยังมีการสอนภาษาเขียนให้กับผู้สนใจ ส่วนที่บ้านเกาะแรตนันไม่มีผู้สอนและไม่มีผู้เรียนภาษาเขียนแล้ว สำหรับภาษาพูดชาวไทยทรงดำจะใช้พูดจาติดต่อกันในระหว่างชาวไทยทรงดำด้วยกัน แต่จะใช้ภาษากลางพูดกับบุคคลอื่นทั่วไปที่ไม่ใช่เป็นคนไทยทรงดำ จะเห็นว่าภาษาพูดของชาวไทยทรงดำจะมีการสืบทอดทางภาษาได้มากกว่าภาษาเขียน ปัจจุบันเด็ก ๆ และเยาวชนชาวไทยทรงดำรุ่นหลัง ๆ ไม่สามารถเขียนภาษาของชาวไทยทรงดำได้ แต่สามารถฟัง หรือพูดได้ แต่คนรุ่นใหม่ปัจจุบันก็ไม่นิยมพูดภาษาไทยทรงดำเช่นกัน ภาษาพูดตอนนี้ก็ยังใช้กันอยู่ในบ้าน แต่บางครั้งลูกหลานก็พูดไม่ได้แต่จะฟังรู้เรื่อง ถ้าพ่อแม่เป็นไทยทรงดำดั้งเดิมจะพูดได้ แต่ถ้าพ่อแม่ไม่ใช่ไทยทรงดำก็จะพูดภาษาไทยหรือภาษากลางตลอด แต่ก็พอฟังออกฟังรู้เรื่อง

1.4 ลักษณะบ้านเรือนของไทยทรงดำ

บ้านเรือนของไทยทรงดำ ถือว่ามีเอกลักษณ์เฉพาะ เป็นสถาปัตยกรรมที่โดดเด่นที่ไม่ค่อยเหมือนใคร เป็นรูปแบบที่มีทั้งศิลปะความงดงามและความกลมกลืนกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ เน้นวัสดุหาง่าย และไม่สิ้นเปลืองกับค่าใช้จ่ายในการก่อสร้าง บ้านเรือนของไทยทรงดำ มีลักษณะเป็นเรือนเครื่องผูก มีชตกดบนหลังคาเหนือจั่ว มุงด้วยแฝกหรือหญ้าคา ใต้ถุนสูง ส่วนเครื่องใช้ไม้สอยต่างๆ ใน

ชีวิตประจำวันก็ผลิตเอง โดยใช้ไม้ไผ่รวกเป็นหลัก แบบบ้านของชาวไทยทรงดำ ปัจจุบันยังคงคล้ายคลึงแบบเดิมแต่เปลี่ยนหลังคาให้เป็นทรงจั่วแหลมแบบบ้านชาวนาไทย มีการลากปีกนกออกมายาวเสมอ ชายคาบ้าน มุงด้วยกระเบื้อง หรือสังกะสี ฝาผนังบ้านสูงชันกว่าเดิม อาจสร้างด้วยปูนแทนไม้ แต่มีสิ่งหนึ่งที่ยังคงไว้ คือ ห้องผีเรือน สำหรับยุงข้าวที่ชาวไทยทรงดำสร้างคู่กับบ้านนั้น ปัจจุบันข้าวเปลือกไม่ได้นำเก็บไว้ที่ยุงข้าวแล้ว เพราะมีนวดข้าวเปลือกด้วยเครื่องจักรและบรรจุลงกระสอบ ณ ที่งุนานั้นเลย และสะดวกในการขนบรรทุกไปยังโรงสีมากกว่า ยุงข้าวจึงหมดความสำคัญอย่างสิ้นเชิง ยังคงแต่ทิ้งร้างไว้ให้เห็นอยู่ทั่วไป บ้านเรือนของไทยทรงดำยุคใหม่ ซึ่งก็ได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมทางสถาปัตยกรรมหลากหลายเช่นกัน คนรุ่นใหม่จึงหันมาสร้างและปรับปรุงบ้านเรือนขึ้นใหม่ โดยเปลี่ยนเป็นเรือนไทยประยุกต์สร้างด้วยปูนแทนไม้บ้าง สร้างด้วยปูนมุงกระเบื้องแบบบ้านยุโรปบ้าง และสร้างด้วยปูนลักษณะบ้านเป็นแบบยุโรปสมัยใหม่ เป็นไปตามยุคโลกาภิวัตน์ตามกระแสการเปลี่ยนแปลงเช่นเดียวกับคนทั่วไป

1.5 วิถีชีวิตและการประกอบอาชีพของไทยทรงดำ

การทำมาหาเลี้ยงชีพหรือระบบเศรษฐกิจของชุมชนไทดำ เดิมชุมชนไทดำเป็นชุมชนพึ่งตนเองในทางเศรษฐกิจ ทำนาเป็นอาชีพหลัก แม้จะอพยพไปอยู่ในพื้นที่ใหม่ชาวไทดำก็ยังคงทำนาอยู่ แต่อาจเปลี่ยนไปเพาะปลูกพืชอย่างอื่นนอกเหนือจากข้าว ที่ผ่านมามีแนวโน้มว่าชาวไทดำจะอพยพไปอยู่ในที่ดินที่ห่างไกลความเจริญออกไปเรื่อยๆ ทำให้ได้รับความยากลำบากเนื่องจากอยู่ห่างไกลเส้นทางคมนาคมและตลาด วิธีการได้มาซึ่งที่ดินใหม่ของผู้อพยพชาวไทดำ มีตั้งแต่การซื้อด้วยทุนเดิมซื้อด้วยทุนที่สะสมอดออมขึ้นใหม่ แลกด้วยวัตถุสิ่งของต่างๆ ไปจนถึงการหักร้างถางพง จับจองที่ดินที่ยังไม่มีเจ้าของ ชาวไทดำโดยทั่วไป มีความผูกพันกับเครือญาติและชาวไทดำด้วยกันเองค่อนข้างสูง วิถีชีวิตของชาวไทดำในรอบปีมีระบบที่แน่นอน เช่น เดือนอ้ายเป็นฤดูเก็บเกี่ยว เดือน 4-5 ว่าง เดือน 6 เตรียมการเพาะปลูก เดือน 7-12 ทำนา ชาวไทยทรงดำมีวิถีวัฒนธรรมผูกพันกับวัฒนธรรมข้าว คือการทำนาและหาปลาในนาข้าวด้วยการตักต้อนตามคันนาขนาดใหญ่ ที่ชาวนาทำร่องทางเดินทางปลาในฤดูน้ำหลาก ชาวไทยทรงดำบ้านเกาะแรด ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา เพราะมีความถนัดเกี่ยวกับการทำการเกษตร โดยเฉพาะการทำนาปลูกข้าวทั้งข้าวเจ้าและข้าวเหนียว โดยมีคลองบางปลาเป็นแหล่งน้ำสำคัญ สามารถทำนาได้ตลอดทั้งปี มีน้ำอุดมสมบูรณ์ และปัจจุบันยังมีคลองชลประทานไหลผ่านอีกด้วย ทำให้มีแหล่งน้ำทำการเกษตรได้สะดวกยิ่งขึ้น สมัยก่อนการทำนาจะใช้แรงงานคนและสัตว์ มีการช่วยกันทำนาโดยการลงแขกเกี่ยวข้าว และใช้วัวควายไถนา นวดข้าว แต่ปัจจุบันก็ได้พัฒนาการทำนาไปในรูปแบบสมัยใหม่ คือใช้เครื่องจักรกลและอุปกรณ์เข้ามาช่วยในการทำนาเกือบเต็มรูปแบบ ตั้งแต่ การไถ การหว่าน การใส่ปุ๋ย การเกี่ยวข้าว การนวดข้าว เครื่องจักรกลและอุปกรณ์การทำนาเหล่านี้ช่วยประหยัดเวลา ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่ต้องลงทุนสูงมากขึ้นในการทำนา

แต่ละครั้ง สำหรับชุมชนไทยทรงดำบ้านเกาะแรตนั้น ได้สร้างศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำไว้ เป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับบุคคลที่สนใจและเป็นการอนุรักษ์ข้าวของเครื่องใช้ในอดีตให้คนรุ่นหลังได้เห็นวิถีชีวิตของบรรพบุรุษที่สืบทอดความเป็นไทยทรงดำไม่ขาดสาย

1.6 อาหารของชาวไทยทรงดำ

อาหารในชีวิตประจำวันของชาวไทยทรงดำ นิยมรับประทานปลา ผัก ผลไม้ที่หาได้ในท้องถิ่น หาได้ตามฤดูกาล เช่น ฤดูหนาวน้ำลงปลาชุกชุม ชาวไทยทรงดำจะหาปลามาทำปลาร้า หมักเป็นน้ำปลา ทำปลาเค็ม ทำกะปิ ปลาอย่าง ส่วนผักก็นำมาดองเก็บไว้รับประทาน เช่น หน่อไม้ดอง ผักเสี้ยนดอง ดอกกุ่มดอง ต้นหอมดอง เป็นต้น อาหารการกินในเวลาอยู่ไฟจะไม่รับประทานเนื้อสัตว์ทั่วไป มีแต่ผักและปลาบางชนิด เช่น ปลาคัง ปลาแก้ม โดยนำมาบึ่งเมื่อครบ 20 วัน ฆ่าเป็ด 1 ตัว ทำพิธีเซ่นผี จากนั้นจึงเริ่ม รับประทานเนื้อสัตว์ได้ โดยเริ่มจากเป็ดก่อนต่อมาเป็นไก่ หมู ปลาอย่าง ปลาไหลอย่าง ห้ามรับประทานเนื้อสัตว์ใหญ่ เช่น เนื้อวัว เนื้อควาย จนกว่าจะออกจากกำเดียน โดยเฉพาะเนื้อควายเผือกห้ามรับประทานเด็ดขาด เพราะจะทำให้มีอาการแสลงอาจถึงตายได้ อาหารของไทยทรงดำ แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ อาหารในชีวิตประจำวันและอาหารในพิธีกรรม สำหรับอาหารในพิธีกรรมของไทยทรงดำถือว่ามีความสำคัญและยังคงสืบทอดความเชื่อเรื่องอาหารมาจนถึงปัจจุบัน อาหารที่ใช้ในพิธีกรรม เช่น จูบผัก เป็นอาหารประเภทผักยำ จูบหัวปลี เลือดดำ แกงคั่วไส้ (ลาบเลือด) อดัดเผ็ดไส้หมู แกงไถ่กายหรือแกงหน่อไม้รวกดองใส่ไก่หมูหรือ

อาหารของชาวไทยทรงดำบ้านเกาะแรต มีลักษณะคล้ายกับชาวไทยทรงดำทั่วไป คือ นิยมรับประทานข้าวเหนียวและข้าวเจ้าและอาหารที่มีรสจัดประเภทแกงเผ็ด เครื่องแกงของไทยทรงดำ นิยมใส่มะแข่น อกจากอาหารทั่วไป ส่วนประกอบของอาหารเป็นทำให้อาหารมีกลิ่นแตกต่าง (พริกพราน) ใบ) ประเภทผักพื้นบ้าน เช่น ใบมะขามอ่อน ตำลึง กระจดิน ผักบุ้ง ผักแว่น ผักหวาน ผักปลั่ง ผักเหนาะ ผักกุ่ม ผักเสี้ยน เป็นต้น โด (บัวบกย่นำผักมาจิ้มน้ำพริกหรือทำผักจู้บ อาหารส่วนใหญ่ประกอบจากเครื่องปรุงที่หาได้ในท้องถิ่น จากแหล่งธรรมชาติโดยนำถนอมอาหาร เช่น น้ำปลา ปลาร้า กะปิ ปลาจ่อม กุ้งจ่อม หน่อไม้ดอง เป็นต้น ปัจจุบันอาหารในชีวิตประจำวันของชาวไทยทรงดำ ก็จะคล้ายคลึงกับคนไทยภาคกลางทั่วไป คือรับประทานข้าวเจ้าแทนข้าวเหนียวเป็นส่วนใหญ่ การหาวัตถุดิบมาประกอบอาหารก็ใช้วิธีการซื้อหาจากท้องตลาด ซึ่งสะดวกกว่า ส่วนอาหารบางชนิดก็ยังเป็นเอกลักษณ์ และเป็นที่นิยมกันอยู่ในหมู่ชาวไทยทรงดำ ซึ่งคนทั่วไปหารับประทานได้ยาก เช่น แจ่วเอือดดำน แกงหยวก ขนมหัก่อน เป็นต้น

1.7 ความเชื่อของไทยทรงดำ

ชาวไทยทรงดำ ส่วนใหญ่มีความเชื่อในเรื่องผี และขวัญอยู่มาก เชื่อว่าผีนั้นเป็นเทพดาที่ให้ความคุ้มครอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผีเรือน หากทำสิ่งไม่ดีจะเป็นการผิดผี ซึ่งผีเรือนอาจจะลงโทษได้

1) **การนับถือผี** การนับถือผีจะมี การบวงสรวงผีเป็นประจำ เช่น ผีบรรพบุรุษ ที่มุมหนึ่งในบ้านจะใช้เป็นที่บูชาผีบรรพบุรุษ เรียกว่า “กะล่อหอง” นอกจากนี้ยังมีการนับถือ “แถน” คือผู้ให้คุณและโทษ ผีแถนหรือผีฟ้า เชื่อว่าเป็นเทวดาอยู่บนฟ้า สามารถบันดาลความเป็นไปแก่มนุษย์ทั้งด้านดีและด้านร้าย ต้องปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามความประสงค์ของแถน เพื่อจะได้รับความเมตตาได้รับความสุข ผีบ้านผีเรือน เป็นผีที่คุ้มครองป้องกันบ้านเรือนให้ร่มเย็นเป็นสุขและอุดมสมบูรณ์ อาจสิงสถิตอยู่ตามป่า ภูเขาหรือต้นไม้บางแห่ง ก็สร้างศาลให้อยู่บริเวณที่มีหลักเมือง ถือว่าเป็นเขตหวงห้ามใช้เฉพาะการประกอบพิธีเช่นไหว้ หรือที่เรียกว่า เสน เท่านั้น ส่วนผีประจำหมู่บ้านให้อยู่ต่างหากเรียกว่า ศาลเจ้าปู่ หรือศาลตาปู่ และต้องทำพิธีเช่นไหว้ทุกปี ผีบรรพบุรุษ เป็นผีของปู่ย่า ตายาย หรือพ่อแม่ที่ถึงแก่กรรมไปแล้ว จะถูกเชิญขึ้นไว้บนเรือน ณ ห้องผีเรือน หรือห้องของบรรพบุรุษที่เรียกว่า กะล่อหอง และต้องจัดพิธีเช่นไหว้ทุกปี เรียกว่า พิธีเสนเรือน ผีป่าขวง และผีอื่น ๆ ที่สถิตอยู่ตามป่า ภูเขา แม่น้ำ หรือสถานที่ต่าง ๆ ซึ่งหากคนทำให้ไม่พอใจก็อาจลงโทษให้เจ็บป่วยได้เช่นกัน

2) **ความเชื่อในเรื่องขวัญ** เชื่อว่าแถนเป็นผู้สร้างให้มนุษย์มาเกิด และมีขวัญแต่ละคนติดตัวมาอยู่ในร่างกายรวม 32 ขวัญ ซึ่งมองไม่เห็นด้วยตาเปล่า แต่ทำให้ร่างกายเคลื่อนไหวทำงานได้ ขวัญอาจตกหล่นหรือสูญหายได้ง่าย ถ้าตกใจหรือเจ็บป่วยขวัญจะไม่อยู่กับตัว จึงต้องทำพิธีเรียกขวัญหรือสูขวัญ เพื่อให้ขวัญกลับมาอยู่ในร่างกายอย่างปกติสุขตามเดิม

3) **ขั้บมด** เป็นจารีตในการรักษาโรคภัยไข้เจ็บของไทยดำกล่าวคือ เมื่อมีคนเจ็บป่วยเรื้อรังในครอบครัว รักษาด้วยหมอยาพื้นเมืองแล้วไม่หาย สามิภรรยาหรือญาติของผู้ป่วยจะไปหา "หมอยา" มาเสกเป่าเยียวยาแก้ไข ถ้ายังไม่หายก็จะไปเชิญหมอมดมาทำพิธีรักษาหมอมดจะรักษาด้วยการขั้บมดและเสี่ยงทาย เพื่อให้ทราบสาเหตุของการเจ็บป่วย ถ้าหากถูกผีทำก็จะทำพิธีเลี้ยงผีแก้ไขอาการเจ็บป่วย เดิมการรักษาของหมอมดมีค่าตาย (จันครุ) 2 ปี แต่ปัจจุบันใช้เงิน 1,000 กีบ เทียน 8 คู่ ไช้ 2 ฟอง กระเทียม 2-3 หัว ฝ้าย 1 มัด เกลือ 1 ห่อ ข้าวสารใส่กะละมัง หวี และปอยผม 1 ปอย เพื่อถวายให้ผีมด การรักษาเริ่มด้วยการให้ผู้ช่วยหมอมด 2 คนช่วยกันเป่าผี หมอมดจะทำการขั้บมดเพื่อเชิญผีมดให้มาช่วยในการวินิจฉัยสาเหตุของการเจ็บป่วย โดยสุ่มถามผีมดว่าถูกผีอะไรทำ เช่น ถามว่าถูกผีเรือนทำไหม แล้วเสี่ยงทายหาคำตอบด้วยการสาดข้าวสารลงบนพื้น 3 ครั้ง ให้ได้จำนวนคู่-คี่สลับกัน

กล่าวคือ ถ้าครั้งแรกได้จำนวนคู่ ครั้งที่สองจะต้องได้จำนวนคี่ และครั้งที่สามได้จำนวนคู่ แสดงว่าผิดผี เรือน ถ้าเสียหายไม่ได้จำนวนดังกล่าวก็จะเป่าปี่ขับมดต่อไปอีกจนจบคำ ขับมด แล้วเสียหายอีก เช่นนี้จนกระทั่งได้จำนวนคู่สลับคี่ตามที่ต้องการ ดังนั้นการขับมดจึงใช้เวลานานอาจใช้เวลาตั้งแต่ตอน บ่ายจนกระทั่งถึงกลางคืน เมื่อทราบถึงสาเหตุของการเจ็บป่วยว่าถูกผีโพงมาทำ หมอมดก็จะให้ญาติ ผู้ป่วยจัดเตรียมเหล้า อาหาร และสิ่งของสำหรับเช่นเลี้ยง เพื่อให้เลิกทำแก่ผู้เจ็บป่วย การรักษาของ หมอมดไม่มีข้อห้ามในการรักษาพร้อมกับแพทย์แผนปัจจุบัน แม้ว่าคนป่วยจะนอนอยู่โรงพยาบาล หมอมดทำพิธีรักษาที่บ้านไปด้วยก็ได้ ผู้ร่วมพิธีขับมดได้แก่ ญาติพี่น้องใกล้ชิด เพื่อนบ้านใกล้เคียง รวมทั้ง คนในหมู่บ้านจะมาร่วมโดยไม่ต้องบอกกล่าว ขับมด เป็นการรักษาทางด้านจิตใจ การเชิญหมอมดมา รักษาแสดงว่าลูกผีรักแพง รวมทั้งมีญาติและเพื่อนบ้านมาเยี่ยมเยียนทำให้ผู้ป่วยมีขวัญและกำลังใจดีขึ้น ซึ่งอาจทำให้หายจากการเจ็บป่วย

1.8 ประเพณีของไทยทรงดำ

กลุ่มชาติพันธุ์ไทดำมีประเพณีที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนตายอยู่มากมาย หลาย ประเพณียังคงยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมา อย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะประเพณีที่เกี่ยวข้องกับผี ได้แก่ ประเพณีเสนต่างๆ ประเพณีขึ้นบ้านใหม่ ในขณะเดียวกันก็รับและมีการผสมผสาน กับวัฒนธรรมไทย ด้วย เช่น ประเพณีสงกรานต์ การบวช การไปวัดเพื่อทำบุญในวันสำคัญทางพุทธศาสนา เป็นต้น เป็นที่น่าสนใจว่าคนไทยดำ นับวันเดือนปีตามแบบของเขาเมื่อจะจัดงานพิธีต่างๆ ประเพณีของชาวไทดำอาจ จำแนกได้เป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตและประเพณีการละเล่น

1) **ประเพณีการเกิด** ประเพณีการเกิดของชาวไทดำปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปจากในอดีต ด้วยมีการรับและผสมผสานวัฒนธรรมพุทธเข้าไว้ด้วย ตามธรรมเนียมดั้งเดิมแล้วตั้งแต่ผู้เป็นแม่รู้ตนเอง ว่ามีครรภ์ ผู้เป็นแม่คงทำงานตามปกติโดยเชื่อว่าการได้ออกแรงจะทำให้คลอดลูกง่าย ก่อนคลอดมีการ ทำพิธีเช่นผีเรือน เรียกว่า “วานขวัญผีเรือน” โดยหมอขวัญเป็นผู้ทำพิธีฆ่าไก่เช่นผีญาติพี่น้องที่ตายทั้ง กลมหรือตายในขณะที่คลอดลูก เพื่อไม่ให้มารบกวนในขณะที่คลอด เมื่อเด็กคลอดแล้วจะตัดสายรก ซึ่ง เรียกว่า “สายแห่” จากนั้นอาบน้ำเด็กด้วยน้ำอุ่นแล้วนำไปวางในกระด้ง รอจนกระทั่งสายรกหลุด ออกมา นำรกใส่กระบอกไม้ไผ่แล้วเอาไปแขวนที่คบไม้ใหญ่ในป่า ส่วนผู้ที่เป็นแม่ก็ให้ล้างทำความสะอาด ร่างกาย เล็กน้อยแล้วนั่งอยู่ไฟเป็นเวลา 1 เดือน เรียกว่า “อยู่กำเดือน” ขณะอยู่ไฟต้องอาบน้ำ ร้อนต้มผสมใบไม้ซึ่งเป็นสมุนไพรพื้นบ้านจนครบเดือน ในระยะแรกของการอยู่ไฟจะนั่งอยู่ที่เตาไฟ

ตลอดเวลา 3 วัน เรียกว่า “อยู่กำไฟ” แม่กำเดือนหรือหญิงที่อยู่ไฟจะรับประทานได้เฉพาะข้าวเหนียว หนึ่ง กับเกลือคั่วหรือเกลือเผาจนครบ 3 วัน จึงออกกำไฟ จากนั้นมีการเช่นฝิยาไฟโดยใช้ไขไก่ 1 ฟองไปวางไว้ที่ทารก แรกคลอดทำพิธีเช่นสูชวัญ เพื่อให้ดูแลรักษาเด็กน้อยที่เกิดใหม่ สำหรับแม่ใช้ไขไก่ต้มข้าวต้ม ขนม จัดใส่สำหรับทำพิธีสูชวัญ เมื่อถึงเวลากลางคืนก็ให้แม่และเด็กน้อยย้ายไปนอน ที่นอนตามปกติ แต่ผู้เป็นแม่จะต้องอยู่ไฟต่อไปจนครบ 30 วันจึงสามารถออกจากกำเดือนได้ แต่ในปัจจุบันคนไทยส่วนใหญ่คลอดลูก ที่โรงพยาบาลจึงไม่พบเห็นการประกอบพิธีเช่นนี้แล้ว

2) ประเพณีการบวช การบวชเป็นประเพณีที่เกิดขึ้นภายหลัง(ก่อนหน้านี้นี้ประมาณ 50 ปี) เมื่อคนเชื้อสายไทดำเข้ามาอยู่ร่วมกับคนไทยในประเทศไทย จึงรับเอาประเพณีบวชในพุทธศาสนาเข้าไว้ด้วยโดยผสมผสานกับวัฒนธรรมตนและถือเป็นประเพณีปฏิบัติที่สำคัญ เมื่อเด็กหนุ่มอายุครบ 20 ปี บริบูรณ์จะเข้ารับการบวช ก่อนบวชประมาณ 15 วันจะไปอยู่วัดเพื่อฝึกท่องบทสวดและเรียนรู้การใช้ชีวิตสมณเพศ และช่วยเหลืองานวัด สำหรับพิธีต่างๆในการบวชจะคล้ายๆกับคนไทย นอกจาก มีธรรมเนียมปฏิบัติบางอย่างเกี่ยวกับผี ที่แตกต่างออกไป เช่น การบอกกล่าวผีเรือนในกะล่อห้อง

3) ประเพณีวันขึ้นปีใหม่ ตามธรรมเนียมของชาวไทดำแต่เดิม วันขึ้นปีใหม่นั้นจะเริ่มขึ้นในวันขึ้น 1 ค่ำของเดือน 6 ซึ่งถือว่าเป็นวันแรกของการเริ่มทำงานของคนไทดำหลังจากที่หยุดพักผ่อนตลอดเดือน 5 ตั้งแต่วันเริ่มปีใหม่จะมีการเริ่มพิธีเสนต่างๆ มีการปฏิบัติตัวใหม่ ละทิ้งสิ่งที่ไม่ดี ส่วนกิจกรรมในวันขึ้นปีใหม่อื่นๆก็คล้ายๆกับคนไทย คือ การไปวัดทำบุญ

4) ประเพณีวัยหนุ่ม การศึกษาอบรม พ่อจะสอนลูกชายให้รู้จักการทำไร่ไถนา จักสาน เช่น สานกะเหล็บ กระบุง ข้อง ไซ และภาชนะต่าง ๆ ส่วนแม่จะสอนลูกสาวให้รู้จักเย็บเย้าการเรือน ปั่นฝ้าย เลี้ยงไหม สาวไหม ทอผ้า และการประดิษฐ์ลวดลายต่าง ๆ บนผืนผ้า เลือกคู่ครอง เมื่ออายุย่างเข้าสู่วัยหนุ่มวัยสาว ผู้สาวจะชวนเพื่อน ๆ ไปลงช่วงปั่นฝ้ายเป็นกลุ่ม ๆ ในยามค่ำคืนของฤดูหนาว ส่วนผู้ป่าวก็จะชวนกันไปเกี่ยวสาวปั่นฝ้าย โดยเป่าปี่แล้วขับไทดำวนเวียนไปมาตามช่วงโน้นบ้างช่วงนี้บ้าง มีการขับโต้ตอบกันไปมาระหว่างหนุ่มสาวจนตึกตื่นจึงกลับขึ้นเรือนโดยมีผู้ป่าวที่ขอบพอกันติดตามไปส่ง กระทำเช่นนี้เป็นกิจวัตรประจำจนเกิดความรักซึ่งกันและกัน ฝ่ายชายจะเล่าให้พ่อแม่ฟังเกี่ยวกับเรื่องของตนไปรักมักผู้สาวแล้วอยากได้เป็นภรรยา หลังจากนั้นพ่อแม่ก็จะไปหาหรือ บรรดาลุงป้าหน้าอาที่นับถือแล้วแต่ง"พ่อใช้"ไปถามผู้ใหญ่ฝ่ายหญิง 2-3 ครั้ง โดยปกติการไปถามครั้งแรกหรือครั้งที่สองพ่อแม่ฝ่ายหญิงจะยังไม่ตอบตกลงหรืออาจบอกปัดก็ได้ ดังนั้นจึงไปถามอีกเป็นครั้งที่สามเรียกว่า ถามขาด เมื่อพ่อแม่ฝ่ายหญิงตอบรับก็เป็นอันว่าตกลงให้แต่งงานกันได้ หลังจากนั้นจะเตรียมพิธีกินตองน้อย กินตอง

น้อย เป็นพิธีสู้อเรียกว่า "ไปส่อง" ฝ่ายชายจะจัดเตรียมพาข้าวหรือขันหมากสู้อ โดยฆ่าไก่ 4 ตัว แยกเป็น 4 ห่อ สิ่งของประกอบพิธีสู้อจะทำเป็นห่ออย่างละ 4 ห่อ ได้แก่ ปลาปิ้ง 4 ห่อ หนังกาด 4 ห่อ (เปลือกไม้ใช้เคี้ยวกับหมาก) พลุ 4 ห่อ เหล้า 4 ขวด จัดใส่สำหรับมอบให้เฒ่าแก่ญาติฝ่ายเจ้าสาว แล้วมอบตัวเป็นเชยกว้านในวันนั้น เพื่อเตรียมพิธีกินดองใหญ่(แต่งงาน)ต่อไป เชยกว้านจะอาศัยอยู่ที่บ้านเจ้าสาวเพื่อเตรียมตัวเข้าสู่พิธีกินดอง โดยใช้เวลา 2 เดือน ถึง 1 ปี บางรายอาจใช้เวลา 3-4 ปี และยังไม่มียุติอยู่กินกันฉันสามีภรรยา เพราะผัดผ็เรือน จะต้องนอนอยู่ทางกว้าน (ปลายเท้าของพ่อตาแม่ยาย) หลังจากพิธีส่อง ฝ่ายหญิงยังมีสิทธิเสรีในการพูดคุยกับผู้ชายคนอื่น ที่มาเกี่ยวพาราตี โดยว่าที่สามี จะต้องทำเป็นไม่รู้ไม่เห็นและไม่โกรธ ทั้งนี้เพื่อทดสอบความอดทน อดกลั้นในอารมณ

5) พิธีแต่งงานหรือกินดองใหญ่ เป็นพิธีแต่งงานของไทยดำ มีกำหนด 3 วัน บางครั้งจะจัดพิธีพร้อมกับการ"เสนเรือน" วันแรกฝ่ายชายจะทำพิธีเช่นผ็เรือนที่บ้านเจ้าสาว โดยฆ่าหมู 1 ตัว ไก่ 8 ตัว ปลาปิ้ง 8 ห่อ หาด 8 ห่อ พลุ 8 ห่อ เหล้า 2 ไห พร้อมกับเงินสินเลี้ยงหรือค่าน้ำนม 5 หมัน 2 ปี ฆ่าควาย 1 ตัว เลี้ยงแขกที่มาร่วมงาน วันที่สองสะใภ้ใหม่จะไปพยามเรือนพ่อปู่แม่ย่า คือ ไปเยี่ยมพ่อแม่ของสามีตั้งแต่ตอนเช้าเพื่อแสดงความเคารพ สะใภ้จะต้องมีของไปฝาก เช่น ผ้าเปียว (ผ้าคลุมศีรษะของสตรีเผ่าไทดำ) ผ้าปู ที่นอน ชิ่นไหม เสื้อ กุญยาม ที่ทำจากฝีมือของตนเอง ส่วนพ่อปู่แม่ย่าจะให้เงินรับไหว้จำนวน 5-10 หมัน หรือให้สิ่งของตอบแทนตามสมควรแก่ฐานะ หลังจากนั้นก็จะไปบงไหว้ญาติผู้ใหญ่ของสามี จนกระทั่งถึงตอนบ่ายจึงเดินทางกลับไปรับประทานอาหารเรียกว่า กินงายหัว ส่วนวันที่สามของพิธีแต่งงานเป็นวันสรุปเพื่อเก็บของที่ยืมมาจัดงานส่งทำอาหารเลี้ยงผู้ที่อยู่ช่วยงาน ส่วนมากจะเป็นญาติพี่น้องเพื่อนสนิทและเพื่อนบ้านใกล้เคียง ธรรมเนียมดั้งเดิมของไทยดำ ผู้เป็นชายจะต้องอยู่ที่บ้านของพ่อตาแม่ยาย มีกำหนดนานถึง 12 ปี จึงจะมีสิทธิ์กลับคืนไปอยู่กับพ่อแม่ฝ่ายสามีหรือปลูกเรือนใหญ่อยู่ใกล้ ๆ กับพ่อแม่และญาติฝ่ายสามี ต่อมาลดลงเหลือ 8 ปี ปัจจุบันลดลงเหลือ 4 ปี "มานทาง" หญิงใดมีท้องนอกสมรสเรียกว่า "มานทาง" จะถูกส่งคุมลงโทษ โดยถูกอำนาจการปกครองของหมู่บ้านปรับไหมทั้งชายและหญิงเป็นเงิน 1 หมัน 5 ปี เรียกว่า "เงินล้างน้ำล้างท่า" แล้วให้อยู่กินเป็นสามี-ภรรยาอีก ถ้าหากฝ่ายชายไม่ยอมรับเป็นภรรยาจะต้องเสียค่าปรับไหมให้แก่ฝ่ายหญิงเป็นเงิน 30 หมัน ในกรณีที่ยุติกันตายจะถูกชาวบ้านปรับไหมเรียกว่า "เฮียวซาว" โดยให้ฆ่าควาย 1 ตัวเพื่อเลี้ยงผู้มาช่วยงานศพแล้วมอบความรับผิดชอบการจัดงานศพให้ฝ่ายชายรับภาระทั้งหมด การแต่งงานของลาวโซ่ง การแต่งงาน จะเกิดขึ้นได้ขึ้นอยู่กับฝ่ายหญิง การเลือกคู่ครองเป็นอิสระ เห็นได้ในประเพณีลงช่วงเล่น คอนบนลานกว้าง ซึ่งเป็นลานนวดข้าว ตกกลางคืนหลังจากทำไร่ร่นามาแล้ว หญิงสาวจะมานั่ง

ทำงานในลานช่วง เช่น ปั่นฝ้าย กรอไหม เย็บปักถักร้อย ตำข้าว ฯลฯ ลานนี้เปิดโอกาสให้หนุ่มสาว พบปะกัน หนุ่มสาวจะนัดเจอกันหลังลงช่วงเสร็จแล้ว ระหว่างคุยกันห้ามชายแตะต้องตัวหญิงสาว ถ้าแตะต้องตัวถือว่าผิดผี ผู้ชายต้องเอาดอกไม้ ธูปเทียน เหล้า หมากพลูและเงิน จำนวนหนึ่งมาขอขมาผี เรือนและพ่อแม่ฝ่ายหญิง เมื่อชายหญิงตกลงใจที่จะใช้ชีวิตร่วมกันแล้ว ฝ่ายชายต้องไปสู้อหญิง มีการ หมั้นและเรียกสินสอด หลังแต่งงาน หนุ่มสาวต้องแยกครัวเรือนจากพ่อแม่ยายทันที การแต่งงาน ต้องแต่งในเดือน คู่เท่านั้น (สมทรง 2524, น.19-20) ชายหนุ่มกับหญิงสาวจาวโซ่ง ถ้ามีความรักใคร่ ชอบพอกันถึงขั้นตกลงจะใช้ชีวิตร่วมกันหรือแต่งงานกัน เพื่อจะทราบข่าวฝ่ายชายจะส่งผู้ใหญ่ไปเจรจา ทาบทามกับพ่อแม่ของฝ่ายหญิง ผู้หญิงนั้นรักใคร่ชอบพอกับฝ่ายชายจริงหรือไม่ เรียกว่า “ไปเงาะ” พ่อแม่ฝ่ายหญิงก็จะถามลูกสาวของตัวเองว่า มีความพอใจรักใคร่กับฝ่ายชายจริงหรือไม่ ยินดีตกลงใจ จะแต่งงานกับฝ่ายชายหรือไม่ หรือยินดีตอบรับการมาทาบทามสู่ขอของฝ่ายชายในครั้งนี้นี้หรือไม่ เป็นต้น ประมาณ 2-3 วัน ผู้ใหญ่ฝ่ายชายจะไปเจรจากถามไถ่ดูว่าพ่อแม่ของฝ่ายหญิงตกลงที่จะรับลูกชาย เป็นชายใหม่ และลูกสาวตกลงหรือไม่ ถ้าตกลงก็จะสอบถามเกี่ยวกับค่าเลี้ยงดูและค่าน้ำตุน้ำนม หรือ ค่าสินสอดทองหมั้นนั่นเอง ผู้ใหญ่ฝ่ายชายจะยังไม่รับปากตกลงในทันที จะต้องกลับมาปรึกษา เรียกว่า “ไปป่อง”หรือ ไปขอ เมื่อทางฝ่ายชายตกลงเรียบร้อยแล้ว จะหาวันที่เป็นฤกษ์ดีและกำหนดวันแต่ง บอกตกลงตามที่ฝ่ายหญิงเรียกค่าสินสอดทองหมั้น และนัดวันที่เป็นฤกษ์ดีสำหรับการเตรียมงาน เรียกว่า ไปนัด หรือ ตกลง เมื่อกำหนดวันเรียบร้อยแล้ว ทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิง จะต้องเตรียมของที่ จำเป็น ที่จะใช้ในพิธีแต่งงาน และเตรียมบอกแขกมากินดอง คำพูดภาษาโซ่ง ที่พูดบอกกับแขกว่า “ไปจิมกินจิมมวน น้ำแเอ” (จิม) ในกรณีที่ฝ่ายหญิง มีลูกสาวคนเดียว หลังจากแต่งงานกันแล้ว จำเป็นต้องให้ฝ่ายชายมาอยู่ที่บ้านของฝ่ายหญิงด้วย จะเรียกว่า “เขยสู่”

6) **ประเพณีการตาย** ประเพณีไทดำเมื่อมีคนตายในหมู่บ้านจะมีการยิงปืนขึ้นฟ้า 3 นัด เพื่อเป็นสัญญาณบอกกล่าวแก่ชาวบ้าน ซึ่งทุกคนจะหยุดทำงานจนกว่าจะนำศพไปฝัง ภายหลังจาก บรรดาญาติพี่น้องจะช่วยกันอาบน้ำศพ จากนั้นก็แต่งตัวด้วยชุดเสื้อผ้าของเผ่าไทดำ นำผ้าแพรสีขาวมา เย็บเป็นถุงบรรจุศพแล้วใช้ไหมเย็บติดให้เรียบร้อย บรรจุลงในโลงศพโดยใช้ผ้าคลุมหน้าศพไว้ผืนหนึ่ง กรณีเด็กน้อยตายจะไม่ประกอบพิธีกรรมตายวันไหนให้นำไปฝังในวันนั้น ส่วนคนหนุ่มสาวถ้าตายตอน กลางคืนในเช้าวันรุ่งขึ้นให้ฆ่าหมูหรือวัว ควาย 1 ตัว ทำอาหารจัดสำหรับทำบุญอุทิศให้ผู้ตาย กินเรียกว่า "เฮ็ดงาย" พอถึงตอนเย็นก็นำไปฝัง ส่วนคนวัยกลางคนหรือผู้สูงอายุตายเก็บศพไว้ 1-2 คืน แล้วจึง นำไปฝัง และฆ่าหมูหรือวัวควาย 1 ตัว เฮ็ดงายให้ผู้ตายในเช้าของวันที่จะนำไปฝัง การทำพิธีฝังฆ่าหมู

1 ตัว อุทิศให้เรียกว่า หมูเข้าขุม หลังจากนั้นอีก 3 วัน จะทำพิธีเฮ็ดเฮียว ทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ โดยนำเครื่องเฮียวไปส่งให้ที่ป่าช้า เมื่อเสร็จพิธีฝังศพ ผู้ไปร่วมพิธีศพทุกคนจะลงไปอาบน้ำชำระร่างกาย และสระผมในแม่น้ำ เพื่อชำระสิ่งอัปมงคลทั้งหลายออกจากร่างกาย พอถึงตอนเย็นหมอขวัญจะทำพิธีสู่ขวัญให้แก่ครอบครัวของผู้ตายและผู้ไปส่งศพ เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ทุกคน หลังจากนั้นครอบครัวของผู้ตายจะจัดสำหรับอาหารไปทานอุทิศให้ที่หลุมฝังศพผู้ตายเป็นเวลา 7 วัน พอครบวันที่เจ็ด เขยกก จะทำพิธีเชิญขวัญหรือวิญญาณของผู้ตายขึ้นไปเป็นผีเรือน โดยนำไปไว้ด้านในสุดของเรือนเรียกว่า "กะลอหอง" เพื่อปกป้องคุ้มครองลูกหลานและสมาชิกในครอบครัวให้อยู่ดีมีสุขตลอดไป หลังจากนั้นเมื่อครบรอบวันตายทุก ๆ 10 วัน จะจัดพาข้าวเป็นสำหรับเล็ก ๆ ทำพิธีเช่นผีเรือนเรียกว่า "เสนทเวดาปาดตง" หรือ "มือปาดตง" นำไปวางไว้ที่ห้องผีเรือน โดยใช้อาหารจากที่สมาชิกในครอบครัวรับประทานในชีวิตประจำวัน ส่วนการ "เสนปาดตง" พิเศษจะทำในช่วงเวลาที่ได้ผลผลิตจากการเก็บเกี่ยวข้าว ทำพิธีเสนปาดตงเพื่อทานข้าวใหม่ให้ผีเรือนกินก่อนสมาชิกของครอบครัว เป็นการแสดงความกตัญญูต่อเวทที่ต่อผู้มีพระคุณเพื่อให้เป็นสิริมงคลแก่ครอบครัวและลูกหลาน

7) พิธีศพ จะเชิญหมอเสนมาประกอบพิธี เริ่มตั้งแต่การเอาผีลงเรือน และการเอาผีขึ้นเรือน การเอาผีลงเรือน ถ้าผู้ตายถึงแก่กรรมในบ้านเรือน และตั้งศพไว้ในบ้านก่อนจะเคลื่อนย้ายไปประกอบพิธีที่วัด เจ้าภาพจะเชิญหมอเสนมาทำพิธีเรียกขวัญ (ช้อนขวัญ) คนในบ้านก่อนไม่ให้ติดตามผู้ตายไปอยู่ที่อื่น การช้อนขวัญ เริ่มด้วยหมอเสนถือสวิงเดินนำหน้าขบวนและทำท่าช้อนไปรอบ ๆ บริเวณที่ตั้งโลงศพของผู้ตาย ตามด้วยเจ้าภาพ ซึ่งเป็นเจ้าของบ้าน เดินถือเสื้อผ้าของคนในบ้านหนึ่งชุด บรรดาญาติพี่น้อง และบุตรหลานทั้งหมดเดินตามหลัง เมื่อวนสามรอบแล้วต้องเข้าไปในห้องผีเรือน เพื่อไหว้ผีเรือนให้ช่วยคุ้มครองอันตราย หรือเคราะห์ร้ายทั้งปวง และให้ขวัญของแต่ละคนกลับมาอยู่กับตนเอง หลังจากนั้นจึงทำพิธีเคลื่อนย้ายศพจากเรือนไปวัด โดยจัดขบวนแห่ให้สวยงามเพื่อเป็นเกียรติแก่ผู้ตายมีการตกแต่งด้วยธง การเอาผีขึ้นเรือน จะทำเมื่อบิดามารดาหรือญาติผู้ใหญ่ในบ้านตายเท่านั้น เป็นการแสดงความกตัญญูต่อผู้ตาย มิให้วิญญาณของผู้ตายต้องเร่ร่อน เป็นการเชื้อเชิญวิญญาณของผู้ตายให้เข้าไปอยู่ร่วมกับบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว เพื่อจะได้คุ้มครองบุตรหลาน หมอเสน จะเป็นผู้นำกำหนดวันเอาผีขึ้นเรือนและเตรียมพิธี หลังจากเผาศพผู้ตายเรียบร้อยแล้ว วันรุ่งขึ้นหมอเสนจะเก็บอัฐิของผู้ตายบรรจุโกศส่วนหนึ่ง เพื่อให้บุตรหลานนำไปบูชา ณ ห้องผีเรือน ส่วนอัฐิที่เหลือจะใส่ไหนำไปฝังยังสถานที่ที่เตรียมไว้ในป่าช้า และนำบ้านเล็ก ๆ ทำด้วยตอกไม้ไผ่เรียกว่า หอแก้ว ปลูกครอบบนบริเวณที่ฝังอัฐิไว้ หากผู้ตายเป็นชายเช่น บิดา ปู่ ตา ฯลฯ จะตกแต่งหอแก้วให้

สวยงามด้วยธงไม้ไผ่สูงประมาณ ห้าวา เรียกว่า ลำกาว พร้อมทั้งนำผ้าดิบสีขาวขลิบรอบ ๆ ขอบผ้า ด้วยผ้าสีต่าง ๆ สลับกันสามสีคือ แดง เหลือง ดำ ผูกติดกับยอดไม้ไผ่ให้มีความยาวพอเหมาะกับลำกาว ปลายยอดลำกาวติดรูปหงส์ตัวเล็ก ๆ ทำด้วยไม้จิวแกะสลักงดงาม เพื่อเป็นสัญลักษณ์แทนพาหนะพา ผู้ตายกลับไปเมืองแถน หลังจากนั้นจะนำอาหารมาเช่น ไหว้ผู้ตาย ทุกเช้าจนครบสามวัน แล้วหมอเสน จะรื้อหอแก้ว และลำกาวทั้งหมดด้วยเชื่อว่าจะได้ไม่มีการตายเกิดขึ้นในครอบครัวนี้อีก และนัดกำหนด วันเอาผีขึ้นเรือนตามความพร้อมของเจ้าภาพ เมื่อถึงวันกำหนดเอาผีขึ้นเรือน หมอเสนจะเป็นผู้กล่าว เชิญวิญญาณของผู้ตายและทำพิธีเช่นไหว้ในห้องผีเรือน โดยทำพิธีคล้ายการเสนผีเรือน เริ่มด้วยหมอ เสนจะกล่าวเชิญวิญญาณของผู้ตายให้มารับอาหารที่เตรียมไว้ก่อน แล้วจึงเชิญบรรพบุรุษตามลำดับ รายชื่อที่จดไว้ในสมุดผีเรือน ให้มารับอาหารจนครบทุกชื่อ เสร็จแล้วจึงทำพิธีกู้ผีเอนคือ การนำอาหาร ที่เหลือออกจากปานผีเอน ทั้งหมดหลังจากเสร็จพิธีเอาผีเรือนขึ้นเรือนเรียบร้อยแล้ว หมอเสนต้องทำ พิธีสู่วัว หรือเรียกขวัญญาติพี่น้องบุตรหลานในครอบครัวผู้ตาย

8) พิธีเสนเรือน พิธีเสนเรือน เป็นพิธีเช่นไหว้ผีเรือนของชนเผ่าไทดำซึ่งเป็นผีบรรพบุรุษ ได้แก่ พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย และบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ตามปกติพิธีเสนเรือนจะปฏิบัติกันทุก ครอบครัวเป็นประจำ 2-3 ปีต่อครั้ง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับฐานะและความพร้อมของครอบครัว เพื่อคุ้มครอง บุตรหลานให้อยู่เย็นเป็นสุข ทำมาหากินเจริญก้าวหน้า ผู้ประกอบพิธีกรรมคือ "หมอเสน" ส่วนผู้ร่วมพิธี ได้แก่บรรดาลูกหลานและญาติ ๆ รวมทั้งแขกเชิญ ในกรณีที่เจ้าบ้านหรือสมาชิกในครอบครัวเป็น พนักงานของรัฐมีตำแหน่งสำคัญจะเชิญแขกจำนวนมาก บางครั้งแขกมาร่วมงาน 200-300 คน ญาติ ที่มาร่วมงาน แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือญาติสืบสายโลหิตจะแต่งกายแบบธรรมดา และญาติจากการ แต่งงานได้แก่ฝ่ายชายหรือสะใภ้ จะแต่งกายพิเศษด้วยชุด "เสื้อฮี" หรือเสื้อยาวเพื่อเป็นการเคารพผี เรือนและเป็นสิ่งที่สังเกตให้ผู้มาร่วมงานรู้ว่าเป็นชายหรือสะใภ้ ก่อนทำพิธีเสนเรือนจะจัดเตรียมสิ่งของที่ ใช้ประกอบพิธีกรรม ได้แก่ เหล้า หมู 1 ตัว ตามปกติจะเตรียมต้มเหล้าไว้ล่วงหน้าใส่ไหฝังดินไว้ 6 เดือน ถึง 1 ปี เพื่อให้ได้เหล้าที่มีคุณภาพดี ส่วนหมูจะเตรียมเลี้ยงไว้ล่วงหน้าเป็นเวลา 1 ปี พิธีเสน เรือน เริ่มตั้งแต่ในตอนเช้า โดยมีหมอเสนเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมในห้อง ผีเรือน ผู้เข้าร่วมพิธีได้แก่ญาติ ที่อยู่ใกล้หรือตระกูลเดียวกัน พิธีกรรมเริ่มจากเจ้าบ้านยกสำรับเครื่องเช่นถาดผีเรือน จากนั้นหมอ เสนจะเริ่มประกอบพิธีโดยกล่าวเชิญผีเรือนให้มารับเครื่องเช่น โดยเรียกชื่อผีเรือนจาก"ปับ"รายชื่อผี เรือน ให้มากินเครื่องเช่นที่ละคน ขณะที่เรียกชื่อผีเรือนหมอเสนจะใช้ไม้ทุ (ตะเกียบ) คีบอาหารและ เครื่องเช่นป้อนให้ผีเรือนกิน โดยหย่อนลงทางช่องเล็ก ๆ ลงไปได้ถนัดแล้วหยอดน้ำตามลงไป

จนกระทั่งเรียกชื่อผีเรือนครบทุกคน พิธีเช่นให้ผีกินอาหารเช่นนี้จะทำ 2 ครั้ง คือเมื่อเช้าและกลางวัน หลังจากนั้นจะเสนเหล่าหลวง โดยใช้เหล่า 1 ขวด และกับแก้มเป็นเครื่องเช่น หมอเสนจะทำพิธีเรียกผีบรรพบุรุษมากินตามรายชื่อในปีผีเรือนจนครบทุกคนเป็นเสร็จพิธี ข้อมูลเพิ่มเติมจาก พิธีเสนเรือนเป็นพิธีสำคัญของลาวโซ่ง ซึ่งจะขาดหรือละเลยไม่ได้ เนื่องจากเชื่อว่าเป็นการกระทำที่เพิ่มความเป็นสิริมงคลแก่ครอบครัว จะต้องจัดปีละครั้งเป็นอย่างน้อย คำว่า เสน แปลว่า เช่น หรือสังเวย เสน เรือน หมายถึงการเช่นไหว้ผีเรือน ได้แก่ การเช่นไหว้ ปู่ย่า ตายาย รวมทั้งบรรพบุรุษทุกคน การทำพิธีเสนเรือน เจ้าภาพจะเชิญหมอเสน มาเป็นผู้ประกอบพิธีพร้อมกับแจ้งญาติพี่น้องให้ทราบ กำหนดวันทำพิธี และจัดเตรียมเครื่องใช้ในการทำพิธีให้เรียบร้อย เช่น เสื้อฮี - ส้วงฮี สำหรับเจ้าภาพสวมใส่ในขณะทำพิธี ปานเผื่อน (ภาชนะคล้ายกระจาดขนาดใหญ่ใช้บรรจุอาหารและเครื่องเช่นผีเรือน) ปานข้าว (ภาชนะใส่อาหารในหม้อเสน) ตั่งกำ (เก้าอี้หรือม้านั่งสำหรับหมอเสนนั่งทำพิธีในห้องผีเรือน) และอาหารที่เป็นเครื่องเช่นต่าง ๆ หมูจู้บ (เนื้อหมู เครื่องในหมูย่ำ) แกงไก่กับหน่อไม้เปรี้ยว เนื้อหมูดิบ ซี่โครงหมู ไส้หมู ขำต้มผัด มันเทศต้ม เผือกต้ม อ้อย ขนมและผลไม้ต่าง ๆ ตามฤดูกาล ข้าวเหนียวหนึ่งเจ็ดห่อ ตะเกียบเจ็ดคู่ หมากพลู บุหรี่และเหล้า เป็นต้น เมื่อได้เวลาเช่นไหว้ผีเรือน เจ้าภาพจะจัดเครื่องเช่นต่าง ๆ บรรจุลงในปานเผื่อนที่เตรียมไว้ และยกเข้าไปวางไว้ในห้องผีเรือนที่เรียกว่า กะล่อห้อง ซึ่งเป็นสถานที่ทำพิธี หมอเสนจะเริ่มพิธีด้วยการกล่าวเชิญบรรดาผีเรือนที่เป็นบรรพบุรุษของเจ้าภาพ โดยเรียกชื่อบรรพบุรุษตามบัญชีรายชื่อที่เจ้าภาพจดไว้ในสมุดผีเรือน เรียกว่า ปีผีเรือน จนครบทุกชื่อสามครั้ง เมื่อครบแต่ละครั้ง หมอเสนจะใช้ตะเกียบคีบหมูกับขนมทิ้งลงไปลงในช่องเล็ก ๆ ด้านขวาของห้องผีเรือนแล้วเช่นเหล่าแกผีเรือนอีกสองครั้ง หลังจากเช่นไหว้ผีเรือนเรียบร้อยแล้ว หมอเสนจะทำพิธีเสี่ยงทายให้แก่เจ้าภาพเรียกว่า ส่องไก่ ด้วยการพิจารณาลักษณะของตีนไก่ในแกงหน่อไม้เปรี้ยวที่เจ้าภาพนำมาให้ และทำนายตามลักษณะของตีนไก่ จากนั้นเจ้าภาพจะทำพิธีขอบคุณ หมอเสน เรียกว่า ฟายหมอ แล้วจึงเลี้ยงอาหารแขกที่มาช่วยงานเป็นอันเสร็จพิธี

1.9 การละเล่นพื้นบ้าน

คนไทดำจะว่างจากการทำนาในช่วงเดือน 5 จึงมักมีการละเล่นต่างๆ ในเดือนนี้ การละเล่นซึ่งกลายมาเป็นประเพณีของคนกลุ่มนี้คือ การลงขวง

1) ประเพณีลงขวง เป็นประเพณีการเกี้ยวสาว โดย “ขวง” หมายถึงลานนัดพบของหญิงสาวจะมีแคร่อยู่ใต้บ้าน ในตอนเย็นเมื่อว่าง จากการงานอื่นแล้ว สาว ๆ ในหมู่บ้านจะมานั่งรวมกัน

ทำงาน เช่น ปั่นฝ้าย กรอผ้า ปักหน้าหมอน เป็นต้น หมู่บ้านในหมู่บ้านเดียวกันหรือ หมู่บ้านอื่นจะพากันเดินเที่ยวไปตามขวงต่างๆ และจะ เข้าไปสนทนาทักทายกับสาว ๆ ที่นั่งขวงมีการหยอกล้อกันตามสมควรหากคิดจะโอ้อ้อ (สนทนา) กับสาวคนใดในเดือนนั้นก็ให้เพื่อนทำหน้าที่เป็นล่ามมาคุยกับสาวคนนั้นก่อนถ้าสาวเต็มใจ หมู่คนนั้นก็ต้องรองขวงเล็กแล้ว หมู่สาวก็จะชวน กันไปคุยต่อบนบ้านจะคุยเร็วหรือช้าแล้วแต่ความพอใจ การลงขวงนี้ เป็นประเพณีมาแต่เดิมเพื่อให้ได้ประโยชน์ทางอ้อมในการผลิตเครื่องใช้ไม้สอย และเป็นโอกาสให้หนุ่มสาวได้รู้จักคุ้นเคยกัน ประเพณีนี้ มีเล่นกันในสมัยก่อน แต่ปัจจุบันไม่มีแล้ว

นอกจากประเพณีที่ได้กล่าวมาแล้ว คนไทดำยังร่วมประเพณีต่างๆ ที่เป็นของคนไทย เช่น ประเพณีลอยกระทง ประเพณีสงกรานต์ และประเพณีในวันสำคัญทางพุทธศาสนา ปัจจุบันคนไทดำมีการจัดงานที่เรียกว่า “งานไทดำ” ในช่วงเดือนเมษาซึ่งกลายมาเป็นงานประเพณี ของคนเชื้อสายไทดำทั่วประเทศไทย

2) การรำแคน เป็นศิลปะการละเล่นและการแสดงอย่างหนึ่งของชาวไทยทรงดำ นิยมแสดงในงานเทศกาลต่าง ๆ เช่น วันตรุษสงกรานต์ การอื่นก่อน การรำแคนจัดเป็นเอกลักษณ์ซึ่งแสดงถึงศิลปวัฒนธรรมและจิตใจของกลุ่มชนในท้องถิ่นนั้น ๆ การรำแคนเป็นการรำตามเสียงเพลงเสียงดนตรีคือเสียงแคน บางจังหวะจะมีลักษณะอ่อนช้อยสวยงาม บางส่วนจะแสดงความสนุกสนานเร้าใจและหยอกล้อกันระหว่างคู่รำหรือรำเกี่ยวพาราสีระหว่างชายหนุ่มหญิงสาว เพลงแคนอย่างหรือแคนสุดสะแนน เป็นเพลงที่มีจังหวะช้า อ่อนช้อย สวยงาม เพลงแคนระบำหรือแคนแกร เป็นเพลงที่แสดงความอ่อนช้อยท่าร่างงดงาม ส่วนเพลงแคนแล่น เป็นเพลงที่มีจังหวะสนุกสนาน จังหวะเร้าใจ การรำจะรำหยอกล้อกันหรือเกี่ยวพาราสีระหว่างหนุ่มสาว ปัจจุบันสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไป การละเล่นพื้นบ้านของชาวไทยทรงดำก็จางหายไป หมู่สาวชาวไทยทรงดำไม่อื่นก่อน ฟ้อนแคน แต่ชาวไทยทรงดำยังคงเห็นความสำคัญของการละเล่นพื้นบ้าน ร่วมกันอนุรักษ์ และสืบทอดให้คงอยู่ให้ลูกหลาน ได้เห็นวัฒนธรรมดั้งเดิม ของตนโดยจัดให้มีการอื่นก่อน ฟ้อนแคน การแสดงวัฒนธรรมพื้นบ้านในงานชุมนุมชาวไทยทรงดำ ซึ่งจังหวัดต่าง ๆ จัดขึ้นเพื่อสืบสานวัฒนธรรมและการละเล่นพื้นบ้านของชาวไทยทรงดำให้คงอยู่สืบไป

1.10 ศิลปหัตถกรรมชาวไทยทรงดำ

ชาวไทยทรงดำเป็นผู้มีฝีมือในการประดิษฐ์ สามารถทำสิ่งของเครื่องใช้ได้แทบทุกอย่าง นับว่าเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ชาวไทยทรงดำนิยมผลิตเครื่องใช้ไม้สอยต่าง ๆ ด้วยตนเอง งานหัตถกรรมที่โดดเด่นคือ การผลิตเสื้อผ้าซึ่งเริ่มตั้งแต่การปลูกพืชเลี้ยงไหมเพื่อผลิตเส้นใยและทอผ้าเอง กล่าวได้ว่างานผลิตเสื้อผ้านั้นเกี่ยวพันกับวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชาวไทยทรงดำ ผ้าทอไทยทรงดำเป็นผ้าทอที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ เป็นผ้าที่ทอไว้ใช้เองในครอบครัวเป็นการทอด้วยมือโดยใช้

โบราณ มี 2 เขา (ตะกอก) ส่วนลวดลายบนผ้าทอจะใช้การปักและการปะผ้า เป็นรูปแบบเฉพาะเป็นวิชาที่อาศัยความจำและความชำนาญเป็นสำคัญ ไม่มีตำราหรือหลักฐานอื่นๆ ผ้าทออาศัยความจำวิธีการทำ แล้วถ่ายทอดสืบต่อกันมา โดยรักษาวิธีการ การทำลวดลาย การย้อมสี การทอแบบดั้งเดิม โดยเคร่งครัด อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันกิจกรรมการผลิตเสื้อผ้าของชาวไทยทรงดำเริ่มจางหายไปเนื่องจากมีเสื้อผ้าราคาถูกจากโรงงานเข้ามาจำหน่ายมากขึ้น นอกจากนี้ ชาวไทยทรงดำยังสนใจประกอบอาชีพอื่นๆ นอกภาคเกษตรกรรมมากขึ้นเป็นลำดับ ทั้งนี้ น่าจะเป็นอิทธิพลของการศึกษาและการสื่อสารที่พัฒนามากขึ้น ชาวไทยทรงดำบ้านเกาะแรด ก็เป็นผู้มีความสามารถในการประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้เช่นเดียวกับชาวไทยทรงดำทั่วไป ปัจจุบันชาวไทยทรงดำยังคงประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้ในพิธีกรรมและเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน เครื่องมือเครื่องใช้ในพิธีกรรม เช่น ปานผ็อน เป็นภาชนะใส่เครื่องเช่นไห้วฝึเอือน ปานข้าว เป็นกระบะไม้สี่เหลี่ยมจัตุรัส เป็นภาชนะสำหรับใส่ข้าวเหนียวหนึ่งสำหรับเลี้ยงหมอเสน ฎ (ตะเกียบ) ทำจากไม้ไผ่เหลา วิ (พัด) ทำด้วยขนนกออกหรือนกเค้าแมว กะเหล็บ เป็นภาชนะที่สานด้วยไม้ไผ่ขนาดเล็กมาก ใช้ฝีมือนี้อุตสาหกรรมของผู้ชายไทยทรงดำ สำหรับเครื่องมือเครื่องใช้ในในชีวิตประจำวัน เช่น โส้ เป็นภาชนะที่สานด้วยไม้ไผ่ ใช้สำหรับใส่เศษผ้า แอบข้าว เป็นภาชนะใส่ข้าวเหนียวที่หนึ่งแล้ว หยั่ง(มั่ง) มั่งของไทยทรงดำทำด้วยผ้าสีดำ หมอนผู้หญิงชาวไทยทรงดำจะทำหมอนเก็บไว้จำนวนมากไว้เตรียมไว้สำหรับเป็นเครื่องเรือนของตนและรับแขก ตัวหมอนทำด้วยผ้าสีขาวหรือดำ เครื่องมือเครื่องใช้บางอย่างนับวันจะขาดผู้ประดิษฐ์เนื่องจากผู้ชายชาวไทยทรงดำที่มีฝีมือด้านจักรสานมีอายุมากไม่สามารถผลิตเครื่องมือเครื่องใช้ที่ต้องใช้ฝีมือประณีตละเอียด เช่น กะเหล็บ ปานผ็อน แอบข้าว และหนึ่งที่ทำจากต้นนุ่นหรือต้นทองหลางไม่นิยมทำแล้ว เนื่องจากปัจจุบันมีอุปกรณ์หนึ่งซึ่งที่จำหน่ายทั่วไป และอุปกรณ์เหล่านี้มีความคงทนสะดวกต่อการใช้ จึงเข้ามาแทนที่หนึ่งซึ่งเหนียวของชาวไทยทรงดำ ส่วนเครื่องมือเครื่องใช้ที่ประดิษฐ์โดยหญิงชาวไทยทรงดำ เช่น หยั่ง (มั่ง) เสื้อ (ฟูก) และหมอนค้อย ๆ สูญหายไปจากวิถีชีวิตของชาวไทยทรงดำบ้านเกาะแรด เนื่องจากหญิงชาวไทยทรงดำที่มีฝีมือด้านการตัดเย็บ ปะ และปักผ้าเป็นผู้สูงอายุ บ้างก็เสียชีวิตไปแล้ว ประกอบกับปัจจุบันมีเครื่องใช้ต่าง ๆ จำหน่ายมากมายและสะดวกต่อการซื้อหา

1.11 ผลิตภัณฑ์และสินค้าในชุมชน

สำหรับชุมชนชาวไทยทรงดำบ้านเกาะแรด ได้รวมตัวกันโดยธรรมชาติโดยมีนางบุญเรือน สีเขียว เป็นผู้นำกลุ่มสตรีสีเขียวบ้านเกาะแรด และได้รับการสนับสนุนเงินงบประมาณจากหน่วยงานราชการมาโดยตลอด ซึ่งผลิตสินค้าเพื่อจำหน่ายในชุมชนเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัวและชุมชนอีกช่องทางหนึ่ง นางบุญเรือน สีเขียว ได้เริ่มศึกษาการทำขนมแบบไทย ๆ มาตั้งแต่ยังไม่ได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้ใหญ่บ้าน และได้เรียนรู้โดยการดูงานตามแหล่งผลิตต่าง ๆ จนมีการพัฒนาการผลิตได้

มาตรฐานเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง คงความเป็นสินค้าที่มีคุณภาพตลอดเวลา โดยได้ตั้งชื่อกลุ่มว่า “กลุ่มสตรีสีเขียวบ้านเกาะแรต” สถานที่จำหน่ายตั้งอยู่ที่ 140 หมู่ที่ 12 ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ผลิตภัณฑ์ที่น่าสนใจของชุมชน เช่น กล้วยฉาบ กล้วยม้วน ทองม้วน ขนมดอกจอก เป็นการผลิตทุกวันไม่มีสินค้าที่ทำค้างคืนจนหมดคุณภาพ ทำให้สินค้ามีคุณภาพอยู่เสมอ ส่วนข้าวซ้อมมือ เป็นข้าวซ้อมมือที่ผลิตโดยครกกระเดื่องจากข้างหอมมะลิปลอดสารพิษ สำหรับปลานิลแดดเดียว เป็นปลานิลขนาดเล็ก ตากแดดเดียวโดยไม่ใช้วัตถุกันเสีย และยังมีน้ำพริกต่าง ๆ ที่ทำด้วยวัสดุที่มีคุณภาพและราคาไม่แพง

ตอนที่ 2 รูปแบบที่เหมาะสมในการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านเกาะแรต ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

2.1 การศึกษาแนวปฏิบัติที่ดีของศูนย์การเรียนรู้ท้องถิ่น ได้แก่ พิพิธภัณฑสถานบ้านวัดม่วง อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี

อาคารพิพิธภัณฑสถานเป็นอาคารจัตุรมุขแบบไม่สมมาตร ลักษณะแบบทรงไทย-มอญประยุกต์ ออกแบบโดย อ.วนิดา พึ่งสุนทร คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร เป็นอาคารคอนกรีต 2 ชั้น ชั้นล่างและบนมีพื้นที่ประมาณ 800 ตารางเมตร แบ่งพื้นที่ล่างและบนเท่าๆกัน ชั้นล่างเป็นพื้นที่เอนกประสงค์ ชั้นบนแบ่งเป็น 6 ส่วน คือ บริเวณจัดแสดง 5 ส่วน และส่วนห้องปฏิบัติการ และคลังวัตถุ 1 ส่วน ลักษณะของบริเวณจัดแสดง ลักษณะของตู้และแท่นฐานในการจัดแสดง ห้องจัดแสดงแบ่งออกเป็น 5 ส่วน ตามเนื้อหาของเรื่องที่จัดแสดง

ส่วนที่ 1 กลุ่มแม่น้ำแม่กลอง แสดงเรื่องราวความสำคัญของลุ่มน้ำแม่กลอง

ส่วนที่ 2 สังคมและวัฒนธรรม แสดงภาพถ่ายที่บอกเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมท้องถิ่น

ส่วนที่ 3 บ้านม่วงกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เอกลักษณ์ของชาวบ้านม่วง

ส่วนที่ 4 วิถีชีวิตชาวบ้านม่วง แสดงเรื่องราวเกี่ยวกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน การทำมาหากินที่สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม ความเชื่อ

ส่วนที่ 5 บ้านม่วงกับการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลง แสดงภาพถ่ายที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตของชุมชน เช่น ชาวบ้านปลูกอ้อยแทนข้าวเพื่อสนองโรงงานน้ำตาลที่มีอยู่มากในเขตแม่น้ำแม่กลอง การสร้างเขื่อน การดูตกรายเพื่อใช้ในการก่อสร้าง

แบ่งพื้นที่แต่ละส่วนด้วยฝาผนัง ทำให้ที่ว่างภายในอาคาร ซึ่งเป็นอาคารขนาดเล็กต่อเชื่อมกันโดยตลอด จึงไม่ก่อให้เกิดความรู้สึกอึดอัดคับแคบ นอกจากนี้ฝ้าเพดานยังมีลักษณะสูงต่ำแตกต่างกัน โดยสัมพันธ์กับระดับของพื้นที่ ทำให้ที่ว่างย่อยแต่ละส่วนปรากฏขอบเขตที่ชัดเจน แม้ว่าจะไม่มีผนังกันก็ตาม

เนื่องจากอาคารพิพิธภัณฑสถานเป็นอาคารขนาดเล็กเนื้อที่ห้องจัดแสดงไม่มากนักหากใช้ตู้จัดแสดงทั้งหมด จะเบียดบังเนื้อที่และทำให้ไม่สะดวกในการเดินชม จึงออกแบบตู้ในลักษณะพิเศษ ตู้และแท่นมีรูปแบบต่างๆ คือ

1. ตู้จัดแสดงแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนล่างทำจากไม้ ด้านหน้าสามารถเปิดได้ ด้านบนทำจากกระจก พื้นตู้กรุด้วยผ้าเนื้อหนาเพื่อป้องกันไม่ให้วัตถุเสียดสีกับพื้นตู้ ตู้จัดแสดงปิดได้สนิททำให้ป้องกันแมลงและสัตว์ต่างๆได้

2. ตู้ฝังเข้าไปในฝาผนังทำให้พื้นที่ว่างยังคงมีอยู่เท่าเดิม ภายในตู้แบ่งออกเป็นชั้นๆ

3. รูปแบบคล้ายกับตู้1และ2 มารวมกัน ตู้จัดแสดงคัมภีร์ใบลาน สมุดข่อย

4. แท่นจัดแสดงมีครอบกระจก สำหรับจัดแสดงวัตถุที่เป็นชิ้นเดียว หรือ 2-3 ชิ้น แท่นฐานที่ใช้วางวัตถุ มีลักษณะเป็นสี่เหลี่ยมทำจากไม้ มีกระจกครอบอยู่บนแท่น เพื่อป้องกันฝุ่นละอองและป้องกันการหยิบจับ

5. แท่นคล้ายกับแบบที่4 แต่ไม่มีกระจกครอบ จะมีโลหะยึดไว้ จึงค่อนข้างอันตราย เพราะอาจมีสิ่งมากระทบกระแทกทำให้วัตถุตกลงมาเสียหาย และไม่ปลอดภัยจากการหยิบจับ

2.2 ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของบ้านเกาะแรต ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

คณะผู้วิจัย ทำการประชุมกลุ่มระดมความคิดเห็นในประเด็นของศักยภาพของชุมชนในการส่งเสริมด้านการท่องเที่ยว ใน 3 ด้าน คือ ด้านสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว และด้านสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว เพื่อนำผลการศึกษามาวิเคราะห์ในการจัดทำรูปแบบศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านเกาะแรต ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ที่เหมาะสมตามบริบท และศักยภาพที่ชุมชนมีอยู่ สามารถนำเสนอผลการศึกษาดังนี้

1. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักมีความคิดเห็นว่า จุดเด่นหรือสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนไทยทรงดำบ้านเกาะแรด ประกอบด้วย 1.1 การแต่งกาย 1.2 ลักษณะบ้านเรือน 1.3 วิถีชีวิต อาหารและการประกอบอาชีพ 1.4 ความเชื่อประเพณีและการละเล่นพื้นบ้าน 1.5 ศิลปหัตถกรรม ผลิตภัณฑ์และสินค้าของชุมชน

2. ความคิดเห็นด้านการเข้าถึงศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านเกาะแรด มีความคิดเห็นว่า สามารถเข้าถึงด้วยรถยนต์ส่วนตัวได้ง่ายและสะดวกที่สุด ทั้งนี้ต้องประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อดำเนินการปรับปรุงสภาพถนน รวมถึงการมีป้ายบอกเส้นทางให้ชัดเจนมากขึ้น

3. ความคิดเห็นด้านสิ่งอำนวยความสะดวกของศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านเกาะแรด พบว่า สถานที่จอดรถมีความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยว แต่ทั้งนี้ยังขาดเรื่องห้องสุขา และร้านขายสินค้าชุมชนในเขตศูนย์การเรียนรู้

นอกจากนี้ยังได้มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ดังนี้

- ควรเพิ่มแผนผังหรือป้ายบอกเส้นทางท่องเที่ยวให้มากขึ้น จะได้มีความชัดเจนสำหรับแหล่งท่องเที่ยวและสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยว

- ต้องการให้มีการขายสินค้า ผลิตภัณฑ์ต่างๆ ของชุมชน และอาหาร รวมทั้งดูแลบริเวณการขายสินค้า ผลิตภัณฑ์ และอาหารให้มีความสะอาดเรียบร้อย

- ควรมีชนิดสินค้าหลากหลายและเพิ่มจำนวนมากขึ้น ทั้งของกินของใช้ ของที่ระลึก เป็นต้น รวมทั้งต้องได้มาตรฐานคุณภาพและราคาที่เหมาะสม

- การรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยและความสะอาดในแหล่งท่องเที่ยว

- ควรเพิ่มการบริการข้อมูล ความรู้ เกี่ยวกับชาวไทยทรงดำ

- เพิ่มบริการห้องสุขาให้มากขึ้น เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่อาจเพิ่มจำนวนมากขึ้น เพื่อจะได้รับความสะดวกในการใช้บริการ

- ควรจัดสถานที่จอดรถให้ชัดเจน มีการจัดระบบการจราจรในแหล่งท่องเที่ยวอย่างมีระบบ เส้นทางเข้า-ออก

- ต้องการให้มีจักรยานไว้ให้บริการ เพื่อชมวิถีชีวิต ความเป็นอยู่หรือท่องเที่ยวบริเวณแหล่งท่องเที่ยว หรือสถานที่ใกล้เคียง

- ควรมีกิจกรรมการท่องเที่ยวเกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ในชุมชน เช่น กิจกรรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมกายเต่งกายท้อถิ่นของชุมชน กิจกรรมด้านภาษา กิจการด้านการผลิตสินค้า เป็นต้น เพื่อดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวอีกทางหนึ่ง

2.3 การวิเคราะห์รูปแบบเดิมของศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านเกาะแรด ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

ชุมชนไทยโซ่งบ้านเกาะแรดพัฒนา อำเภอบางเลน เป็นชุมชนไทยโซ่งที่เข้มแข็ง ใช้ศูนย์เด็กเล็ก เป็นศูนย์ของชุมชนไทยโซ่ง มีสิ่งของเครื่องใช้ของไทยโซ่งเก็บไว้ บ้านเกาะแรด เป็นหมู่บ้านใหญ่จึงมีประวัติความเป็นมา เรื่องราว ศิลปะ รวมถึงวัตถุทางวัฒนธรรมพอสมควร ที่หมู่บ้านมีศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านเกาะแรด ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม อยู่ที่เลขที่ 119 หมู่ 11 ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

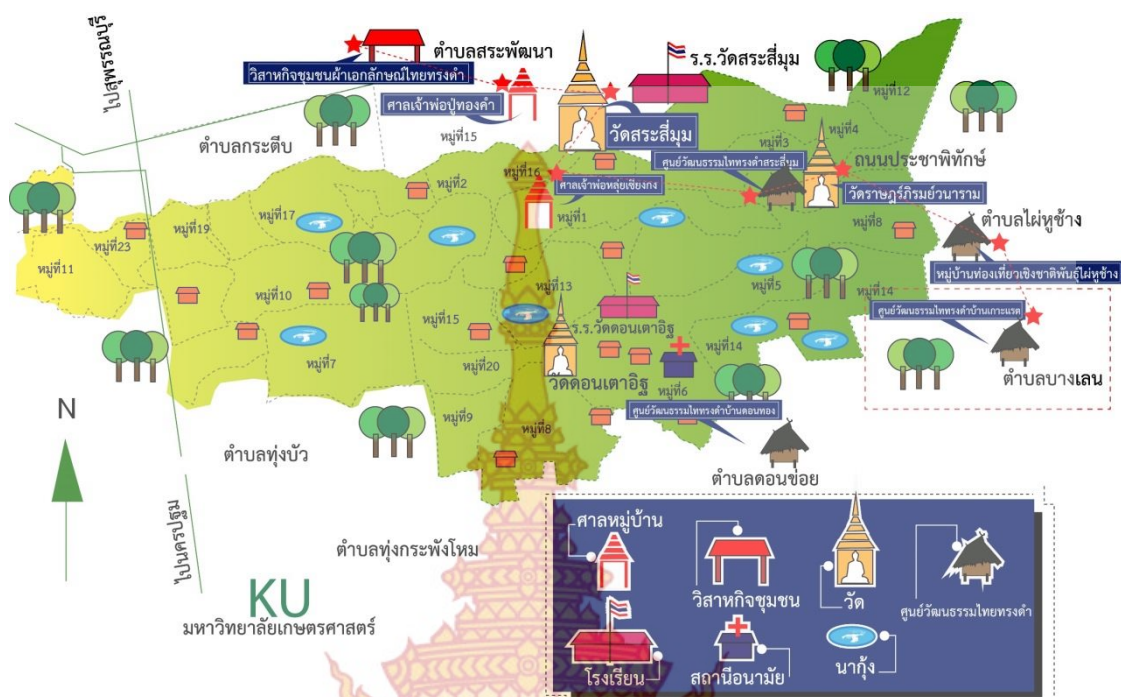
ศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านเกาะแรด ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากจังหวัดนครปฐมในการดำเนินการจัดสร้างศูนย์การเรียนรู้ฯ ในปีงบประมาณ 2550 ในช่วงแรกของการเปิดดำเนินการ จะเปิดทำการวันเสาร์ วันอาทิตย์และวันหยุดนักขัตฤกษ์ ตั้งแต่เวลา 09.00-15.00 น. โดยมีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมไม่มากนัก แต่จะมีนักท่องเที่ยวมาศึกษาดูงานแบบหมู่คณะ โดยจะต้องทำหนังสือแจ้งประธานหรือคณะกรรมการล่วงหน้าอย่างน้อย 5 วัน เพื่อพิธีภัณฑ์ฯ จะได้ทำความสะอาดและเตรียมความพร้อมในการให้การต้อนรับ ในช่วงต่อมามีผู้มาเยี่ยมชมเฉพาะรูปแบบหมู่คณะเท่านั้น ซึ่งสิ่งของจัดแสดง ระบบป้ายประชาสัมพันธ์ หรือการให้ความรู้เกิดการเสื่อมสภาพ ขาดการดูแลรักษา จึงทำให้ศูนย์ฯ ไม่เปิดดำเนินการ กลายเป็นที่เก็บของเก่า แสดงดังภาพ

ภาพที่ 8 ศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงตำบ้านเกาะแรต ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐมรูปแบบเดิม

ทั้งนี้หากมีการปรับปรุงก็จะสามารถนำไปเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวด้านชาติพันธุ์ในพื้นที่ต่างๆ ได้ เช่น หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ไผ่หูช้าง กลุ่มทอผ้าพื้นเมือง กลุ่มหัตถกรรมจักสานที่หมู่ 12 เป็นต้น

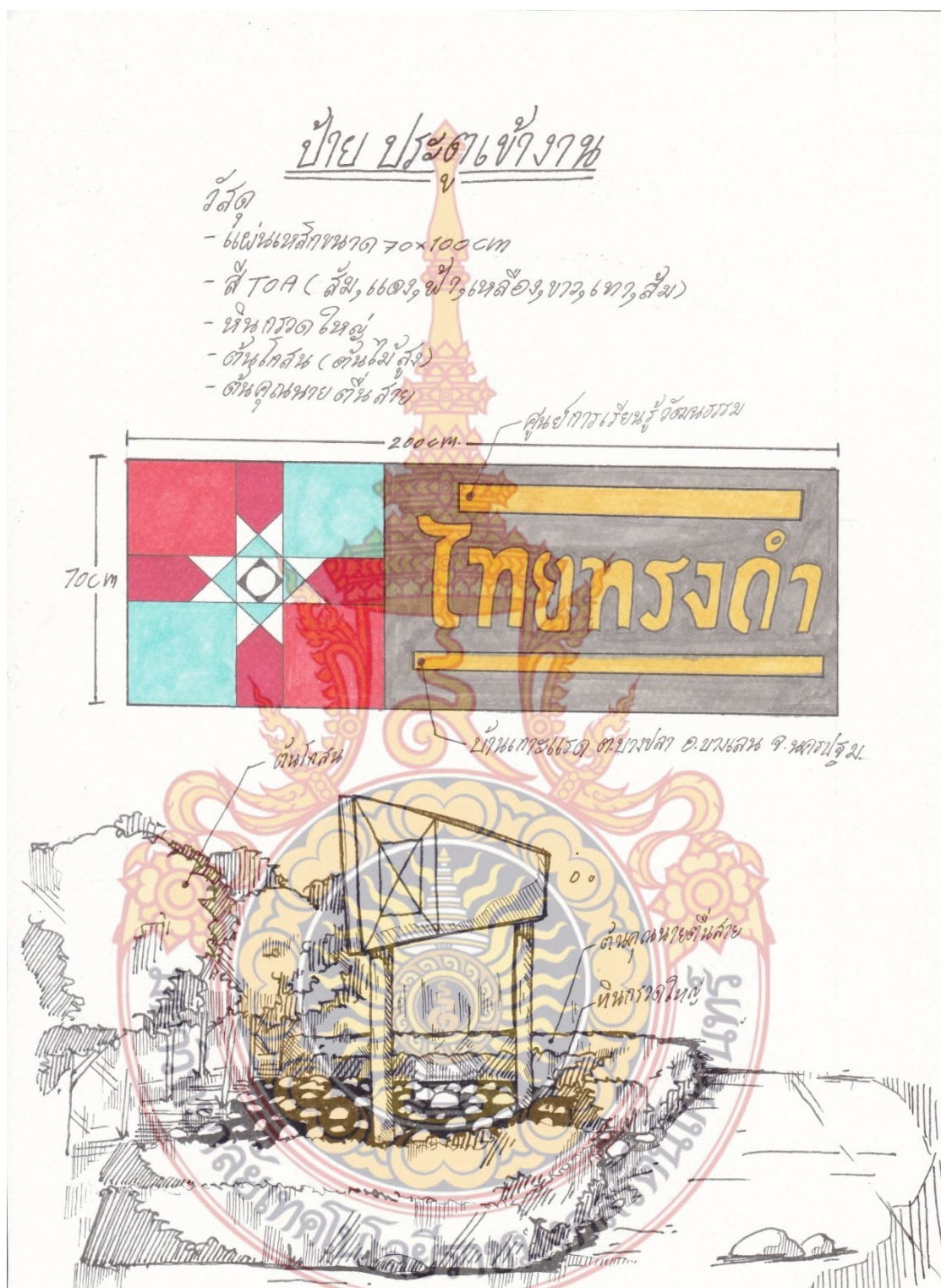

ภาพที่ 9 แผนที่ท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ไทยทรงดำในเขตอำเภอบางเลน และอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม

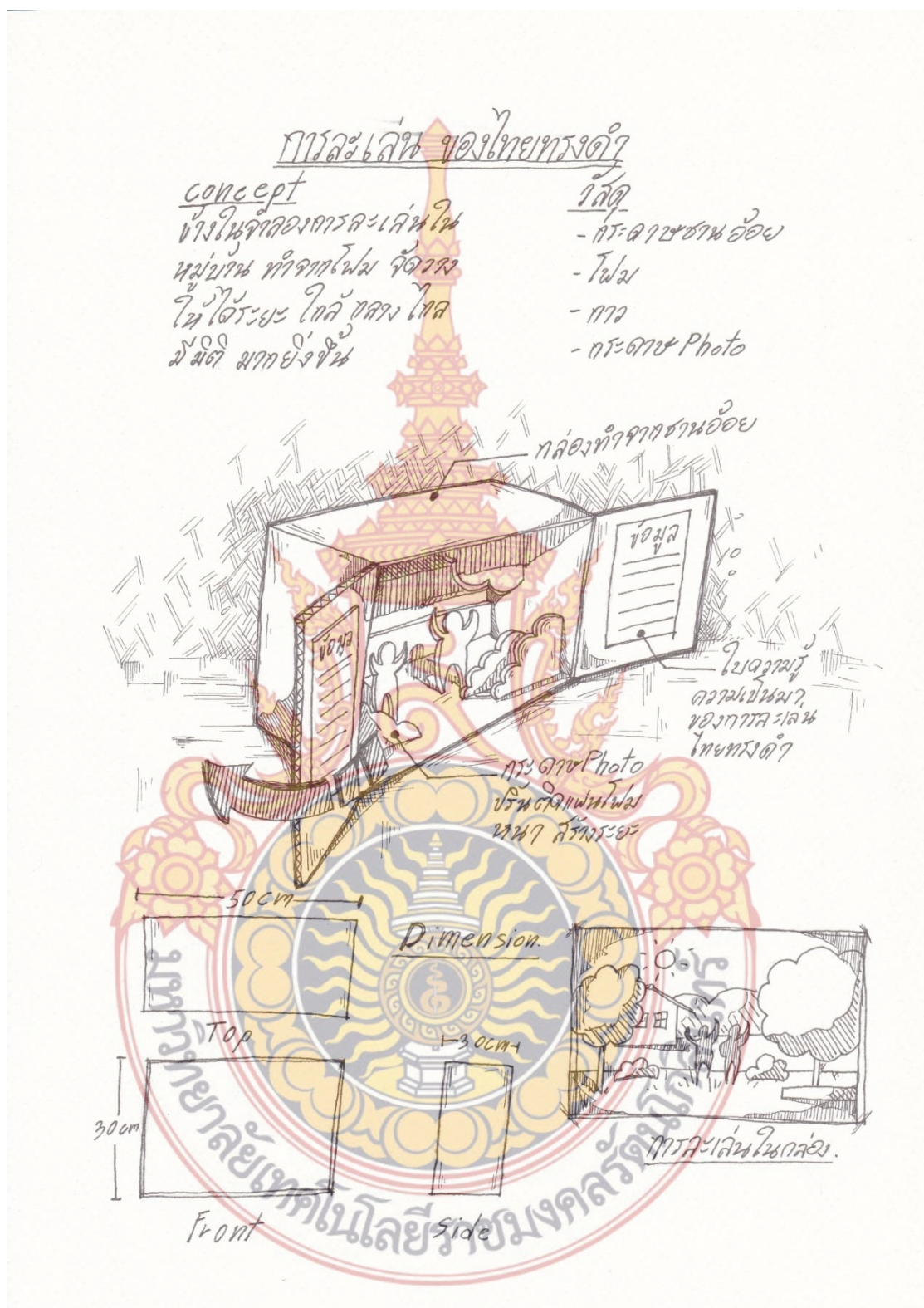
ตอนที่ 3 การสร้างต้นแบบศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านเกาะแรต ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม โดยชุมชนมีส่วนร่วม

3.1 การจัดทำภาพร่างการออกแบบและจัดการสภาพแวดล้อมทางกายภาพภายในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

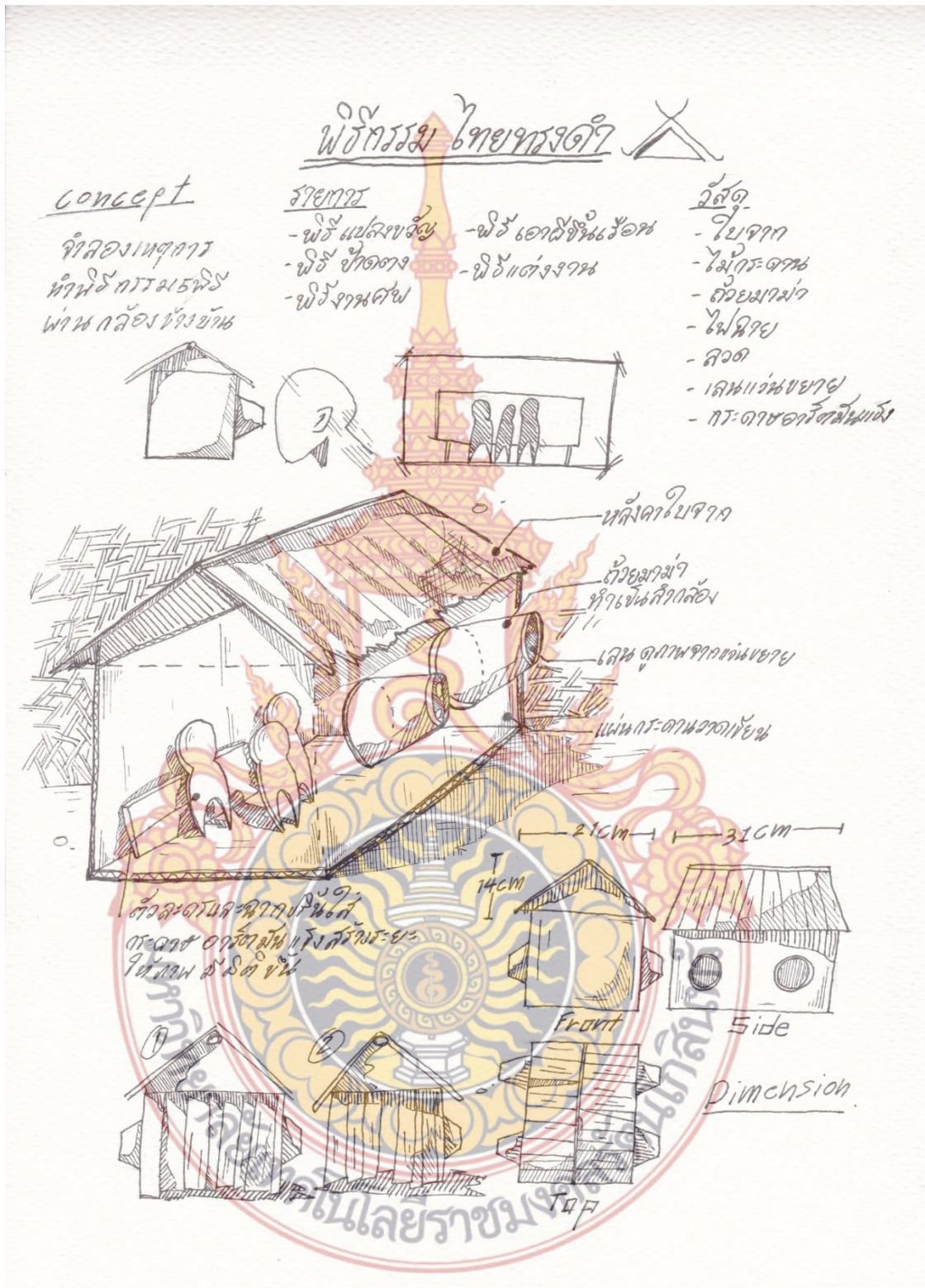

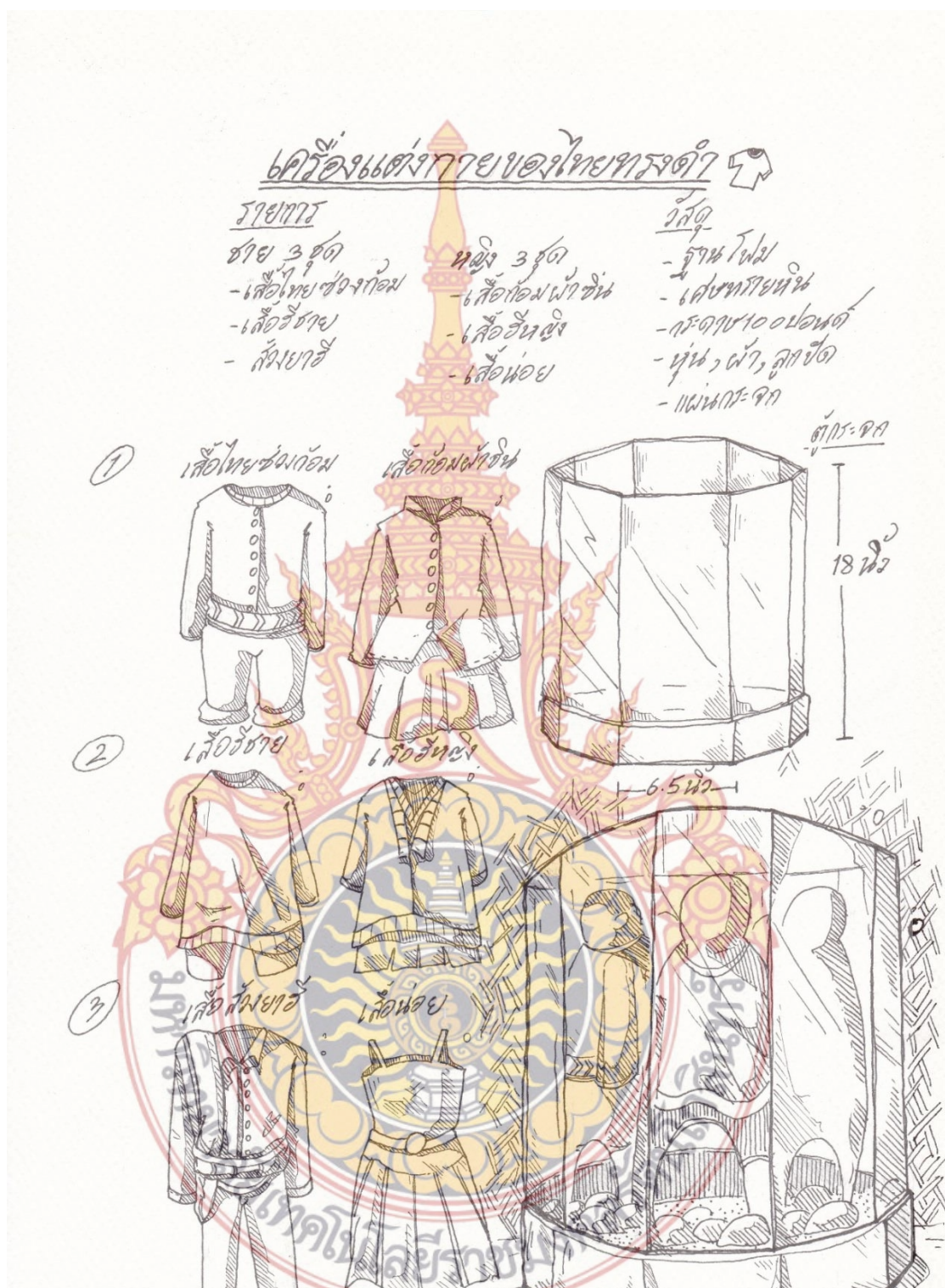
ภาพที่ 10 ป้ายศูนย์การเรีนรู้อัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านเกาะแรด ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม และภูมิทัศน์บริเวณด้านหน้าศูนย์

ภาพที่ 11 แบบร่างสื่อผสมสำหรับการจัดแสดงภายในศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านเกาะแรต เรื่องการละเล่น

ภาพที่ 12 แบบร่างสื่อผสมสำหรับการจัดแสดงภายในศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านเกาะแรต เรื่องพิธีกรรม

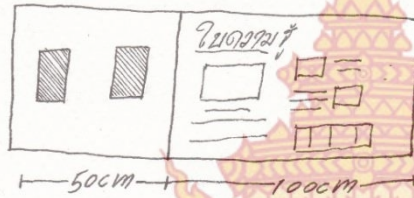
ภาพที่ 13 แบบร่างเสื้อผ้าสำหรับการจัดแสดงภายในศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านเกาะแรต เรื่องเครื่องแต่งกาย

พื้เสนเรื่อน ไทยทรงดำ

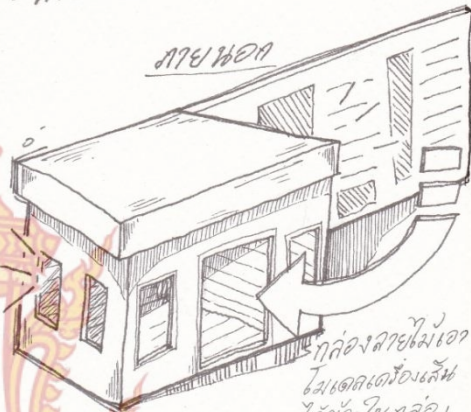
วัสดุ

- กล้องกระดาษแข็ง
- ดินญี่ปุ่น สีทริบสีผงขาว
- กระดาษ Photo ปิ้งเพื่อทา
- แพนหอคมึเพียฟ
- เหล็กตั้งฐานกล้อง
- สีส้อดิลัก
- ไฟต่อสีทริบในแสง
- สีเปรสสีดำ

Front

ภายใน

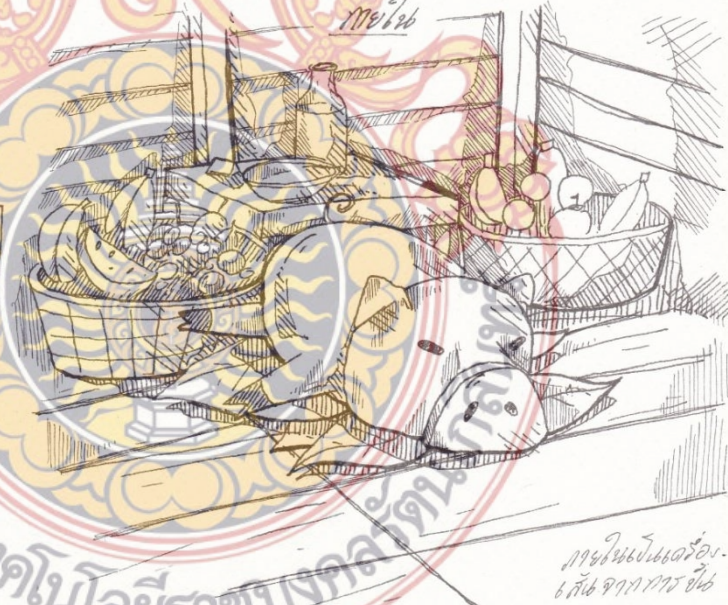

กล่องภายในเอด
ไม่แตกเดืองเส้น
ใช้ขั้วในกล้อง

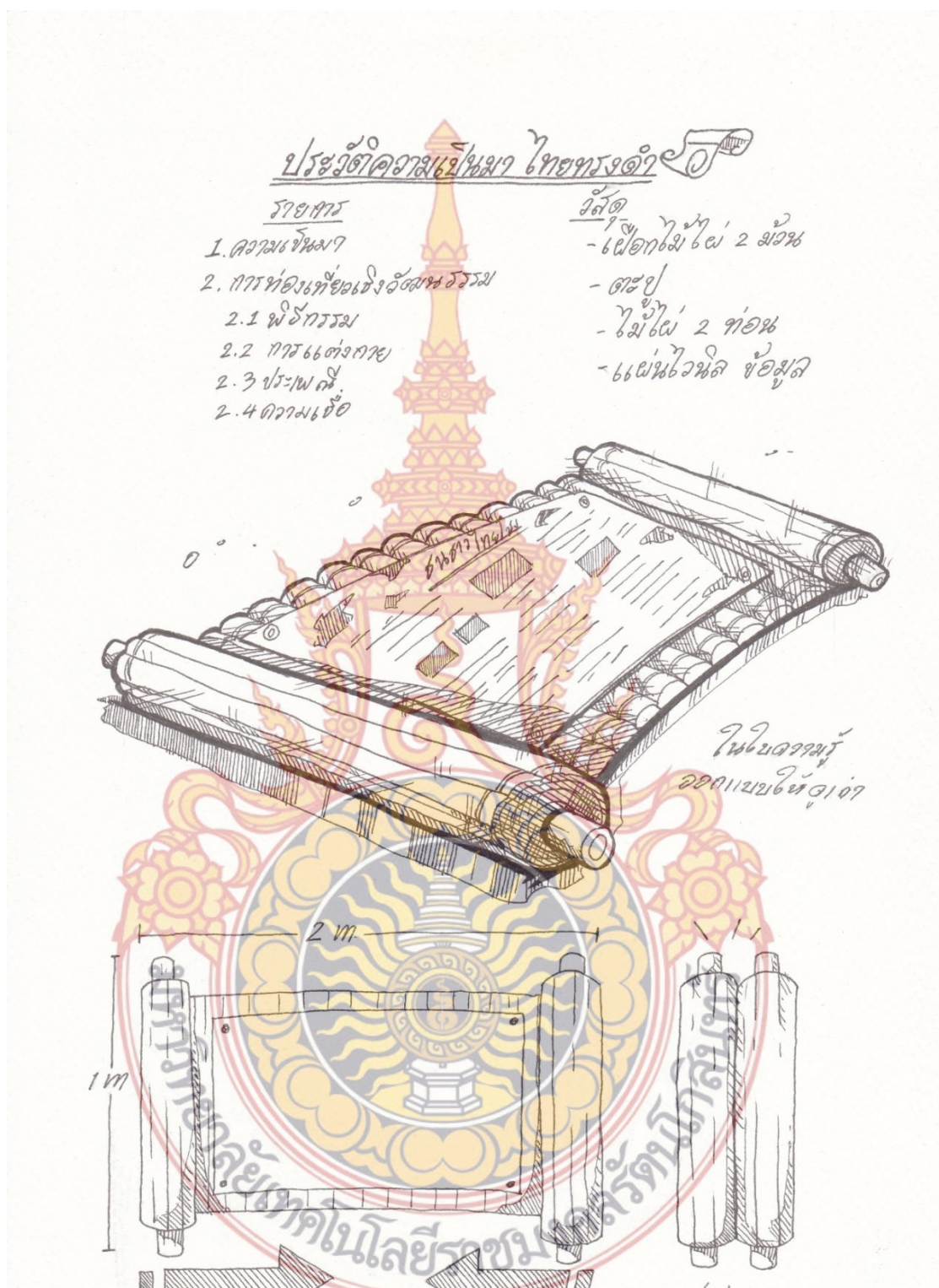
side

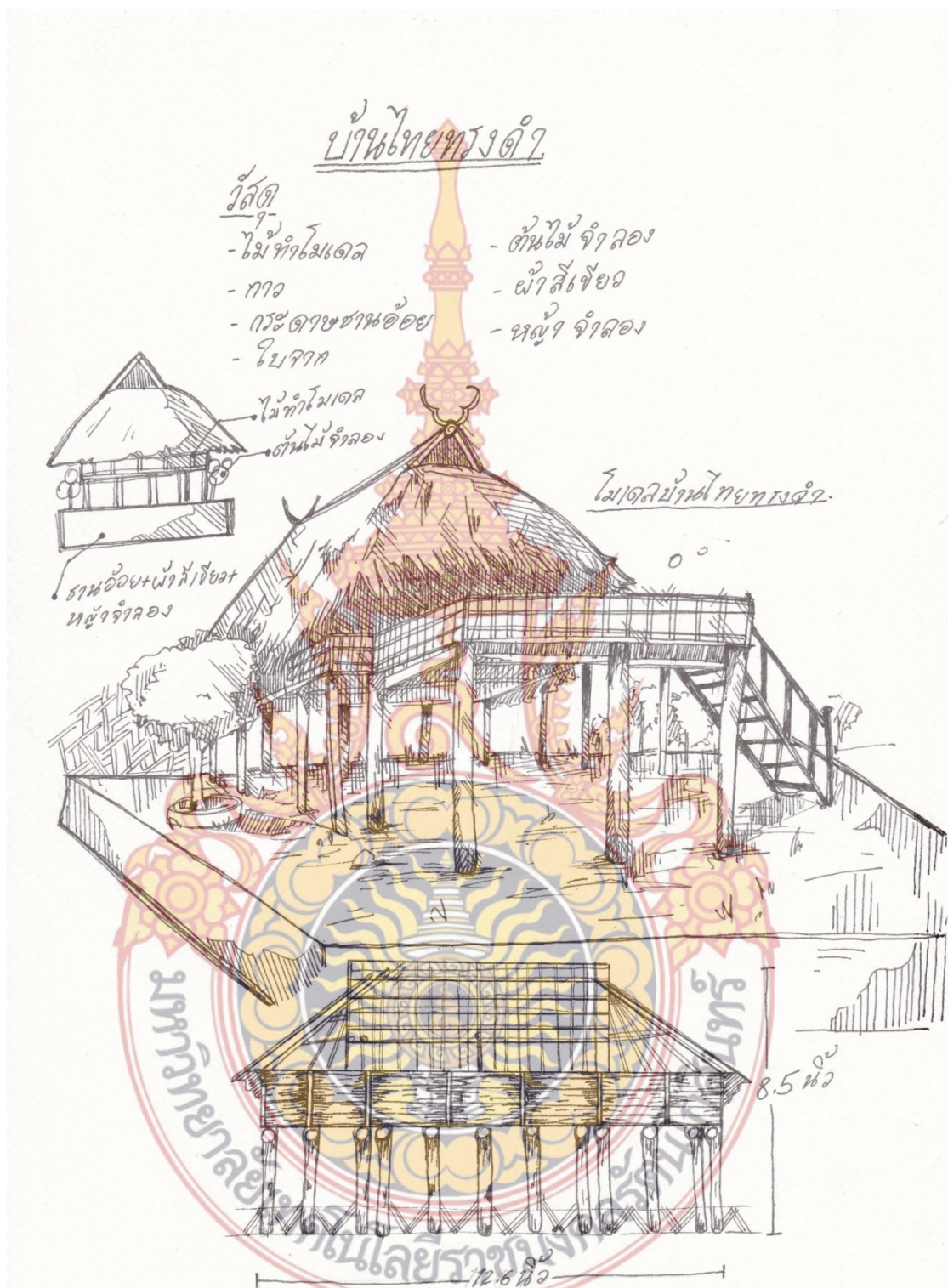
Top

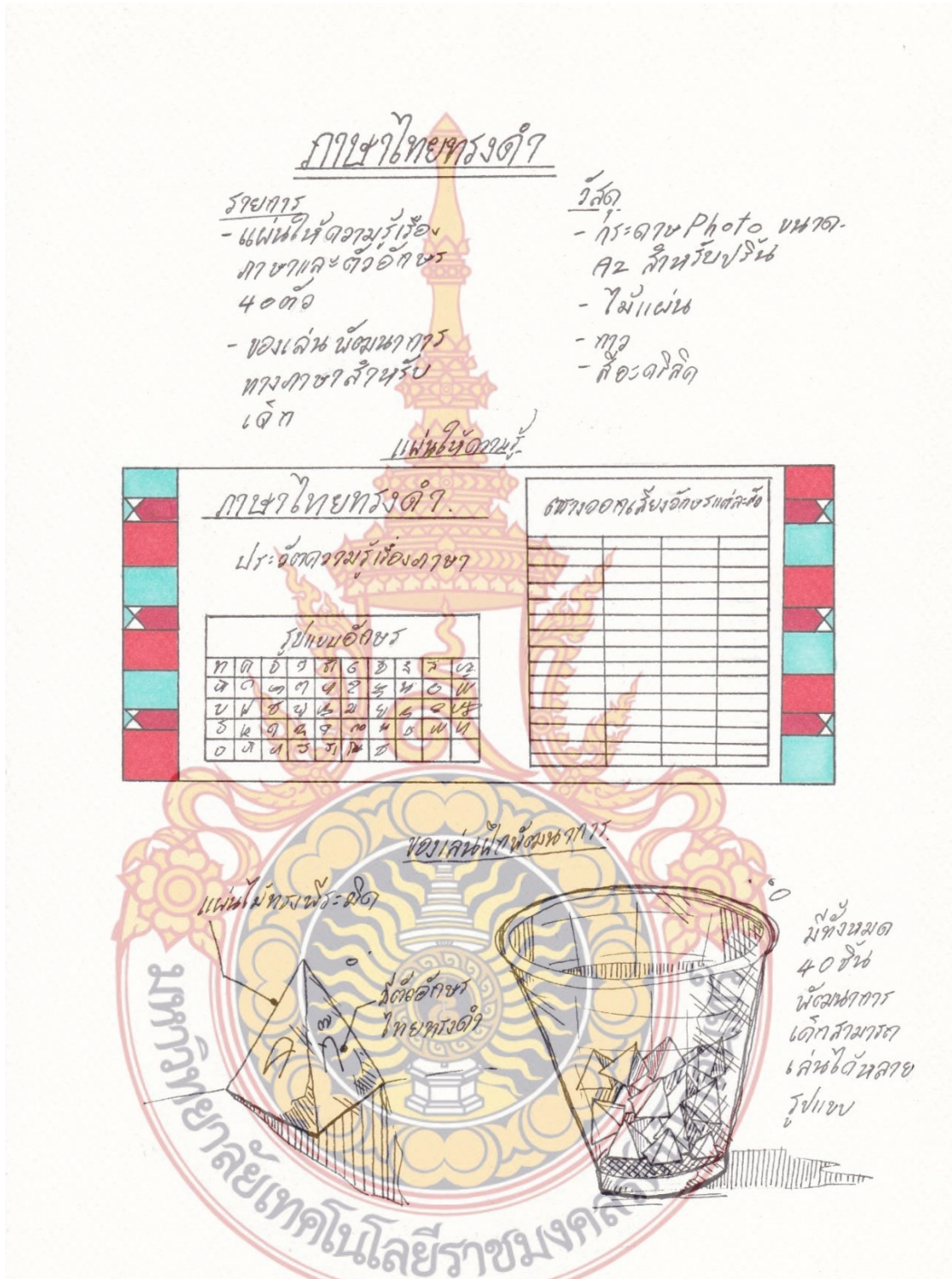
ภาพที่ 14 แบบร่างสื่อผสมสำหรับการจัดแสดงภายในศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านเกาะ
แรต เรื่องพื้เสนเรื่อน

ภาพที่ 15 แบบร่างสื่อผสมสำหรับการจัดแสดงภายในศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านเกาะแรต เรื่องประวัติความเป็นมา

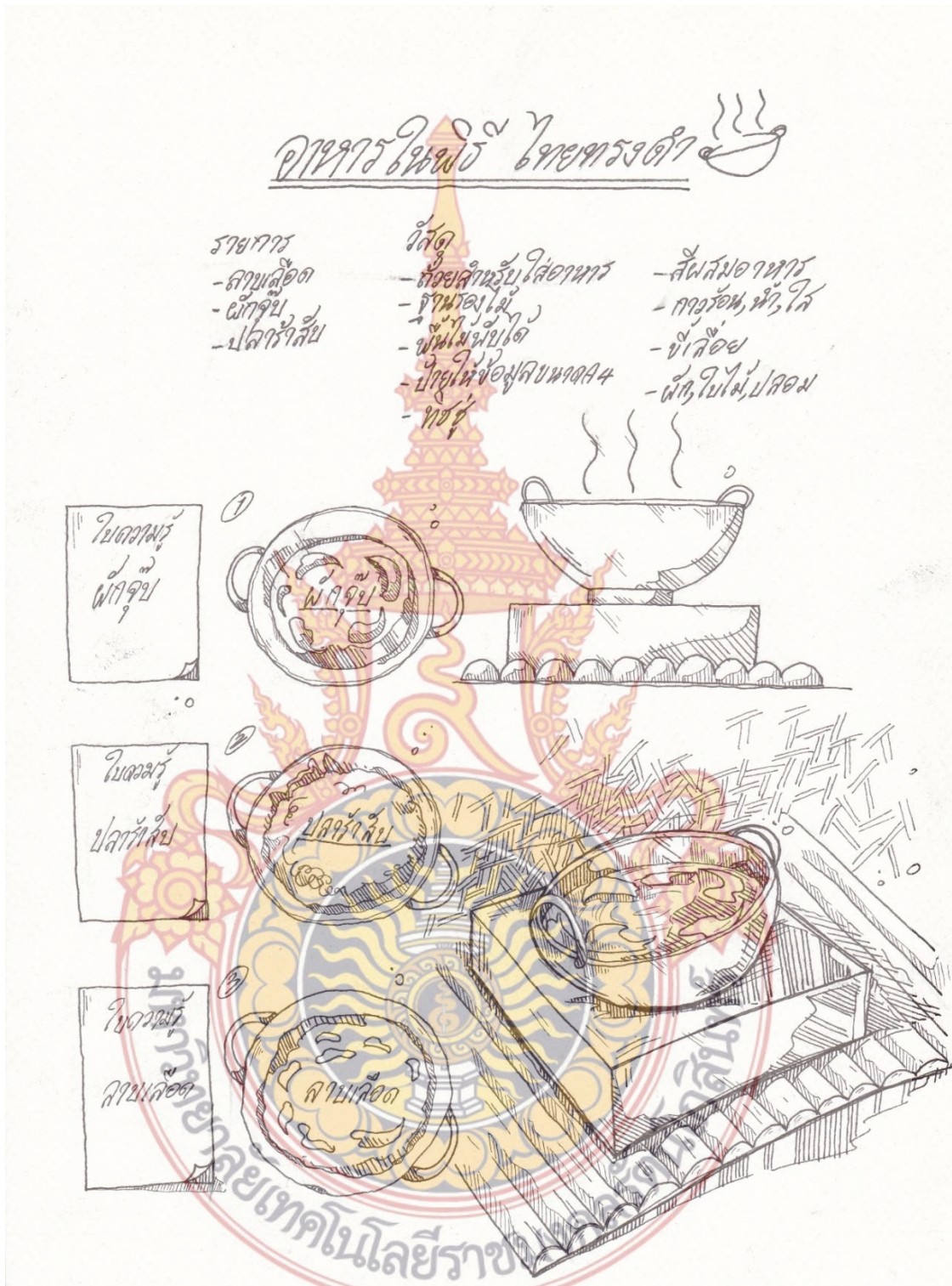

ภาพที่ 16 แบบร่างสื่อผสมสำหรับการจัดแสดงภายในศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านเกาะแรต เรื่องบ้านเรือนไทยทรงดำ

ภาพที่ 17 แบบร่างสื่อผสมสำหรับการจัดแสดงภายในศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านเกาะแรต เรื่องภาษา

ภาพที่ 18 แบบร่างสื่อผสมสำหรับการจัดแสดงภายในศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านเกาะแรต เรื่องอาหารพื้นบ้านไทยทรงดำ

3.2 ชิ้นงานสำเร็จสื่อผสมสำหรับการจัดแสดงภายในศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำ

บ้านเกาะแรต

ภาพที่ 19 ผลงานสื่อผสมสำหรับการจัดแสดงภายในศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านเกาะแรต

ภาพที่ 20 แผนการจัดแสดงผลงานสื่อผสมสำหรับการจัดแสดงภายในศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านเกาะแรต

3.3 การประเมินรูปแบบผลงานสื่อผสมสำหรับการจัดแสดงภายในศูนย์การเรียนรู้

วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านเกาะแรต และแปลงการจัดแสดงผลงาน

การประเมินรูปแบบผลงานสื่อผสมสำหรับการจัดแสดงภายในศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านเกาะแรต และแปลงการจัดแสดงผลงาน โดยการประชุมระดมความคิดของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก พบว่า สื่อผสมที่ออกแบบขึ้นเพื่อนำไปจัดแสดงภายในศูนย์การเรียนรู้ฯ มีความหลากหลาย มีความน่าสนใจ และมีความแปลกใหม่ มีมิติ มีการจำลองเหตุการณ์ที่ทำให้เห็นชัดเจน จะช่วยให้ผู้มาเยี่ยมชมสนใจมากยิ่งขึ้น และช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ได้มากขึ้น ป้ายชื่อศูนย์มีความสวยงาม และความคงทนมากขึ้นกว่าเดิม สามารถถอดอัตลักษณ์ที่สำคัญของกลุ่มชาติพันธุ์ได้อย่างดี

ส่วนข้อเสนอแนะเพิ่มเติม พบว่า สื่อผสมบางประเภทควรเพิ่มเติมความคงทนของผลงานให้มากขึ้น

3.4 การจัดศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านเกาะแรต โดยการมีส่วนร่วมของ

ชุมชน

ภาพที่ 21 การเตรียมความพร้อมสถานที่

ภาพที่ 22 ศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านเกาะแรต ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

ภาพที่ 23 ผลงานสื่อผสมกลุ่มเรื่อง ของใช้ในชีวิตประจำวัน

ภาพที่ 24 ผลงานสื่อผสมกลุ่มเรื่อง ประวัติความเป็นมาของไทยทรงดำ

ภาพที่ 25 ผลงานสื่อผสมกลุ่มเรื่อง อาหาร

ภาพที่ 26 ผลงานสื่อผสมกลุ่มเรื่อง การละเล่น

ภาพที่ 27 ผลงานสื่อผสมกลุ่มเรื่อง พิธีเสนเรือน

ภาพที่ 28 ผลงานสื่อผสมกลุ่มเรื่อง ภาษา

3.5 ผลการประเมินความพึงพอใจต่อรูปแบบศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้าน

เกาะแรต ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลความคิดเห็นจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ประกอบด้วย ผู้นำชุมชนและสมาชิกในชุมชนที่มีเชื้อสายไทยทรงดำจำนวน 30 คน กลุ่มนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชน จำนวน 20 คน รวมทั้งสิ้น 50 คน สามารถแสดงผลการศึกษาได้ดังนี้

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 52 และเพศชายร้อยละ 48 มีอายุอยู่ในช่วง 41-50 ปีมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 36 รองลงมาเป็นช่วง 20-30 ปี คิดเป็นร้อยละ 28 ประกอบอาชีพเกษตรกรมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 44

การศึกษาคความพึงพอใจต่อรูปแบบศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านเกาะแรต ทำการแปลผลโดยใช้เกณฑ์ ตามแนวคิดของ เบสท์ (Best W. John. 1997) มีรายละเอียดดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.51 - 5.00	หมายถึง	มีรูปแบบที่เหมาะสมมากที่สุด
ค่าเฉลี่ย 3.51 - 4.50	หมายถึง	มีรูปแบบที่เหมาะสมมาก
ค่าเฉลี่ย 2.51 - 3.50	หมายถึง	มีรูปแบบที่เหมาะสมปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.51 - 2.50 หมายถึง มีรูปแบบที่เหมาะสมน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 - 1.50 หมายถึง มีรูปแบบที่ควรปรับปรุง

ผลการศึกษา พบว่า ก่อนการเข้ามศึกษาศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านเกาะแรต กลุ่มตัวอย่างมีระดับความรู้ในเรื่องกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 2.66; S.D = 0.48) และหลังจากการเข้ามมีความรู้เพิ่มขึ้นในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.36; S.D = 0.48) ได้รับประโยชน์จากการเข้ามในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.46; S.D = 0.50) และมีความประทับใจในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.12; S.D = 0.33)

ส่วนข้อมูลและการนำเสนอของพิพิธภัณฑ์ พบว่า รูปแบบการจัดแสดงข้อมูลน่าสนใจในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.48; S.D = 0.50) มีการนำเสนอด้วยเทคนิคสมัยใหม่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.16; S.D = 0.51) และข้อมูลที่น่าสนใจ ชัดเจนในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.10; S.D = 0.74)

มีความเหมาะสมของสถานที่จัดศูนย์การเรียนรู้ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.58; S.D = 0.50) และบริเวณศูนย์การเรียนรู้สะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อยในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.08; S.D = 0.49)

ตารางที่ 1 จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและระดับความพึงพอใจต่อรูปแบบศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านเกาะแรต

ข้อคำถาม	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
ผู้เข้าชม			
1. ก่อนเข้าชมท่านมีความรู้เรื่องนี้เพียงใด	2.66	0.48	ปานกลาง
2. หลังจากเข้าชมท่านมีความรู้เพิ่มมากขึ้นเพียงใด	4.36	0.48	มาก
3. ประโยชน์ที่ท่านได้รับจากการเข้าชมครั้งนี้	4.46	0.50	มาก
4. ผู้เข้าชมมีความประทับใจ	4.12	0.33	มาก
ข้อมูลและการนำเสนอของพิพิธภัณฑ์			
1. ข้อมูลที่น่าสนใจ ชัดเจน	4.10	0.74	มาก
2. รูปแบบการจัดแสดงข้อมูลน่าสนใจ	4.48	0.50	มาก
3. การนำเสนอด้วยเทคนิคสมัยใหม่	4.16	0.51	มาก
สถานที่			
1. ความเหมาะสมของสถานที่จัดศูนย์การเรียนรู้	4.58	0.50	มากที่สุด
2. บริเวณศูนย์การเรียนรู้สะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อย	4.08	0.49	มาก

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านเกาะแรด ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม สามารถสรุปผลและอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การศึกษาได้ ดังนี้

1. สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล

การศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านเกาะแรด ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม พบว่ามีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เพราะ การศึกษาบริบททางวัฒนธรรมไทยทรงดำให้พบว่าวัฒนธรรม ประเพณีรวมถึงพิธีกรรมและความเชื่อของชาวไทยทรงดำมีเอกลักษณ์เป็นของตนเองที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ การแสดงออกในส่วนนี้ได้ถูกนำมาจัดไว้เป็นนิทรรศการเพื่อการเรียนรู้ในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

ศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านเกาะแรด ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากจังหวัดนครปฐมในการดำเนินการจัดสร้างศูนย์การเรียนรู้ฯ ในปีงบประมาณ 2550 ศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านเกาะแรด ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม และความร่วมมือร่วมใจของชาวบ้านในชุมชนด้วยการร่วมบริจาคสิ่งของ เครื่องใช้ วัสดุ อุปกรณ์ใช้สอยและเครื่องมือทำมาหากินในอดีต รวมทั้งชุมชนมีส่วนร่วมในการบริจาคเงินเพื่อสมทบทุนร่วมกับภาครัฐเป็นสถานที่จัดเก็บและแสดงนิทรรศการเกี่ยวกับวิถีชีวิต ประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวกับกลุ่มไทยทรงดำโดยมีบุคลากรในชุมชน ผู้นำท้องถิ่นและพระสงฆ์ ร่วมบริหารจัดการ พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ อนุรักษ์ สืบสานวัฒนธรรมระดับท้องถิ่น ของอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม อีกทั้งยังเป็นแหล่งส่งเสริมปลูกฝังให้เยาวชนรุ่นใหม่ในชุมชนเกิดจิตสำนึกรัก วัฒนธรรมและภาคภูมิใจชุมชนให้คงอยู่สืบไป สอดคล้องกับธงชัย ลุ่มเพชร (2554) และวิลาวัลย์ ปานทอง และคณะ (2549) ชาวไทยทรงดำมีวัฒนธรรมประเพณีที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ มีประเพณีเสนเรือน ประเพณีการแต่งงาน ประเพณีขึ้นบ้านใหม่ และประเพณีงานศพ ชาวไทยทรงดำมีวัฒนธรรมการแต่งกาย การไว้ทรงผมปั้นเกล้า มีภาษาพูดและภาษาเขียนเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของไทย

ทรงดำ เอกลักษณ์ประจำกลุ่มชาติพันธุ์ ด้านที่อยู่อาศัย มีการก่อสร้างเป็น ทรงหลังเต่า หลังคามุงด้วย หญ้าคา ฝาและพื้นใช้ไม้ไผ่เอามาทำเป็นฟากสับ การก่อสร้างจะไม่ใช้ตะปู แต่จะใช้สลัก ลิ่ม และหวาย เป็นเรื่องถุกยึด ต่อมาบ้านก็จะพัฒนาไปตามยุคสมัย ด้าน อาหารการกิน มีอาหารทั้งคาวและหวาน อาหารความมีหลายประเภท ได้แก่ ประเภทยำ เช่น ยำเตา และจู้บผัก ประเภทแกง เช่น แกงหน่อส้ม และแกงผำ ประเภทแจ่ว เช่น แจ่วปลาร้า ทั้งนี้ เครื่องเทศสำคัญคือ “มะแข่น” ส่วนอาหารหวานมี หลายประเภท เช่น ขนมข้าวจี๋ ขนมพันตอง และขนมข้าวเหนียววงดำ ด้านการแต่งกาย ชาวไทยทรงดำจะแต่งด้วยสีดำ โดยสวมใส่ได้ทุกโอกาส โดยเสื้อที่เป็นพิธีการคือ เสื้อฮี ซึ่งเป็นเสื้อประจำตัวของแต่ละคนที่จะใช้เสื้อมีไปจนตาย บ้านความเชื่อและพิธีกรรม ความเชื่อเรื่องผีเป็นความเชื่อสำคัญที่ก่อให้เกิดพิธีกรรมต่างๆ ผีที่มีอำนาจสูงสุดคือ ผีแถน ซึ่งถือว่าเป็นเทพเทวดา ส่วนผีที่คอยปกป้องรักษา ลูกหลานคือผีบรรพบุรุษ พิธีกรรมสำคัญที่ต้องปฏิบัติคือ พิธีเสนเรือน ส่วนพิธีกรรม อื่นๆ ที่เป็นเอกลักษณ์ เช่น พิธีศพ และพิธีแต่งงาน เป็นต้น

พื้นที่การจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำบ้านเกาะแรด รูปแบบการจัดสิ่งของเป็นไปในลักษณะชาวบ้านร่วมจัดพบว่า ไม่ได้เป็นไปตามหลักทางวิชาการที่ถูกต้อง เป็นการจัดแสดงด้วยวัสดุสิ่งของที่ขาดองค์ความรู้ในเรื่องการให้รายละเอียดต่างๆ รวมถึงรูปแบบการจัดองค์ความรู้ด้านหมวดหมู่ของวัสดุสิ่งของ ทำให้ผู้สนใจที่จะเรียนรู้และเข้าเยี่ยมชมเกิดคำถามและข้อสงสัย หลังจากมีการจัดรูปแบบและพัฒนาองค์ความรู้ในเรื่องดังกล่าวพบว่า ผู้เข้าเยี่ยมชมสามารถอ่านและทำความเข้าใจตอบข้อสงสัยในรายละเอียดต่างๆ จากป้ายจัดแสดงข้อความกำกับได้ด้วยตนเองในช่วงแรกของการเปิดดำเนินการ จะเปิดทำการวันเสาร์ วันอาทิตย์และวันหยุดนักขัตฤกษ์ ตั้งแต่เวลา 09.00-15.00 น. โดยมีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมไม่มากนัก แต่จะมีนักท่องเที่ยวมาศึกษาดูงานแบบหมู่คณะ โดยจะต้องทำหนังสือแจ้งประธานหรือคณะกรรมการล่วงหน้าอย่างน้อย 5 วัน เพื่อพิพิธภัณฑ์ฯ จะได้ทำความสะอาดและเตรียมความพร้อมในการให้การต้อนรับ ในช่วงต่อมามีผู้มาเยี่ยมชมเฉพาะรูปแบบหมู่คณะเท่านั้น ซึ่งสิ่งของจัดแสดง ระบบป้ายประชาสัมพันธ์ หรือการให้ความรู้เกิดการเสื่อมสภาพ ขาดการดูแลรักษา จึงทำให้ศูนย์ฯ ไม่เปิดดำเนินการ กลายเป็นที่เก็บของเก่า

ส่วนรูปแบบการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านเกาะแรด ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม นั้นเมื่อได้รับการพัฒนารูปแบบด้านองค์ความรู้ด้านรายละเอียด และองค์ความรู้ด้านหมวดหมู่แล้วทำให้ผู้ศึกษาเยี่ยมชมเข้าใจคลายข้อสงสัยในด้านดังกล่าวได้เนื่องจากสามารถทำความเข้าใจและอ่านรายละเอียดได้จากป้ายกำกับ การพัฒนารูปแบบที่พัฒนาดังกล่าวได้รับ

ความร่วมมือจากชุมชนโดยชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดสิ่งของและบอกกล่าวให้ข้อมูลที่ถูกต้อง สอดคล้องกับ สุจารีย์ จรัสดวง (2552) ในงานวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น กรุงเทพมหานคร” พบว่า ปัจจัยความสำเร็จของการดำเนินงานและการบริหารจัดการ ประกอบด้วย ปัจจัยดังนี้ - ลักษณะทางกายภาพ เลือกลงสถานที่ที่อยู่ใจกลางชุมชน เนื้อหาและวัตถุสิ่งของที่นำมาจัดแสดง นิทรรศการควรมีความโดดเด่นและแสดงให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ชุมชน รูปแบบนิทรรศการและการจัดแสดง ควรลำดับเนื้อหาและกำหนดเส้นทางการเดินชมที่ชัดเจนเพื่ออำนวยความสะดวกและการเข้าใจ เนื้อหานิทรรศการ ควรมีกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ เช่น ให้ผู้ชมทดลองจับสัมผัสวัตถุจริง และ พิเชษฐ จันทรังษีฉาย (2548) ทำการศึกษา เรื่อง แนวคิดในการออกแบบพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในเขต ภาคเหนือตอนบน โดยทำการศึกษาทฤษฎีเกี่ยวกับเอกลักษณ์และวัฒนธรรมในท้องถิ่นภาคเหนือ ตอนบน และศึกษาแนวคิดในการออกแบบสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เหมาะสมของพิพิธภัณฑ์ ท้องถิ่นในเขตภาคเหนือตอนบน ใช้เครื่องมือแบบสำรวจ เพื่อศึกษาลักษณะสภาพแวดล้อมทาง กายภาพปัจจุบัน และแบบสัมภาษณ์ ในการศึกษาแนวคิดในการออกแบบพิพิธภัณฑ์ ผลการวิจัยพบว่า พิพิธภัณฑ์ควรมีความสัมพันธ์กับเอกลักษณ์ท้องถิ่น มีมุมมองวันระยะเพื่อการมองเห็นพอสมควร มีการจัดผังแบบเปิดโล่ง เพื่อให้อาคารระบายอากาศได้ดี และจะทำให้เกิดพื้นที่โล่งตรงกลางผังสำหรับ นำแสงธรรมชาติเข้ามาใช้

การประเมินรูปแบบผลงานสื่อผสมสำหรับการจัดแสดงภายในศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทย ทรงดำบ้านเกาะแรด และแปลนการจัดแสดงผลงาน โดยการประชุมระดมความคิดของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล หลัก พบว่า สื่อผสมที่ออกแบบขึ้นเพื่อนำไปจัดแสดงภายในศูนย์การเรียนรู้ มีความหลากหลาย มีความน่าสนใจ และมีความแปลกใหม่ มีมิติ มีการจำลองเหตุการณ์ที่ทำให้เห็นชัดเจน จะช่วยให้ผู้มา เยี่ยมชมสนใจมากยิ่งขึ้น และช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ได้มากขึ้น ป้ายชื่อศูนย์มีความสวยงาม และความ คงทนมากขึ้นกว่าของเดิม สามารถถอดอัตลักษณ์ที่สำคัญของกลุ่มชาติพันธุ์ได้อย่างดี และมี ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม โดยให้สื่อผสมบางประเภทควรเพิ่มเติมความคงทนของผลงานให้มากขึ้น จากนั้น ทำการประเมินความพึงพอใจต่อรูปแบบศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านเกาะแรด ตำบลบาง ปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม พบว่า ก่อนการเข้าชมศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้าน เกาะแรด กลุ่มตัวอย่างมีระดับความรู้ในเรื่องกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 2.66; S.D= 0.48) และหลังจากการเข้าชมมีความรู้เพิ่มขึ้นในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.36; S.D= 0.48) ได้รับ

ประโยชน์จากการเข้าชมในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.46; S.D= 0.50) และมีความประทับใจในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.12; S.D= 0.33)

ส่วนข้อมูลและการนำเสนอของพิพิธภัณฑ์ พบว่า รูปแบบการจัดแสดงข้อมูลน่าสนใจในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.48; S.D= 0.50) มีการนำเสนอด้วยเทคนิคสมัยใหม่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.16; S.D= 0.51) และข้อมูลที่น่าสนใจละเอียด ชัดเจนในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.10; S.D= 0.74) สถานที่จัดศูนย์การเรียนรู้มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.58; S.D= 0.50) และบริเวณศูนย์การเรียนรู้สะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อยในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.08; S.D= 0.49) สอดคล้องกับ วรวิทย์ องค์กรุทธรักษา (2544) ศึกษาความต้องการของนักท่องเที่ยวชาวไทยในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ต่อการจัดการพิพิธภัณฑ์ที่พึงประสงค์ ในด้านสิ่งดึงดูดใจ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก และด้านความสะดวกในการเข้าถึง สามารถสรุปได้ว่า นักท่องเที่ยวชาวไทยนั้นให้ความเห็นว่า สิ่งดึงดูดใจของพิพิธภัณฑ์ที่พึงประสงค์นั้นอันดับแรก อาคารของพิพิธภัณฑ์ควรเป็นรูปแบบทางสถาปัตยกรรมแบบผสมผสานระหว่างสถาปัตยกรรมแบบท้องถิ่นและสถาปัตยกรรมที่ทันสมัยในแบบที่ลงตัว ประเภทของพิพิธภัณฑ์ที่อยากชมได้แก่ พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ พิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และพิพิธภัณฑ์ชาติพันธุ์วิทยาและประเพณีพื้นเมือง ในด้านการจัดแสดงวัตถุนั้น มีความเห็นว่า จัดแสดงวัตถุที่จำลองมาได้ แต่ต้องสามารถจับและทดลองสิ่งของที่จัดแสดงได้ สำหรับในการเข้าชม นักท่องเที่ยวยังคงต้องการเจ้าหน้าที่นำชม เจ้าหน้าที่นำบรรยาย และเจ้าหน้าที่ในการนำการสาธิตทดลอง โดยในการนำเสนอเนื้อหา นั้น ไม่จำเป็นต้องนำเสนอเนื้อหาที่ละเอียด แต่ต้องการให้นำเสนอเนื้อหาอย่างกว้างๆ ไม่ใช่คำอธิบายที่ยาก และง่ายต่อการเข้าใจ ส่วนด้านกิจกรรมของพิพิธภัณฑ์ที่นักท่องเที่ยวสนใจ ได้แก่ กิจกรรมตามเทศกาลหรือช่วงเวลาสำคัญ กิจกรรมที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการ กิจกรรมนิทรรศการหมุนเวียนจากพิพิธภัณฑ์แห่งอื่นๆ และกิจกรรมการแสดงและการละเล่นให้ชม

ในด้านสิ่งอำนวยความสะดวกของพิพิธภัณฑ์ ด้านบริเวณสถานที่ดีที่นักท่องเที่ยวต้องการมาเยี่ยมชมได้แก่ ห้องน้ำ ที่สะอาด และมีจำนวนเพียงพอต่อความต้องการ มีสถานที่จอดรถที่สะดวกและปลอดภัย มีร้านอาหาร เครื่องดื่ม และของว่างจำหน่าย มีสวนหย่อมและบริเวณพักผ่อนที่ร่มรื่นสวยงาม มีเก้าอี้จุดนั่งพักและถังขยะที่เพียงพอ และการมีห้องสมุดที่สามารถรวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพิพิธภัณฑ์ดังกล่าว จัดเก็บรักษาไว้ เพื่อง่ายต่อการมาหาความรู้ ในด้านความสะดวกในการเข้าถึงพิพิธภัณฑ์นั้น จำเป็นอย่างยิ่ง เสมือนเป็นการประชาสัมพันธ์และการบริการดังกล่าว อันดับแรกคือการมีป้ายบอกชัดเจนของการเดินทางไปพิพิธภัณฑ์ จำเป็นต้องมีป้ายบอกทางเป็นระยะๆ เพื่อความสะดวกในการเดินทาง พร้อมทั้งต้องกระจายข่าวสารแก่รถรับจ้างทั่วไปให้รับรู้ถึงตำแหน่งที่ตั้งของพิพิธภัณฑ์ เพื่อให้รถรับจ้างเหล่านี้สามารถพาไปได้ เส้นทางในการเดินทาง ควรเน้นการบอกที่ถนนสายหลัก สำหรับการกระจายข่าวสาร นักท่องเที่ยวจะรับรู้การมีอยู่ของพิพิธภัณฑ์จากป้าย

ประกาศระหว่างเส้นทางมากที่สุด รองลงมาคือการรับรู้ผ่านทางวารสารและนิตยสาร เช่น การลงบทความแนะนำการท่องเที่ยวเยี่ยมชม การเสนอข่าวของพิพิธภัณฑ์นั้นๆ ส่วนการรับข่าวสารจากทางศูนย์บริการนักท่องเที่ยวจะน้อยที่สุดแต่ก็ยังสามารถให้บริการความรู้แก่นักท่องเที่ยวได้

2. ข้อเสนอแนะ

2.1 ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

1. ควรมีการส่งเสริมให้ชุมชนจัดตั้งคณะกรรมการดูแลจัดการศูนย์การเรียนรู้โดยเฉพาะ เพราะปัจจุบันอยู่ในความดูแลของผู้ใหญ่บ้าน เพื่อให้ศูนย์การเรียนรู้สามารถดำเนินการต่อไปได้อย่างต่อเนื่อง

2. ควรเพิ่มการประชาสัมพันธ์เรื่องการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ที่เชื่อมโยงกับศูนย์การเรียนรู้ และกลุ่มอาชีพต่างๆในชุมชน เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับคนในชุมชน และเป็นที่ยู่อักเพิ่มมากขึ้น

2.2 ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาด้านศักยภาพของชุมชนในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์

2. ควรมีการศึกษาพัฒนารูปแบบของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนให้มีองค์ความรู้และสร้างหลักสูตรที่หลากหลายให้บริการแก่ชุมชนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

บทที่ 6

ผลผลิต ผลลัพธ์ที่เกิดจากการวิจัย

1. การบูรณาการกับการเรียนการสอน

ทำการมอบหมายหัวข้อโครงการให้นักศึกษา รายวิชา เทคโนโลยีนิเทศศิลป์ 5 จัดทำสื่อผสม เพื่อการจัดแสดงภายในศูนย์การเรียนรู้ ในมิติต่างๆที่เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำบ้าน เกาะแรต จำนวน 10 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มประวัติความเป็นมาของไทยทรงดำ
2. กลุ่มเครื่องแต่งกาย
3. กลุ่มพิธีกรรม
4. กลุ่มอาหาร
5. กลุ่มของใช้ในชีวิตประจำวัน
6. กลุ่มการเล่น
7. กลุ่มพิธีเสนเรือน
8. กลุ่มป้ายหน้าศูนย์การเรียนรู้ฯ
9. กลุ่มบ้านเรือน
10. กลุ่มภาษา

2. แหล่งเรียนรู้ด้านชาติพันธุ์ในชุมชน

รายงานสรุปการเงิน ประจำปีงบประมาณ 2559

เลขที่โครงการ (2557A1692001)

โครงการส่งเสริมการวิจัยในอุดมศึกษาและพัฒนามหาวิทยาลัยแห่งชาติ

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านเกาะแรต ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน

จังหวัดนครปฐม

ชื่อหัวหน้าโครงการ นางสาวพรพิมล ศักดา

รายงานระหว่าง วันที่ 1 ตุลาคม 2558 ถึงวันที่ 30 กันยายน 2559

ระยะเวลาดำเนินการ 1 ปี ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2558 ถึงวันที่ 30 กันยายน 2559

รายจ่าย

หมวด	งบประมาณ รวมทั้งโครงการ	ค่าใช้จ่าย งวดปัจจุบัน	คงเหลือ
1. ค่าตอบแทน			
- ค่าตอบแทนนักวิจัย	20,000.00	20,000.00	0.00
- ค่าตอบแทนผู้ช่วยนักวิจัย	40,000.00	40,000.00	0.00
2. ค่าจ้าง	-	-	
3. ค่าวัสดุ	83,333.00	83,333.00	0.00
4. ค่าใช้สอย	50,000.00	50,000.00	0.00
5. ค่าใช้จ่ายอื่นๆ			0.00
- ค่าสาธารณูปโภค	6,667.00	6,667.00	0.00
รวม	200,000.00	200,000.00	0.00

จำนวนเงินที่ได้รับและจำนวนเงินคงเหลือ

จำนวนเงินที่ได้รับ 200,000.00 บาท

จำนวนเงินที่ได้รับ (บาท)

จำนวนเงินคงเหลือ (บาท)

งวดที่ 1	120,000.00	0.00
งวดที่ 2	60,000.00	0.00
งวดที่ 3	20,000.00	0.00

(นางสาวพรพิมล ศักดา)

หัวหน้าโครงการ

(นางสาวพัชรี สุขสมัย)

เจ้าหน้าที่การเงินโครงการ

บรรณานุกรม

- กรวรรณ สังขกร. 2555. การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนแบบ Slow Tourism สำหรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- กาญจนา แสงลี้มสุวรรณ และศรัณยา แสงลี้มสุวรรณ. 2555. การท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน. วารสารนักบริหาร, ปีที่ 32 ฉบับที่ 4 หน้า 139-146.
- เกรียงไกร ฮองเฮงเส็ง และศิริรัตน์ แอดสกุล. 2554. การเมืองเรื่องชาติพันธุ์และอัตลักษณ์ของไทย ทรงดำ: ศึกษากรณี อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี. Graduate Research Conference 2012:
- ไกรฤกษ์ ปิ่นแก้ว. 2556. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (ตอนที่ 1) Cultural Tourism. (ออนไลน์). แหล่งที่มา: <http://ba.bu.ac.th/ejournal/IB/IB%2019/IB%2019.html>.
- จันทนา ทองประยูร. 2553. การออกแบบและจัดหน้าสิ่งพิมพ์. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- จิรวัดน์ นัยชิต. 2550. การศึกษาประเพณีเกี่ยวกับวิถีชีวิตลาวโซ่ง ตำบลดอนคา อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี. วิทยานิพนธ์, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- จุฑามาศ คงสวัสดิ์. 2550. การศึกษาแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเมืองโบราณ อุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี. วิทยานิพนธ์, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- โชติมา จตุรวงศ์. 2552. เรือนไทดำ: กรณีศึกษา เพชรบุรี. วิทยานิพนธ์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธงชัย ลุ่มเพชร. 2554. วิถีชีวิตชาวไทยทรงดำ ตำบลบ้านดอน อำเภออุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี. รายงานการศึกษาอิสระ, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- นฤมล ถิ่นวิรัตน์. 2555. อิทธิพลของอินโฟกราฟิกต่อการสื่อสารข้อมูลเชิงซ้อน : กรณีศึกษา โครงการ "สู้ flood". วิทยานิพนธ์, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- นภดล เกษตรเวคิน. 2552. การจัดทำพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นในฐานะศูนย์เรียนรู้เพื่อพัฒนาชุมชน ชุมชนท่าน้ำอ้อย อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.
- บุญมี ปารีชาติธนกุล. 2546. ความเชื่อเรื่องผีในพิธีกรรมของชาวไทยโซ่ง บ้านไม้หูช้าง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

- ประจักษ์ พนาลัย. 2551. การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านประเพณี ความเชื่อ และพิธีกรรม
ของ “หมอเสนเรื่อน” ในชุมชนชาวไทยทรงดำ อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร. วิทยานิพนธ์,
มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ประธาน เขียวขา. 2546. ลาวโซ่ง ไทยโซ่ง ผู้ลาว โซ่ง ไตดำ, การเปลี่ยนแปลง วัฒนธรรม พิธีกรรม
สุพรรณบุรี. วิทยานิพนธ์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ผ่องพรรณ ตริยมงคลกุล. 2543. การออกแบบการวิจัย. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ:
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พรศุณี อินยะรัตน์. 2547. ศึกษาสภาพและแนวทางการจัดการโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยว
จังหวัดตรัง. วิทยานิพนธ์, มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- ภัทรพร จันตะนี. 2554. การจัดการท่องเที่ยวบนพื้นฐานของชุมชน: กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชน
เห็ดตับเต่า ตำบลสามเรือน อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. รายงานการ
วิจัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- มนู อุดมเวช. 2547. ประวัติศาสตร์ไทดำในประเทศไทย. รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏ
เพชรบุรี.
- รสิกา อังกูร. 2547. การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น.
รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- วิชูพันธ์ ไทยโพธิ์ศรี. 2553. การปรับตัวและการดำรงอยู่ของชุมชนลาวโซ่งกรณีศึกษา บ้านเกาะแรด
อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วิลาวัลย์ ปานทอง และคณะ. 2549. ภาษาและวัฒนธรรมไทยทรงดำ. รายงานวิจัย, มหาวิทยาลัย
ราชภัฏจันทรเกษม
- ศรัณญา วรากุลวิทย์. 2546. ปฐมนิเทศอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
เฟื่องฟ้า พรินติ้ง.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. 2550. ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวลาวครั้งบ้านบ่อกรุและบ้านทุ่ง
กฐิน ตำบลบ่อกรุ อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี. มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.
- สุภางค์ จันทวานิช. 2551. การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 8 กรุงเทพฯ
สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภาคผนวก

แบบสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

เรื่อง	ประเด็นคำถาม
1. ลักษณะทั่วไปของชุมชน	
1.1 ประวัติความเป็นมา	- ประวัติความเป็นมา - ถิ่นฐานเดิม
1.2 ลักษณะทางกายภาพ	- ที่ตั้งของหมู่บ้าน - เขตติดต่อ
1.3 สภาพทางสังคมและลักษณะประชากร	- สภาพสังคม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ - จำนวนประชากรในชุมชน
1.4 สภาพทางเศรษฐกิจและการประกอบอาชีพ	- สภาพเศรษฐกิจของชุมชนโดยรวม - อาชีพของคนส่วนใหญ่ในชุมชน
2. อัตลักษณ์ของชุมชน	- ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ - ความเชื่อ - ภาษา การแต่งกาย - เทศกาล ประเพณี - สถาปัตยกรรมสิ่งปลูกสร้าง - วิถีชีวิตความเป็นอยู่ อาชีพ - อาหารการกิน - ลักษณะนิสัยของประชาชน
2.2 การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว	
2.3 สิ่งอำนวยความสะดวกในสถานที่ท่องเที่ยว	

แบบสอบถามความพึงพอใจ

โครงการวิจัยการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านเกาะแรด

ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

*****

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

1. เพศ   ชาย   หญิง
2. อายุ   20-30 ปี   31-40 ปี   41-50 ปี   50 ปีขึ้นไป
3. อาชีพ   ข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ
- พนักงานบริษัท
- ธุรกิจส่วนตัว
- เกษตรกร
- นักเรียน/นักศึกษา
- แม่บ้าน
- อื่นๆ.....

ส่วนที่ 2 โปรดเลือกระดับความพึงพอใจ

- ระดับคะแนน 5   หมายถึง มีความพึงพอใจมากที่สุด
- ระดับคะแนน 4   หมายถึง มีความพึงพอใจมาก
- ระดับคะแนน 3   หมายถึง มีความพึงพอใจปานกลาง
- ระดับคะแนน 2   หมายถึง มีความพึงพอใจน้อย
- ระดับคะแนน 1   หมายถึง มีความพึงพอใจน้อยที่สุด

ข้อความ	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
	5 คะแนน	4 คะแนน	3 คะแนน	2 คะแนน	1 คะแนน
ผู้เข้าชม					
1. ก่อนเข้าชมท่านมีความรู้เรื่องนี้เพียงใด					
2. หลังจากเข้าชมท่านมีความรู้เพิ่มมากขึ้นเพียงใด					
3. ประโยชน์ที่ท่านได้รับจากการเข้าชม					

ข้อคำถาม	มากที่สุด 5 คะแนน	มาก 4 คะแนน	ปานกลาง 3 คะแนน	น้อย 2 คะแนน	น้อยที่สุด 1 คะแนน
ครั้งนี้					
4. ผู้เข้าชมมีความประทับใจ					
ข้อมูลและการนำเสนอของพิพิธภัณฑ์					
1. ข้อมูลที่นำเสนอละเอียด ชัดเจน					
2. รูปแบบการจัดแสดงข้อมูลน่าสนใจ					
3. การนำเสนอด้วยเทคนิคสมัยใหม่					
สถานที่					
1. ความเหมาะสมของสถานที่จัดศูนย์การเรียนรู้					
2. บริเวณศูนย์การเรียนรู้สะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อย					

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม และข้อมูลที่ยอยากให้ศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านเกาะแรตจัดแสดง

.....

.....

.....

ประวัติคณะผู้วิจัย

หัวหน้าโครงการวิจัย

- ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) นางสาวพรพิมล ศักดา
ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Miss Pornpimol Sakda
- เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน 3840800295118
- ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์
- หน่วยงานและสถานที่อยู่ที่ติดต่อได้สะดวก พร้อมหมายเลขโทรศัพท์ โทรสาร และไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (e-mail) คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ 96 หมู่ 3 ถนนพุทธมณฑลสาย 5 ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม 73170 โทรศัพท์ 0-2889-4585 โทรสาร 0-2889-4585
- ประวัติการศึกษา
ปริญญาตรี ศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต (นิเทศศิลป์) มหาวิทยาลัยบูรพา
ปริญญาโท ครุศาสตรอุตสาหกรรมมหาบัณฑิต (การออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม)
ปริญญาเอก สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง (กำลังศึกษา) หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาทัศนศิลป์ และการออกแบบ มหาวิทยาลัยบูรพา
- สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระบุสาขาวิชาการ
  - การออกแบบสื่อสิ่งพิมพ์และภาพประกอบ
  - การออกแบบผลิตภัณฑ์ กราฟิกบนบรรจุภัณฑ์
  - การออกแบบกราฟิกเคลื่อนไหว
- ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ โดยระบุสถานภาพในการทำการวิจัยว่าเป็นผู้อำนวยการแผนงานวิจัย หัวหน้าโครงการวิจัย หรือผู้ร่วมวิจัยในแต่ละผลงานวิจัย
  1. ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย : ชื่อแผนงานวิจัย
  2. หัวหน้าโครงการวิจัย

แหล่งทุนงบประมาณรายได้ของมหาวิทยาลัย

7.2.1. ปีงบประมาณ 2556 เรื่อง การผลิตสื่อบทเรียนวีดิทัศน์ประกอบการเรียนการสอนวิชา หลักการเขียนแบบเบื้องต้น กรณีศึกษา : นักศึกษาสาขาวิชาเทคโนโลยีนิเทศศิลป์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

7.2.2 ปีงบประมาณ 2558 เรื่อง การออกแบบกราฟิกในแบบฉบับเอกลักษณ์ท้องถิ่นสำหรับบรรจุภัณฑ์ถ้วยอบแผ่นของกลุ่มอาชีพสตรีผลิตภัณฑ์ถ้วยอบแผ่น ตำบลบางรักน้อย จังหวัดนนทบุรี

แหล่งทุนงบประมาณแผ่นดิน

7.2.3 ปีงบประมาณ 2557 เรื่อง การนำเสนออัตลักษณ์กลุ่มชาติพันธุ์ไทยโขงด้วยสื่อกราฟิกบรรยายข้อมูล

7.2.4 ปีงบประมาณ 2559 เรื่อง การออกแบบบรรจุภัณฑ์ผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือโดยใช้วัสดุท้องถิ่น กรณีศึกษา กลุ่มอาชีพเสริมบ้านสุขเกษม อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

7.2.5 ปีงบประมาณ 2560 เรื่อง การออกแบบบรรจุภัณฑ์ผลิตภัณฑ์เป่าแก้วเพื่อกลุ่มอาชีพแก้วถักบางกระเบา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

แหล่งทุนสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.)

7.2.6 ปีงบประมาณ 2557 เรื่อง การศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมไททรงดำ กรณีศึกษาตำบลสระสี่มุม อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม

7.2.7 ปีงบประมาณ 2559 เรื่อง การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านเกาะแรด ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

แหล่งทุนวิจัยมุ่งเป้า สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.)

7.2.8 ปีงบประมาณ 2558 เรื่อง การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์สินค้าชุมชนจากฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมของบ้านบางหวาย ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

7.3 งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว

แหล่งทุนงบประมาณรายได้ของมหาวิทยาลัย

7.3.1. ปีงบประมาณ 2556 เรื่อง การผลิตสื่อบทเรียนวีดิทัศน์ประกอบการเรียนการสอนวิชา หลักการเขียนแบบเบื้องต้น กรณีศึกษา : นักศึกษาสาขาวิชาเทคโนโลยีนิเทศศิลป์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

7.3.2 ปีงบประมาณ 2558 เรื่อง การออกแบบกราฟิกในแบบฉบับเอกลักษณ์ท้องถิ่นสำหรับบรรจุภัณฑ์ถ้วยอบแผ่นของกลุ่มอาชีพสตรีผลิตถ้วยอบแผ่น ตำบลบางรักน้อย จังหวัดนนทบุรี

แหล่งทุนงบประมาณแผ่นดิน

7.3.3 ปีงบประมาณ 2557 เรื่อง การนำเสนออัตลักษณ์กลุ่มชาติพันธุ์ไทยโซ่งด้วยสื่อกราฟิกบรรยายข้อมูล

แหล่งทุนสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.)

7.3.3 ปีงบประมาณ 2557 เรื่อง การศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมไทยทรงดำกรณีศึกษาตำบลสระสีมูม อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม

แหล่งทุนวิจัยมุ่งเป้า สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.)

7.3.4 ปีงบประมาณ 2558 เรื่อง การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์สินค้าชุมชนจากฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมของบ้านบางหวาย ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

แหล่งทุนสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.)

7.3.5 ปีงบประมาณ 2559 เรื่อง การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านเกาะแรด ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

7.4 งานวิจัยที่กำลังทำ : ชื่อข้อเสนอการวิจัย แหล่งทุน และสถานภาพในการทำวิจัยว่าได้ทำการวิจัยลุล่วงแล้วประมาณร้อยละเท่าใด

แหล่งทุนงบประมาณแผ่นดิน

7.4.1 ปีงบประมาณ 2559 เรื่อง การออกแบบบรรจุภัณฑ์ผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือโดยใช้วัสดุท้องถิ่น กรณีศึกษา กลุ่มอาชีพเสริมบ้านสุขเกษม อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ลุล่วงแล้วประมาณร้อยละ 90